राष्ट्रीय शिक्षण संस्थेचे नॅक पुनर्मूल्यांकित

स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालय

डोंबिवली

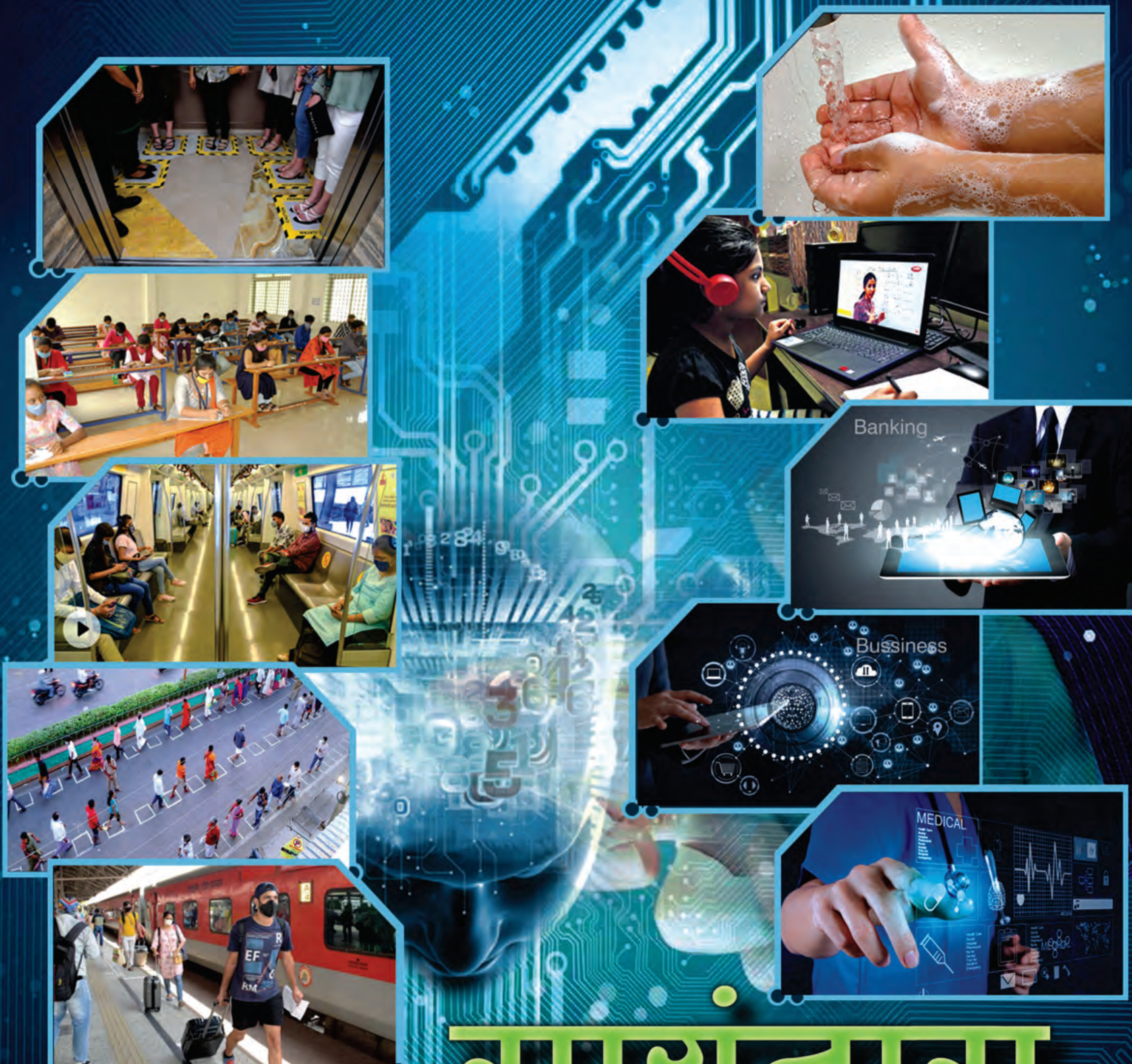

सायंतारा

एक दिवसीय चर्चासत्र

सायंतारा

Rashtriya Shikshan Sanstha's
NAAC Re-Accredited

Swami Vivekanand Night College of Arts & Commerce

Dombivli

2019-2020
Issue No. 17

❖CONTENTS❖

1) संपादकीय ... १
2) From Principal's Desk ... २
3) मराठी विभाग ... ४
4) Personal Achievements ... १९
5) Reports ... २०

EDITOR
Dr. Shrinivas M. Athalye

Photographer
Rakesh Godbole

Printer
Swati Mudran, Dombivli.

The opinions expressed in this Magazine are of the contributors' themselves and the Editor and Editorial Committee do not necessarily agree with them.

Only for private circulation.

संपादकीय ......

विद्यार्थी मित्र-मैत्रिणींनो,

सध्याचा काळ खूप कठीण आहे हे सर्वजण जाणतातच. वैश्विक महामारीने सर्वसामान्यांच्या आयुष्यात 'न भूतो न भविष्यति !' अशी ढवळाढवळ करून टाकली आहे. जगाच्या कुठल्या तरी कोपऱ्यात जन्मलेला कोरोनाचा हा विषाणू आपल्या घराच्या सांदी-कोपऱ्यात वसतीला येऊन राहिला आहे आणि त्याच्या दहशतीच्या छायेत आपण वावरत आहोत.

सुरूवातीला या विषाणूचा काहीच अंदाज येत नव्हता. तर्क, कल्पना आणि अफवा यांना ऊत आला होता. सोशल मिडिया तर याचा मोठा पुरवठादार होता. पण सामाजिक संस्था, शासकीय यंत्रणा यांच्या माध्यमातून जनजागृती होत गेली. आता तर त्यावरची लससुद्धा उपलब्ध झाली आहे. त्यामुळे लवकरच जनजीवन पूर्वपदावर येईल अशी आशा वाटू लागली आहे.

पण विद्यार्थी मित्र-मैत्रिणींनो, तुमची मात्र यंदा मजाच झाली. न मागता भरपूर सुट्टी मिळाली. कॉलेज नाही, लेक्चर नाही, ऑनलाईन परीक्षा आणि रिझल्टचा बंपर धमाका! एकूणच काय, तर टेन्शन नाही.

पण इच्छा तिथे मार्ग असतो मंडळी. ऑफ लाईन वर्ग बंद झाले तसे ऑनलाईनचे वारे वाहू लागले. क्लास ऑनलाईन, लेक्चर ऑनलाईन, परीक्षा ऑनलाईन. हा नवीन प्रकार सुरुवातीला अवघड गेला. पण त्यातही एक वेगळीच मजा होती.

या काळात आपण बऱ्याच गोष्टी शिकलो. आपली कामे आपण करणे, कुटुंबाला वेळ देणे, घरगुती व सात्विक आहार घेणे, कला जोपासणे. तुम्हीसुद्धा यू-ट्यूबवर विविध शैक्षणिक व्हिडीओ पाहिले असतील. इंटरनेटवर माहिती सर्च केली असेल. कित्येकांचे वर्क फ्रॉम होम सुरू असेल. या काळात आपण हे शिकलो की संकटाला संधी मानली पाहिजे! आपण पाहतो की याच काळात किती तरी नवे नवे स्टार्ट अप बिझनेस उभे राहिले आहेत. अनेकांच्या नोकऱ्या गेल्या तर त्यांनी स्वतंत्र व्यवसाय सुरू केले. ज्याची कधी कल्पनाही केली नव्हती असे नवे नवे व्यवसाय उदयास आले. यालाच तर न्यू-नॉर्मल म्हणतात.

माणसाने नेहमी सकारात्मक रहावं. जगण्याची तीच तर खरी प्रेरणा आहे. लवकरच या न्यू-नॉर्मलमधून सबकुछ नॉर्मलकडे आपण जाऊ अशी आशा करू या.

धन्यवाद!

- डॉ. श्रीनिवास आठल्ये

From Principal's Desk

Dear Readers,

At the outset itself I want to congratulate and compliment all the graduating students for receiving their degrees during the academic year 2019-20 from Mumbai University. Special congratulations to the award winners in the different subjects. Wish you all great success in your careers.

I have the proud privilege to present this brief report of the activities and achievements in the college for the academic year 2019 -20. It's the time to make an account of the happenings and events in the college.

By admitting 782 students in the college at F.Y., S.Y., and T.Y. B.A. and B.Com. classes where more than 90 % are employed ones, the college is making efforts to reach towards excellence with the motto in mind 'राष्ट्रहिताय ज्ञानसंवर्धनम् ।'

Thus, the college is serving fully its basic aim of providing education to deprived and deserving employed youth. This year, we have in total 70 students who have secured O grade, 34 students in A+ grade, 11 in grade A, 7 in grade B+ 11 students in B grade and 17 students in C, D and E grade from University examination of B.Com and 39 students who have secured O grade, 05 students in A+ grade, 02 in grade A, 1 in grade B+, 02 students in B grade and 06 students in D and E grade 05 from University examination of B.A. examination.

Besides academic curricula, we are focusing our attention on all round development of the students with the intention to make them versatile. The activities like N.S.S., Economics Club, Planning Forum, Commerce Association, Arts Association, Cultural Association, Women Development Cell, and Staff Academy are in full swing. The college in association with University of Mumbai has organized one day Seminar on **CBCS "Implementation of CBCS As Per UGC guidelines for under graduate programmes"** on 30th July 2019 where Hon'ble Dr. Ajay Deshmukh, Hon'ble Registrar of University of Mumbai was present to deliver Key Note address. The annual magazine of the college "Sayantara" was released on 30th July, 2019 at the hands Hon'ble Shri Deepakji Mukadam, Chnellors's Nominee of Management Council of University of Mumbai. The annual sports of the college were conducted during the first week of December 2019 followed by the celebration of various days and cultural programmes in the week called Tarangan. The Annual Prize Distribution Ceremony for felicitating students for excellence in Sports and extra curricular activities was held on 21st December 2019 where Principal Dr. Kailash Anekar Member of Board of Studies in Commerce of University of Mumbai was present to felicitate the students.

I will take this opportunity to express my sincere thanks to Office Bearers and Authorities of Rashtriya Shikshan Sanstha for their constant support and encouragement, and Teaching and Non Teaching members of staff. My students, members of student's council and volunteers of N.S.S. were of great help during the entire year. They are my strengths. My best compliments to all of the them.

विद्यार्थी मित्र-मैत्रिणींनो,

टाळेबंदीच्या काळात वाचनात आलेली एक गोष्ट मला प्रस्तुत करायला आवडेल. एका पराक्रमी मुलीची गोष्ट. तिचे नाव रीहा बुलोज ! वय फक्त ११ वर्षे, फिलीपाईन्स देशाची रहिवासी. ही मुलगी गेली दोन वर्षे तिच्या वडिलांकडे सतत

धावण्याचे बूट आणण्यासाठी भुणभुण करीत होती. परंतु तिच्या वडिलांना ही तिची मागणी आर्थिक कारणांमुळे पूर्ण करणे शक्यच नव्हते. परवडत नाही असे म्हणता म्हणता देशस्तरावर शालेय स्पर्धा जवळ आली. ही मुलगी अंतिम फेरीपर्यंत पोचली. सर्व इतर स्पर्धक मोठ्या मोठ्या ब्रँडच्या हायफाय बूटांच्या पेहरावामध्ये, हिच्याकडे बूटच नव्हते. मग जखमेवर लावायच्या पट्ट्या रीहाने बुटासारख्या पायावर लावल्या. त्यावर पेनाने लिहिले NIKE आणि जीव तोडून पळाली. ८०० मीटर, ९०० मीटर व १५०० मीटर तीनही शर्यंतीची सुवर्ण पदके या पठ्ठीने पटकावली. तिचे पेनाने लिहिलेले पट्टी शूज प्रसिद्ध झाले व NIKE कंपनीने पण रीहाच्या असामान्य कर्तृत्वाची दखल घेतली आणि चक्क तिचा पूर्ण खर्च कायमस्वरूपी करण्याची तयारी दर्शविली. पराक्रम डोक्यात असावा लागतो, बूटांमध्ये नाही. अभ्यास डोक्यात भिजलेला असावा लागतो, पुस्तकात नाही. आपण प्रथम मनात ठरवावे लागते. मला हे निभावयाचे आहे !

नाही तर हजारो रुपयांचे बूट आणले की सराव सुरू करण्याचा निश्चय करणारे, लाखो रुपयांचे क्लासेस लावले की मग अभ्यास सुरू करणार असे निश्चय करणारे व असेच इतर अनेक नुसत्याच पोकळ निश्चयाचे महामेरू गल्लोगल्ली खचून पडलेले आहेत. तुम्हीच ठरवा, तुमचा मार्ग !

रीहा तुझ्या कर्तृत्वाला सलाम !

डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई

मुखपृष्ठाविषयी थोडेसे

कोरोनाची दाट छाया अद्याप जरी समाजमनावर दाट असली तरी सामाजिक व्यवहार पूर्वपदावर येत आहेत. यालाच ‘न्यू नॉर्मल’ अशी संज्ञा दिली आहे. सुरक्षिततेचे सर्व नियम पाळून आगामी काळात वाटचाल करावी लागणार आहे. मग ते वारंवार हात धुणे असेल, सॅनिटायझर वापरणे असेल किंवा सोशल डिस्टन्सिंग पाळणे असेल. याचीच चित्ररूप माहिती यावेळच्या सायंतारा या जोड-अंकाच्या मुखपृष्टासाठी निवडण्यात आली आहे.

- डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
संपादक

विनोबांचा भूदान यज्ञ

अस्मिता हनवटे
एफ.वाय.बी.कॉम

विनोबा भावेंचा जन्म ११ सप्टेंबर १८९५ रोजी गणेश चतुर्थीच्या दिवशी गागोदे, जिल्हा रायगड येथे झाला. धर्मपरायणतेचे संस्कार त्यांनी त्यांचे आजोबा शंभूराव भावे व त्यांच्या आई रखुमाबाई ह्यांच्याकडून घेतले.

त्यांचे वडील नरहरी भावे नोकरीनिमित्त बडोदे येथे गेल्याने विनोबा भावेंचे माध्यमिक व उच्च शिक्षण बडोदे येथेच झाले. ते अत्यंत विद्वान होते. आचार्य विनोबा भावे म्हणजेच विनायक नरहरी भावे हे सामाजिक संत म्हणून ओळखले जातात. ते भारतीय स्वातंत्र्यसैनिक तर होतेच; शिवाय ते भूदान चळवळीचे प्रणेते होते. हरिजनांच्या ४० कुटुंबांना मिळून फक्त पोटापुरती ८० एकर जमीन हवी होती. ह्या मागणीसाठी सरकारपर्यंत जाण्याची विनोबा भावेंची इच्छा नव्हती. म्हणूनच त्यांनी गावातल्याच श्रीमंत लोकांकडे हरिजनांसाठी थोडी जमीन देण्याची विनंती केली. तेव्हा रामचंद्र रेड्डी यांनी विनोबा भावेंचे आवाहन ऐकून लगेच आपली ९०० एकर जमीन देण्याची इच्छा वर्तवली. याच घटनेनंतर विनोबा भावेंच्या मनात भूदान चळवळींचा विचार आला.

ही चळवळ करताना त्यांनी पदयात्रा करून मोठमोठ्या श्रीमंत शेतकऱ्यांना जमीन मागणे सुरू केले. ते म्हणत असत की, ''हवा आणि पाणी ह्याचप्रमाणे जमिनीवरसुद्धा सर्वांना हक्क आहे. मला तुमचा एक मुलगा मानून तुमच्या जमिनीचा सहावा भाग द्या. या जमिनीवर भूमिहीन लोक राहून शेती करून आपला चरितार्थ चालवू शकतील.'' विनोबा भावेंच्या ह्या आवाहनाला जनतेने खूप चांगला प्रतिसाद दिला. लोकांनी सहज आपल्या जमिनीचा काही भाग विनोबा भावेंच्या भूदान चळवळीत दान केला. पदयात्रा करत विनोबा भावे पवनारला पोचले. तेव्हा हजारो एकर जमीन लोकांनी दान केली होती. ह्यामुळे विनोबा भावे आनंदित झाले व त्यांनी उत्तर भारताची यात्रा केली.

सरकारनेसुद्धा विनोबा भावेंच्या ह्या आंदोलनाला पाठिंबा दिला. उत्तर प्रदेश व बिहारमध्ये मोठ्या प्रमाणावर लोकांनी भूदान केले. मिळालेली जमीन सर्वांना सारख्या प्रमाणात विभागून देता यावी म्हणून सरकारने भूदान ॲक्ट पास केला. भूदान चळवळ यशस्वी झाल्यानंतर विनोबा भावेंच्या मनात ग्रामदान चळवळीची कल्पना आली. ह्या चळवळीत ७५ टक्के शेतकरी आपल्या जमिनी एकत्र करून नंतर त्याचे समान हिस्से करून वाटून घेत असत. काळाच्या ओघात ह्या दोन्ही चळवळी थंडावल्या. परंतु ह्या चळवळीदरम्यान मोठी लँड बँक तयार झाली.

केंद्र सरकारच्या आकडेवारीनुसार संपूर्ण देशात जवळजवळ २२.९० लाख एकर जमीन दान करण्यात आली. भूदान चळवळीत टीका करणारे असे सांगतात की, ह्या चळवळीत विनम्रपणे जी जमीन मागितली होती, तिचे स्वागत सरकारने उत्साहाने केले कारण त्यांना मोठ्या शेतकऱ्यांवर कायद्याने सिलिंग करायचे नव्हते. अनेकांनी जमीन दान करूनसुद्धा त्यावर स्वतःच शेती करणे सुरू ठेवले. काहींनी नापिक जमीन दान केली जी काहीच कामाची नव्हती.

जमिनीचे वाटप सुद्धा योग्य प्रकारे समान झाले. वर सांगितलेल्या २२.९० लाख एकरातील ६.२७ लाख एकर जमिनीचे अजूनही गरजवंतांना वाटप झालेले नाही.

विनोबा भावेंची कर्मभूमी असलेल्या एकट्या महाराष्ट्रातच ७७ हजार एकर जमीन तशीच वाटपाविना नुसतीच पडून आहे. भूदान चळवळीमुळे विनोबा भावेंना प्रसिद्धी मिळाल्यामुळे सरकार व विद्यार्थी आंदोलक या दोघांनाही विनोबा आपल्या बाजूने हवे होते.

आयुष्यभर लोकांसाठी झटण्याचे व्रत घेतलेल्या विनोबा भावेंनी हरिजनांना त्यांचा हक्क मिळावा म्हणून मोलाचे कार्य केले. त्यांचे दुःख कळण्यासाठी स्वतः मैला डोक्यावर वाहून नेला. येणाऱ्या पिढीला मार्गदर्शन होईल म्हणून आश्रम काढले, पुस्तके लिहिली. आजही त्यांचे विचार व त्यांचे संपूर्ण आयुष्य सर्वांसाठी मार्गदर्शक आहे.

■■■

आचार्य विनोबा भावे

चांदणी प्रकाश आमोदकर
एस.वाय.बी.ए

विनायक नरहरी भावे (आचार्य विनोबा भावे) नावाने प्रसिद्ध (सप्टेंबर ११, इ.स. १८९५ - नोव्हेंबर १५, इ.स. १९८२) हे भारतीय स्वातंत्र्य सैनिक व भूदान चळवळीचे प्रणेते होते. महात्मा गांधींनी १९४० मध्ये वैयक्तिक सत्याग्रह पुकारला, त्यावेळी पहिले सत्याग्रही म्हणून त्यांनी आचार्य विनोबा भावे यांची निवड केली. ब्रिटिश राज्याविरोधी या आंदोलनाचे पर्यावसान १९४२ मध्ये 'छोडो भारत' आंदोलनात झाले. भावे पुढे सर्वोदयी नेते म्हणून प्रसिद्ध झाले.

टोपण नाव - विनोबा

जन्म - ११ सप्टेंबर १८९५ गागोदे, जि. रायगड

मृत्यू - १५ नोव्हेंबर १९८२ (लक्ष्मी पूजन - दिवाळी) पवनार, महाराष्ट्र, भारत

चळवळ - भारतीय स्वातंत्र्यलढा, भूदान चळवळ.

पुरस्कार - भारत रत्न पुरस्कार (१९८३)

धर्म - हिंदू

प्रभाव - महात्मा गांधी

वडील - नरहर शंभूराव भावे

आई - रखुमाबाई नरहर भावे

कोकणातील रायगड जिल्ह्यातील पेण तहसिलातील गागोदे या गावी विनोबा तथा विनायक नरहर भावे यांचा जन्म झाला. आजोबांचे नाव शंभूराव भावे. शंभूराव भावे यांचे जन्मगाव वाई. त्यांच्या अनेक पिढ्यांचे वास्तव्य वाई येथे होते. वाईच्या ब्राह्मणशाही या मोहल्ल्यात कोटेश्वर मंदिर आहे. हे भावे यांच्या मालकीचे असून तेथे शंभूरावांनी अग्निहोत्र स्वीकारून अग्निहोत्र शाळा स्थापली होती. आजोबा आणि मातुश्रींपासून धर्म परायणतेचे संस्कार विनोबांना मिळाले. त्यांचे वडील नरहरी शंभूराव भावे व आई रखुमाबाई नोकरीच्या निमित्ताने बडोदे येथे गेले. विनोबांचे माध्यमिक आणि उच्च शिक्षण बडोदे येथेच झाले. १९१६ साली महाविद्यालयीन इंटरची परीक्षा देण्यासाठी ते मुंबईस जाण्यास निघाले. परंतु वाटेतच सुरतेस उतरून आई वडिलांना न कळविताना वाराणसी येथे रवाना झाले. त्यांना दोन गोष्टींचे आकर्षण होते. एक हिमालय व दुसरे बंगालचे सशस्त्र क्रांतिकारक. वाराणसी येथे हिंदू विश्वविद्यालय एका समारंभात महात्मा गांधीचे भाषण झाले. त्यांचा त्यांच्या मनावर खोल परिणाम झाला.

हिमालयातील अध्यात्म आणि बंगालमधील क्रांती यांच्या दोन्ही प्रेरणा महात्मा गांधीच्या उक्तीत आणि व्यक्तिमत्त्वात त्यांना आढळल्या. त्यांनी महात्मा गांधींशी पत्रव्यवहार केला व गांधींची कोचरब आश्रमात ७ जून १९१६ रोजी भेट घेतली आणि तेथेच त्या सत्याग्रहाश्रमात नैष्ठिक ब्रह्मचर्याची प्रतिज्ञा करून जीवनसाधना सुरू केली. ऑक्टोबर १९१६ रोजी महात्मा गांधींची एक वर्षांची रजा घेऊन ते वाई येथे प्रास पाठशाळेत वेदान्ताच्या अध्ययनाकरिता उपस्थित झाले. ब्रह्मविद्येची साधना त्यांच्या जीवनोदेश होता.

आचार्यांच्या निधनाची वार्ता भारतभर व जगभर सर्व प्रचारमाध्यमातून विद्युत वेगाने पसरली. या निधनाला कोणी महानिर्वाण म्हणाले, कोणी युगपुरुषाची समाधी म्हणाले.

महात्मा गांधींच्या आध्यात्मिक परंपरेचे ते एक श्रेष्ठ वारस होते. त्यांचे हे प्रायोपवेशनाचे तंत्र, हिंदू धर्म, बौद्ध व विशेषतः जैन धर्म या तिन्ही धर्मांना प्राचीन कालापासून मान्य असलेले तंत्र आहे. जैन धर्मात या तंत्रास 'सल्लेखना' अशी संस्कृत संज्ञा आणि 'संथारा' ही प्राकृत संज्ञा आहे. हिंदू धर्मात यास 'प्रायोपवेशन' म्हणतात. प्राय म्हणजे तप. तपाचा एक मुख्य अर्थ 'अनशन' असा आहे. देहाचे दुर्धर रोग बरे होऊ शकत नाहीत, असे निश्चित झाल्यावर रुग्णाला जल प्रवेशाने, अग्नी प्रवेशाने, भूपतनाने (उंच कड्यावरून उडी मारून)

अनशनाने (अन्न पाणी वर्ज्य करून) किंवा अन्य कोणत्याही इष्ट मार्गाने देह विसर्जन करण्याची हिंदू धर्मशास्त्राने अनुमती दिली आहे. ज्ञानदेवादी संतांनी योग मार्गाने देह त्याग केला आहे. हा योग मार्ग गुरूगम्यच आहे. त्याचे वर्णन गीतेच्या आठव्या अध्यायात केले आहे. तात्पर्य, प्रायोपवेशन किंवा योग शास्त्रातील देह त्यागाची रीती हिंदू धर्मशास्त्राने मान्य केली आहे. विनोबांनी प्रायोपवेशनाच्या द्वारे देह त्याग केला. अनेक जैन साधू आणि साध्वी स्त्रिया आजही प्रतिवर्षी अशा प्रकारे देह त्याग करीत असतात आणि त्याची वार्ता वृत्तपत्रांतही केव्हा केव्हा येते. स्वातंत्र्यवीर सावरकर, धर्मानंद कोसंबी यांनी अशाच प्रकारे देह त्याग केला आहे.

■■■

गुरुपौर्णिमा स्तवन

गुरुचा पाठीवर हात जिथे ।
ज्ञानाची होई प्रभात तिथे ।।

गुरुचा साक्षात्कार जेथे जेथे ।
ज्ञानाची ज्योत तेवी तेथे तेथे ।।

गुरुचा वाणीतील प्रत्येक शब्द ।
ज्ञानी पंडितांसही करी निःशब्द ।।

गुरुचा व्यासंग अनुभवावा ।
ज्ञानाचा सुगंध पसरवावा ।।

गुरुचा दुर्लभ सहवास ।
ज्ञानाचा सुखद करी प्रवास ।।

गुरुचा विसर न व्हावा ।
हा देह गुरुचरणी विसावा ।।

गुरुचा महिमा वर्णावा ।
अखंड गुरुनाम जपावा ।।

इति श्री गुरुपौर्णिमा स्तोत्र सुफळ संपूर्ण ।।

डॉ. माधुरी रामधरणे
मराठी विभाग

स्त्री महिमा

'आई' - आईच्या निखळ मायेच्या ओलाव्यात चिंब मी नाहले.

'मुलगी' - मुलगी म्हणून जगताना माझ्या लहान भावंडांना मी लाडे लाडे जोपासले.

'ताई' - ताई जरी मी झाली नसली तरी ताईपणाच्या सर्व जबाबदाऱ्या मी पार पाडल्या.

'मामी' - मामीकडून माझ्या मात्र आजोळचे सगळे हट्ट मी पुरवून घेतले.

'आजी' - आजीने तर माझ्या दुधावरच्या सायीसारखे मजला जपले.

'मावशी' - मावशी म्हणून न मिरवता हक्काने मी त्यांची 'आई'च बनून राहिली.

'बायको' - बायको म्हणून जगताना पतीचे निखळ प्रेम मी अनुभवले.

'सून' - सून म्हणून जगताना सासूबाईंच्या रूपातच माझी आई मी पाहिली.

'वहिनी' - वहिनी म्हणून जगताना कधीच दीर-नणंदेला ना दुखावले.

'आत्या' - आत्या म्हणून जगताना भाचवंडांचे सर्व लाड पुरविले.

'काकू' - काकूचा मान न घेता इथेही मी 'मोठी आई'च झाली.

'मैत्रीण' - मैत्रिणीचे नाते जपताना माझ्यातील 'स्त्री'चा उत्तरोत्तर विकास झाला.

'विद्यार्थिनी' - विद्यार्थिनीचे नाते जपताना मी सदैव नम्र राहिली.

डॉ. माधुरी रामधरणे
मराठी विभाग

परिचय रिडर्स क्लबचा

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

अध्ययनाचा संबंध ज्ञानाशी आहे, ज्ञानाचा संबंध पुस्तकांशी आहे आणि ग्रंथालय हे तर पुस्तकांचे आगार आहे. बसगाड्यांचे पण आगार असते. पण आगारात बसगाड्या नुसत्या उभ्या ठेवून चालत नाहीत. त्यांची ये-जा व्हायला हवी. फेऱ्या झाल्या पाहिजेत. तरच प्रवाशांच्या सेवेसाठी हे त्यांचे ब्रीद वाक्य व्यवहारात उतरून सार्थकता मिळवू शकते.

पुस्तकांचेही तसेच आहे. वाचकांमध्ये त्यांची ये-जा व्हायला हवी. इथे वाचक म्हणजे महाविद्यालयातील विद्यार्थी होय. हा विद्यार्थी ग्रंथालयात यावा, त्याने पुस्तक पहावे, हाताळावे. वाचून त्यावर काही भाष्य करावे, असे सतत वाटत होते. त्यासाठी काय करायचे ? मळलेल्या वाटेचे पारंपरिक प्रकार नकोत. काही तरी वेगळे, नवे व आकर्षक अशा प्रकारचे हवे. तेव्हा काय करायचे? असा विचार करताना एक नवीन कल्पना सुचली आणि ती म्हणजे रिडर्स क्लब किंवा वाचन कट्टा.

हा एक नवीन क्लब होता. वाचनाची आवड असलेल्या विद्यार्थ्यांना एकत्र आणणे. विशिष्ट प्रकल्प हाती घेऊन तो पूर्ण करणे. पहिल्या सत्रात दोन व दुसऱ्या सत्रात एक असे कार्यक्रम करणे. यासाठी पुढील उद्दिष्टे डोळ्यापुढे ठेवली होती.

१) विद्यार्थ्यांचे ग्रंथालयातील येणे-जाणे वाढवणे.

२) वाचनाची गोडी लावणे.

३) माहिती शोधण्यातला व माहिती देण्यातला आनंद मिळवणे.

४) माहिती सादरीकरणाचा अनुभव घेणे.

ही नवी संकल्पना प्राचार्य डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांना सांगितली. त्यांना ती आवडली. नव्या नव्या संकल्पनांना त्यांचा नेहमीच पाठींबा असतो. त्यांनी ही संकल्पना नुसतीच उचलून धरली नाही, तर योग्य ते मार्गदर्शन व सहकार्यही केले.

मग प्रा. अमित जोशी (अर्थशास्त्र विभाग) व श्री. शशिकांत गाणार (कार्यालय अधिक्षक) हेही येऊन मिळाले. आम्ही पुस्तक उतारा वाचन, पुस्तक परिचय लेखन व अभिवाचन असे तीन प्रकल्प वर्षभरात राबवले.

या क्लबमध्ये प्रथम वर्ष व द्वितीय वर्ष मिळून पंधरा विद्यार्थी सदस्य झाले.

१) पुस्तक उतारा वाचन :- यात विद्यार्थ्यांनी स्वतःच एक पुस्तक निवडले. उतारा शोधला. तो कसा वाचायचा याचे मार्गदर्शन त्यांना देण्यात आले. याचा मुख्य फायदा असा झाला की वाचतानाचे उच्चारदोष त्यांच्या लक्षात आले. जाणीवपूर्वक त्यांनी ते सुधारले. उताऱ्यामुळे ते संबंध पुस्तक वाचण्याची त्यांना इच्छा झाली व ते त्यांनी वाचूनही काढले. उतारा वाचन उपस्थित विद्यार्थी व प्राध्यापक यांच्यासमोर झाल्याने त्यांचा उत्साह वाढला.

२) पुस्तक परिचय लेखन :- हा पुढला प्रकल्प होता. उतारा वाचनात फक्त उताऱ्या पुरता संबंध होता. पण पुस्तक परिचयासाठी संबंध पुस्तक वाचणे गरजेचे होते. विद्यार्थ्यांनी हौसेने हा प्रकल्प पूर्ण केला. त्यांना लिहायला सोपे जावे म्हणून काही मुद्दे दिले होते. त्या मुद्यांच्या आधारे केलेले परीक्षण नंतरच्या कार्यक्रमात त्यांनी उपस्थितांसमोर वाचून दाखवले. त्यातून खूप आत्मविश्वास आल्याचे त्यांनी बोलून दाखवले.

३) संवाद अभिवाचन :- तिसरा प्रकल्प होता संवाद अभिवाचन. नाटकातील एखादा प्रसंग घ्यायचा त्यातील पात्र निवडायचे व ते वाचिक अभिनयाद्वारे

सादर करायचे. असे या प्रकल्पाचे स्वरूप होते. त्यासाठी दोघादोघांच्या जोड्या केल्या होत्या. विद्यार्थ्यांनी बरीच पुस्तके पाहिली. त्यातून हवे ते नाटक निवडले. प्रवेश निश्चित केला. मोकळ्या वेळात तालीम केली व ठरलेल्या दिवशी उपस्थितांसमोर सादर केले. या निमित्ताने नाटक हा साहित्य प्रकार त्यांनी समजून घेतला. भूमिकेत शिरतानाचा आनंद घेतला. मजा केली.

रिडर्स क्लबचा समन्वयक म्हणून मला हे प्रकल्प राबवताना खूप आनंद झाला. यासाठी जी उद्दिष्टे ठरवली होती. ती पूर्णपणे साध्य करता आली. संख्या सुरूवातीला भलेही कमी असेल पण मार्ग योग्य होता, हे निश्चित. या क्लबचे वैशिष्ट्य म्हणजे निवेदन, अहवाल लेखन कार्यक्रमाचे नियोजनचा सर्व गोष्टी विद्यार्थ्यांनीच केल्या.

एकूणच रिडर्स क्लबचा पहिलावहिला अनुभव उत्साही व आनंदवर्धक होता. विद्यार्थ्यांशी केलेल्या चर्चेतून प्रकल्पासाठी निरनिराळे विषय पुढे आले. त्यांच्यातील सुप्त गुणांना प्रोत्साहन देऊन वाचनाची गोडी लावणे या कामाची आवड वाढली. पुढल्या वर्षासाठी ही शिदोरी पुरेशी आहे.

■■■

'आई', मला जन्म घेऊ दे !

मी जन्माला येण्याआधीच आई नको गं, माझा जीव घेऊ. मला मारून टाळताना तुला होणाऱ्या वेदना, दुःख नको गं तू देऊ. आई, तुझ्या स्वप्नांची पूर्तता करण्यासाठी तरी मला जन्म घेऊ दे. मी जर जन्माला आली नाही तर दादाला राखी कोण बांधणार ? मी जर जन्माला आली नाही तर तुला कन्यादानाचे सुख कोण देणार ? आई, मी इतकी का तुला जड झाली आहे?

आपल्या या एकत्र कुटुंबात मलाही जन्म घेऊ दे. आजी, आजोबा, काका, काकू, दादा, ताई यांनाही माझे लाड पुरवू दे. मी जन्माला येण्याआधी आई नको गं, माझा जीव घेऊ. आई! मलाही खूप खूप शिकून समाजात मानाने जगायचे आहे. आई मलाही माझी स्वतःची वेगळी ओळख तयार करून तुला कृतकृत्य करायचे आहे.

आई ! मी टाहो फोडून तुला विनंती करते, मी जन्माला येण्याआधी आई नको गं, माझा जीव घेऊ.

डॉ. माधुरी रामधरणे
मराठी विभाग

साधना

'साधना' शब्दातच अर्थपूर्ण अर्थाची हमी
ज्ञानसाधना करणारा विद्यार्थी पूजितो सरस्वती माऊलीला
गाता गळा मानितो वीणाधारिणी शारदेला
नृत्यांगना नृत्यसाधनेत आकंठ पूजिते नटराजाला
भाविक आपल्या भक्तीच्या मळ्यात पूजितो कुलदैवताला
श्रमिक आपल्या श्रमदानात पूजितो कष्टकरी हातांना
शिल्पकार निराकार दगडास देऊन आकार साकारी शिल्प
चित्रकार रंगरेषांनी रेखाटी चित्रावली
साहित्यिक शब्दसुमनांनी गुंफितो साहित्यमाला
खरेच! 'साधना' शब्दाच्या अनेकानेक छटा दिसतात
कलाकार आपल्या खडतर साधनेतच साधी मनोकामना
साधनेच्या निरंतर प्रवासातच गाठी तो यशोशिखरांना
आपापल्या आवडत्या क्षेत्रात साधना करणाऱ्या प्रत्येक साधकाला
माझा त्रिवार सलाम ! माझा त्रिवार सलाम !

डॉ. माधुरी रामधरणे
मराठी विभाग

महामारी

२०२० च्या इंग्रजी नववर्षाचे स्वागत साऱ्या जगाने आनंदाने केले
जाने-फेब्रु. महिन्यात सारे जग शांत, निवांत जीवन जगत होते
अन् मार्च महिन्यात मात्र कोरोनाची महामारी थैमान घालत
साऱ्या जगासमोर दत्त म्हणून उभी ठाकली
इथेच सारे जनजीवन विस्कळीत, हतबल झाले
'कोरोना' विषाणूने जगातील प्रत्येक माणसाचे जगणे अगतिक केले
कोरोना विषाणूच्या महाभयंकर पाशात काही अडकले,
काही गतप्राण झाले, तर काही सहीसलामत सुटले
कोरोना विषाणूने साऱ्या जगाला लक्ष्य केले
कोरोनाच्या या विषाणूने साऱ्या जगाला भक्ष्य केले
अर्थात प्रत्येक वाईट शक्तीचा अंतही वाईट होतो हे अटळ सत्य
हे ! 'कोरोना' महामारी, नको गर्वाने मिरवू जिथे तिथे
तुझीही घटका भरत आली आहे, आम्हीच तुझी जिरवू इथे आणि इथेच
।। तथास्तु ।।

डॉ. माधुरी रामधरणे
मराठी विभाग

Implementation of CBCS as per UGC Guidelines for Undergraduate Programme

डॉ. सूर्यकांत शेळके
राज्यशास्त्र विभाग

दि. ३० जुलै २०१९ रोजी स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालय, डोंबिवली (पूर्व) आणि मुंबई विद्यापीठ, मुंबई यांच्या संयुक्त विद्यमाने डॉ. हेडगेवार सभागृह, महाराणा प्रताप इमारत, डोंबिवली (प.) या ठिकाणी 'Implementation of CBCS as per UGC Guidelines for Undergraduate Programme' या विषयावर चर्चासत्राचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमाला डॉ. अजय देशमुख (कुलसचिव, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई), डॉ. दीपक मुकादम (विद्यापीठ व्यवस्थापन परिषद सदस्य), डॉ. सुभाष वाघमारे (अध्यक्ष, राष्ट्रीय शिक्षण संस्था) आणि प्राचार्या डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई (स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालय, डोंबिवली (पूर्व)) उपस्थित होते. राष्ट्रगीताने कार्यक्रमाची सुरूवात झाल्यानंतर मान्यवरांच्या हस्ते सरस्वती व स्वामी विवेकानंदाच्या प्रतिमेचे पूजन करण्यात आले आणि त्यानंतर प्राचार्यांच्या हस्ते शाल, श्रीफळ व स्मृतिचिन्ह देऊन मान्यवरांचा सत्कार करण्यात आला.

प्रारंभी आपल्या प्रास्ताविकपर भाषणात कार्यक्रमाच्या आयोजनाचा हेतू स्पष्ट करताना प्राचार्या म्हणाल्या की, युजीसीने उच्च शिक्षणाच्या क्षेत्रात विद्यार्थ्यांमध्ये कार्यक्षमता व कौशल्यनिपुणता येण्यासाठी अनेक प्रयत्न केले. त्याचाच भाग म्हणून युजीसीने विद्यार्थ्यांना त्यांच्या आवडीनिवडीनुसार व उपयुक्ततेप्रमाणे शिक्षण मिळावे आणि आंतरविद्याशाखीय अभ्यासक्रमाच्या माध्यमातून त्यांचा व्यापक दृष्टिकोन बनावा; यासाठीची लवचीकता शिक्षणात येण्यासाठी सीबीसीएस हा उपक्रम हाती घेतला. तथापि, 'सीबीसीएस' ची रचना समजून घेणे व उच्च शिक्षणातील शिक्षक व विद्यार्थ्यांची मानसिकता व दृष्टिकोन त्यासाठी अनुकूल बनावा या अनुषंगाने त्यावर सांगोपांग चर्चा होणे आवश्यक आहे आणि म्हणूनच हा हेतू साध्य व्हावा यासाठी या चर्चासत्राचे आयोजन करण्यात आल्याचे त्यांनी स्पष्ट केले. यानंतर राष्ट्रीय शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष डॉ. सुभाष वाघमारे यांनी संस्थेच्या विविध उपक्रमशील विकासाचा आढावा मांडून 'सीबीसीएस' सारख्या उपक्रमावर चर्चासत्र आयोजनाचा मान संस्थेच्या महाविद्यालयाला मिळाल्याने समाधान व्यक्त केले. यावेळी विधी महाविद्यालय चालविण्याची संधी विद्यापीठाने संस्थेला द्यावी अशी मागणीही त्यांनी केली. त्यानंतर डॉ. दीपक मुकादम आपले मार्गदर्शनपर मनोगत व्यक्त करताना म्हणाले की, २०१५ पासून युजीसीने हा उपक्रम हाती घेतला. त्यात मुंबई विद्यापीठासारख्या आंतरराष्ट्रीय विद्यापीठानेही मागे राहू नये म्हणून 'सीबीसीएस' चा उपक्रम राबविण्याचा निर्णय घेतला आहे. विद्यार्थ्यांना आपल्या आवडीनिवडीनुसार शिक्षण घेता यावे आणि आंतरविद्याशाखीय अभ्यासक्रमाच्या माध्यमातून त्यांचा दृष्टिकोन व्यापक बनावा व जगाच्या स्पर्धेत ते कुठेही कमी पडू नये; हाच हेतू यामागे असल्याचे ते म्हणाले. केवळ परंपरागत शिक्षणाच्या पद्धतीने काहीही साध्य होणार नाही. जगाच्या स्पर्धेत उतरायचे असेल तर नाविन्य स्वीकारावेच लागते. मात्र कोणतेही नवीन उपक्रम राबविताना अडथळे आणि आव्हाने असतातच. प्रश्न आहे तो त्यावर मात करण्याचा. ही आव्हाने स्वीकारून अडथळ्यावर मात करता यावी; यासाठीच या चर्चासत्राचे आयोजन असून निश्चितच हे उद्दिष्ट आपण गाठू शकू अशी अपेक्षा त्यांनी यावेळी व्यक्त केली.

यानंतर डॉ. अजय देशमुख यांनी आपले विचार मांडले. ते म्हणाले की, मानवी संस्कृतीच्या उत्क्रांतीच्या संक्रमणकाळात जगात अनेक चढ-उतार आले. पण विकास आणि प्रगती त्याच राष्ट्राची होते जिथे नागरिक लायक असतात. शिक्षण चांगले हवे असेल तर शिक्षक चांगले हवे. शिक्षक चांगले असतील; तर विद्यार्थी चांगले घडतील आणि विद्यार्थी चांगले घडले; तर राष्ट्र समृद्ध बनते. ही प्रगती व विकासाची प्रक्रिया आहे. त्यामुळे केवळ धोरणे ठरवून

उपयोगाचे नाही; तर त्यासाठी त्याची अंमलबजावणी करणे महत्त्वाचे आहे. नव्या नवलाईचे स्वागत उत्साहाने होते. मात्र त्या उपक्रमाची अंमलबजावणी तेवढ्याच उत्साहाने होत नाही; अशी खंतही त्यांनी व्यक्त केली. मुंबई विद्यापीठ हे आंतरराष्ट्रीय विद्यापीठ आहे. त्याची ही प्रतिमा कायम राखायची की ती ओळख पुसायची? हा खरा प्रश्न आहे. 'सीबीसीएस' ही अतिशय सरळ आणि सुस्पष्ट पद्धती आहे. परंतु त्याविषयी अगोदरच संभ्रम निर्माण केला जातो. माणसाला जीवनाचे विविध अंतरंग अनुभवायचे असतील तर त्यासाठी 'सीबीसीएस' आवश्यक आहे. त्याविषयी भीती बाळगून चालणार नाही. त्यासाठी शिक्षकांची भूमिका अतिशय महत्त्वपूर्ण असणार आहे आणि हाच त्याच्या यशाचा मार्ग आहे. जग झपाट्याने बदलत आहे आणि बदलत्या जगाच्या स्पर्धेत टिकवायचे असेल; तर आपल्यालाही बदल स्वीकारावेच लागतील. अशी अपेक्षा त्यांनी व्यक्त केली. देशमुख पुढे म्हणाले की विद्यापीठ हे महाविद्यालयांसाठीच आहे. महाविद्यालये आहेत म्हणून तर विद्यापीठ आहे. सर्व शैक्षणिक संस्था या सक्षमपणे विद्यार्थ्यांच्या प्रत्येक कसोटीला उतरतात की नाही? हे पाहण्याची गरज आहे. शिक्षक कसे आहेत? यावर शिक्षण व्यवस्थेची गुणवत्ता अवलंबून आहे. शिक्षणाचा विकास हा 'गुरूकुल ते कुलगुरू' या पद्धतीने साधायचा आहे. शैक्षणिक विकास साधण्यासाठी महाविद्यालयाच्या माध्यमातून विद्यापीठाचा आणि विद्यापीठाच्या माध्यमातून समाजाचा विकास होईल. त्याची सुरवात या कार्यशाळेतून झाली आहे. उच्च शिक्षणाचा दिवा कसा प्रज्वलित राहील आणि त्यातून राष्ट्र दैदिप्यमान कसे होईल? हे आपण पाहण्याची आवश्यकता आहे असेही त्यांनी सांगितले. प्रारंभी डॉ. सुमंत औताडे यांनी सर्व पाहुण्यांचा विस्तृत असा परिचय करून दिला.

यावेळी मान्यवर पाहुण्यांच्या हस्ते महाविद्यालयाच्या 'सायंतारा' या विशेषांकाचे प्रकाशनही करण्यात आले. सत्राच्या शेवटी डॉ. विजय मोरे यांनी मान्यवर पाहुण्यांचे व उपस्थितांचे आभार मानल्यानंतर सत्राची सांगता झाली.

Technical Session - I

Technical Session - I यामध्ये ''Cross Faculty Provision for Choice of Course to Students Higher Education : Benefits and Challenges'' या विषयावर चर्चा करण्यात आली. या पहिल्या सत्रात १) डॉ. रश्मी ओझा, २) प्राचार्य डॉ. शामकांत एच. अत्रे, ३) आलोक तिवारी, ४) मिहीर देसाई इ. नी सहभाग घेतला. प्रारंभी डॉ. सुमंत औताडे यांनी सर्व पाहुण्यांचा परिचय करून दिला. उपस्थितांना मार्गदर्शन करताना डॉ. ओझा म्हणाल्या की, 'सीबीसीएस' च्या माध्यमातून वेगवेगळ्या प्रवाहांना जोडणे आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांच्या डोक्यावर अनावश्यक ओझे लादण्याऐवजी त्यांच्या आवडीनुसार व आवश्यकतेनुसार शिक्षणाची संधी मिळाली; तर वेळ, पैसा आणि श्रम विनाकारण खर्च होणार नाही व वायाही जाणार नाही. आज जगातील बहुतांश विकासित देशात 'सीबीसीएस' च्या धर्तीवर शिक्षणाचे मॉडेल अवलंबण्यात आले आहे. अशा वेळी अध्यात्म आणि विज्ञान; कायदा आणि तर्कशास्त्र यात समन्वय आहे का? असा प्रश्न उपस्थित केल्यास त्याचे उत्तर होय असेच द्यावे लागेल. उदा. कायदा हा सर्वच नागरिकांसाठी आवश्यक असतो. अशा वेळी काही विशेष लोकांना विशिष्ट ज्ञानशाखेत कायद्याचे ज्ञान प्राप्त होऊन कसे चालेल? ज्ञान ही सर्वोच्च शक्ती असेल तर ती एकाच विद्याशाखेत कसे प्राप्त होईल असा प्रश्नही त्यांनी उपस्थित केला आणि म्हणून आंतरविद्याशाखीय अभ्यासक्रमाची आवश्यकता आहे आणि त्याचाच भाग म्हणून सीबीसीएसच्या पद्धतीचा अवलंब करणे आजच्या काळात आवश्यक असल्याचे प्रतिपादन त्यांनी केले. त्यानंतर विद्यार्थी प्रतिनिधी आलोक तिवारी आणि मिहीर देसाई यांनी विद्यार्थ्यांसमोरील प्रशासकीय आणि शैक्षणिक अडचणी व आव्हाने याविषयी मांडणी केली. या सत्रातील समारोपाच्या भाषणात डॉ. अत्रे यांनी ब्रिटिशपूर्व व ब्रिटिशकालीन शैक्षणिक पद्धतीचा तुलनात्मक आढावा घेऊन सांगितले की, ब्रिटिशांनी असा भ्रम निर्माण केला की, ते येण्यापूर्वी भारतात काहीच नव्हते. तथापि, ब्रिटिशकालीन शिक्षणव्यवस्थेचे संशोधन केल्यानंतर असे निदर्शनास येते की, तत्पूर्वीचे ज्ञानसंचित समृद्ध होते आणि शिक्षणपद्धतीही सर्वसमावेशक होती आणि याविषयी डॉ. धर्मपाल यांनी आपल्या पुस्तकात पुराव्यानिशी मांडले आहे. ब्रिटिशपूर्व या देशात लाखो शाळा होत्या; करोडो विद्यार्थी शिकत होते; शिक्षणव्यवस्था उच्च दर्जाची होती. परंतु भारतीयांचा सांस्कृतिक आणि अध्यात्मिक कणा मोडल्याशिवाय आपण सत्ता गाजवू शकणार नाही; हे ब्रिटिशांनी ओळखले आणि मेकॉलेने शिक्षणाला सत्तेचे साधन

बनविले. म्हणूनच म. गांधी म्हणाले Britishers unrooted the knowledge tree in India तर मॅक्समूलर म्हणाला की, शिक्षणाच्या माध्यमातूनच आपण सत्ता गाजवू शकतो. हे एवढं सगळं लख्ख प्रकाशाएवढं स्वच्छ असताना आपण शिक्षणाच्या भारतीयीकरणाबद्दल गप्प कसे आहोत? किंवा बोलत का नाही? याचा अर्थ मी पारंपारिक ज्ञानाचा पुरस्कर्ता आहे; असे नव्हे. मात्र हे ज्ञान कालसापेक्ष बनविले पाहिजे. त्याला देशानुकूल बनविले पाहिजे. आपल्या ज्ञानाचा वारसा ओळखला पाहिजे आणि तो आपण जपलाही पाहिजे. आम्हाला पाश्चात्य अभ्यासक, विचारवंत, तत्त्ववेत्ते यांचा परिचय असतो. मात्र भारतीय अभ्यासक, विचारवंत, तत्त्ववेत्ते यांची ओळख नसते. याचा अर्थ ते आपल्याकडे नव्हते असा नव्हे. आम्ही त्यांच्याकडे दुर्लक्ष केले, ही वस्तुस्थिती आहे. ते पुढे म्हणाले की जर्मनीत आजही सगळ्यात जास्त संस्कृत भाषा शिकवली जाते. पण भारतात ती ज्ञानभाषा एका विशिष्ट वर्गापुरती बंदिस्त झाली. प्राथमिक शिक्षण सक्तीचे व मोफत करावे असे महात्मा फुलेंनी हंटर कमिशनपुढे साक्ष देताना सांगितले. पण आरटीई येण्यासाठी २०१० उजाडले. आजही ६.२ कोटी बालक शाळाबाह्य आहेत. मग अशा देशाला भवितव्य काय असणार? प्रत्येक नागरिकांना किमान शिक्षण देण्याची जबाबदारी ही शासनाची आहे. असे असताना जीडीपीच्या केवळ २.७ टक्के खर्च शिक्षणावर केला जातो. जो किमान ६ टक्के तरी असायला हवा. आज किमान २० लाख शाळा असण्याची आवश्यकता आहे. प्राथमिक शिक्षणाची ही अवस्था आहे. अशा वेळी दूधच नसताना आपण सायीची अपेक्षा करतो आहोत. उच्च शिक्षण हे सर्टिफिकेट किंवा डिग्रीसाठी नको; तर अभ्यास आनंदासाठी असायला हवा. शिक्षण मुक्त हवे; बंदिस्त नको. जीवन हे विविधरंगी म्हणजे आंतरविद्याशाखीयच आहे आणि म्हणून ते इंडिपेंडट आणि इंटरडिपेंडंट असायला हवे. जे जे परदेशी आहे; त्याचे भारतीयीकरण झाले पाहिजे. त्यासाठी प्रत्येकाने 'नेशन फर्स्ट' ही भूमिका घेतली पाहिजे. अशी व्यापक भूमिका त्यांनी मांडली. शेवटी डॉ. विजय मोरे यांच्या आभारप्रदर्शनाने सत्राची सांगता झाली.

Technical Session - II

या दुपारनंतरच्या सत्रामध्ये "Global Scenario of Choice Based Creadit System with special resference to cross functional jobs Today" या विषयावर डॉ. मिलींद मराठे यांनी आपले विचार मांडले. प्रारंभी प्रा. अमित जोशी यांनी पाहुण्यांचा परिचय करून दिला. यावेळी ते म्हणाले की, आज जगात बहुतांशदेशात 'सीबीसीएस' पॅटर्न राष्ट्रीय पात्रतेची चौकट म्हणून स्वीकारण्यात आला आहे. तेथे विद्यार्थी आपल्या आवडीनिवडीप्रमाणे केव्हाही, कोठेही, कोणत्याही विद्याशाखेला प्रवेश घेऊ शकतो. तेथे थिअरीपेक्षा प्रॅक्टीकलला महत्त्व दिले जाते. कारण प्रॅक्टीकलशिवाय थिअरी अर्थहीन आहे आणि म्हणून तेथे वेळेचा अपव्यय अजिबात होत नाही. तेथे एटीकेटी, फेल अशा भानगडी नाहीत. त्यांच्या कामाप्रमाणे त्यांना त्यांचे क्रेडिट दिले जाते. तेथे विद्यार्थी आणि शिक्षक यांच्यातील संवादाला महत्त्व दिले जाते. शिक्षणात अद्ययावत साधने आणि अद्ययावत कौशल्य दोन्ही महत्त्वाची आहेत आणि म्हणून भारतीय शिक्षण व्यवस्थेने नवीन ज्ञान, कौशल्ये, तंत्रे व तत्त्वे यांचा स्वीकार केला पाहिजे. नव्या टेक्नॉलजीसोबत आपला माईंडसेट बदलण्याची आवश्यकता आहे. भारततही massive online open course स्वीकारणे आवश्यक आहे. भारताने 'स्वयंम' उपक्रमाचा स्वीकार करून त्या दिशेने पाऊल टाकले आहे. ही बाब स्वागतार्ह आहे. अभ्यासक्रमात कोअर सब्जेक्ट, इलेक्टीव्ह सब्जेक्ट, नॉन इलेक्टीव्ह सब्जेक्ट असे वर्गीकरण केले पाहिजे. विद्यार्थ्यांने परंपरेच्या नावाखाली मेंदूचा गुलाम बनता कामा नये. कारण काही न शिकणे हे सुद्धा एक शिकणेच असते. हे सूत्र लक्षात घेऊन नाविन्याचा स्वीकार केला पाहिजे. जीवनात इन्वेंशनबरोबरच इनोवेशन आवश्यक आहे असे प्रतिपादनही त्यांनी केले.

त्यानंतर डॉ. विजय मोरे यांच्या आभार प्रदर्शनानंतर या सत्राची सांगता झाली.

आभार सत्र

या सत्रात प्रारंभी ग्रंथपाल डॉ. श्रीनिवास आठल्ये यांना ग्रंथालयशास्त्रात डॉक्टरेट मिळाल्याबद्दल त्यांचा डॉ. चंद्रशेखर वझे यांच्या हस्ते यथोचित सत्कार करण्यात आला. या सत्रात प्राचार्या डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. 'सीबीसीएस' सारखा विषय हा थोडासा किचकट आणि गुंतागुंतीचा असल्याने आपला माईंडसेट बदलण्यासाठीच डॉ. चंद्रशेखर वझे यांना आभाराच्या भाषणाला निमंत्रित करण्यात

आल्याचे त्या म्हणाल्या. त्यानंतर प्रा. अमित जोशी यांनी पाहुण्यांचा परिचय करून दिला. त्यावेळी डॉ. वझे यांनी अनेक हलकेफुलके दाखले देत श्रोत्यांना आपलेसे केले. ते म्हणाले की पान, पोळी, घोडा हे वेगवेगळे असले तरी त्यात एक समान गोष्ट आहे; ती म्हणजे यांना सतत फिरवण्याची आवश्यकता असते आणि म्हणून माणसाचे मन व जीवनही सतत प्रवाही असले पाहिजे. ते थांबले की संपले. विद्यार्थ्याने 'कामयाबी हसिल' करण्याऐवजी 'काबिल' बनणे आवश्यक आहे. गुणवत्ता ही व्यक्तिसापेक्ष असते. त्यामुळे एकाच साच्याचे विद्यार्थी बनले पाहिजेत ही अपेक्षा करणे चुकीचे आहे. शिक्षण हे विद्यार्थीकेंद्रित हवे. प्रवाहाबरोबर प्रवाहित असले पाहिजे. त्यामुळे 'सीबीसीएस' सारख्या उपक्रमाला विरोध न करता त्याचा स्वीकार करणेच उचित असल्याचे त्यांनी प्रतिपादन केले. समाजात काही माणसे ही स्वतः होऊन पुढाकार घेत नाहीत पण ते इतरांच्या पुढाकाराने प्रवाहित होत असतात. त्यामुळे त्यांचा फारसा गवगवा करण्याची आवश्यकता नाही. प्रत्येकाने 'तूच तुझ्या जीवनाचा शिल्पकार' या न्यायाने पुढे जायायला हवे. प्रत्येकाने आपल्या आरोग्याची काळजी घ्यावी. जीवनातील ताणतणााव बाजूला सारून तणावमुक्त जगण्याचा प्रयत्न करावा असा सल्लाही त्यांनी दिला. माणससाने ज्ञानपिपासू बनत असताना सतत आपल्या बुद्धीला धार देण्याची आवश्यकता असल्याचेही त्यांनी सांगितले. 'विद्वान सर्वत्र पूज्यतेः' असेही ते म्हणाले. त्यानंतर डॉ. विजय मोरे यांनी मान्यवर पाहुण्यांचे व उपस्थितांचे आभार मानल्यानंतर कार्यक्रमाची सांगता झाली.

या चर्चासत्रासाठी समन्वयक डॉ. प्रिती सोनी यांनी कार्यक्रमाचे नीटनेटके व पद्धतशीर आयोजन केले. प्रा. दिलीपकुमार मठपती यांनी नाव नोंदणीची जबाबदारी सांभाळली तर डॉ. सुभाष पंडित व राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक यांनी बैठक व्यवस्था सांभाळली. त्याचबरोबर कार्यालय अधिक्षक शशिकांत गाणार, दीपक सांगलीकर, सुनिल कदम, शशिकांत तिरमारे, कल्पना केळुसकर, सुरेंद्र आंब्रे, उमेश देशमुख, अनिल गायकवाड, मालू खंडागळे, चिंतामणी खरपडे इ. नी कार्यक्रमाच्या यशस्वितेसाठी मोलाचे योगदान दिले.

यावेळी कार्यक्रमाला राष्ट्रीय शिक्षण संस्थेचे श्री. शशिकांत कर्डेकर, डॉ. शरद धर्माधिकारी, श्री. विद्याधर शास्त्री, श्री. शिरीष फडके इ. आजी माजी पदाधिकारी तसेच प्राध्यापक, शिक्षक आणि विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

■■■

झाला आजचा प्रकाश,
जुना कालचा काळोख

वास्तविक पाहता बदल ही जीवनातील सर्वात शाश्वत गोष्ट आहे. जो काळानुरुप बदलला तोच या जीवनरूपी समुद्रात तरला! अन्यथा परिस्थिती कठीण! स्वतःमध्ये, स्वतःच्या विचारांमध्ये, स्वतःच्या वर्तनामध्ये, दृष्टिकोनामध्ये बदल घडविणे हे अनिवार्य आहे आणि तो बदल सकारात्मक असेल या विचाराशी प्रत्येक व्यक्तीने कटीबद्ध असणे अत्यावश्यक आहे.

डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई

'कोरोनायन'मधून साभार

पुस्तक परिचय

पुस्तकाचे नाव : कोरोनायन
लेखिकेचे नाव : डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई
प्रकाशन संस्था : मोरया प्रकाशन, डोंबिवली
प्रकाशन वर्ष : २०२० (पहिली आवृत्ती)
एकूण पाने : १९२
एकूण प्रकरणे : यात ६० लेख आहेत.

२०२० मध्ये कोरोनाचं आगमन झालं आणि प्रत्येकाच्या आयुष्यात एक विस्मयकारक कालखंड सुरू झाला. मग थाळ्या वाजवणे, टाळ्या पिटणे, दिवे लावणे असले अनेक प्रकार एका पाठोपाठ एक पुढे येऊ लागले. त्यातील नाविन्यामुळे एक प्रकारची त्यात गंमत वाटून राहिली. शास्त्रीय कारणमीमांसा कोण करतोय हो? शिवाय मागून सुद्धा न मिळणारी दीर्घकालीन सुट्टी आयतीच पदरात पडली. मग काय, नुसती धमाल! रेसिपी, फोटोसेशन, चॅलेंजेस, केक, गाणी, कविता, व्हिडीओ रेकॉर्डिंग, क्विझ, ऑनलाईन मिटींग्ज यांना नुसता ऊत आला.

पण ढवळलेलं पाणी जसं हळूहळू शांत होत जातं तसतसा हा कृत्रिम उत्साहाचा झरा शांत होत गेला आणि परिस्थितीचं गांभीर्य समोर उभं ठाकलं. मग काम ठप्प, आवक बंद, फिरणं बंद, नोकऱ्या गेल्या, छंद बुडाले, चक्रे थांबली... पुढ्यातील अन्नाचे ताटापासून ओठांपर्यंतचं अंतर लांबलचक वाटू लागलं... तसा निराशेचा तवंग पसरला. अनिश्चितीचा काळ छाती दडपवू लागला आणि ताणतणाव जाणवू लागला.

अशा वेळी नेमकं कोरोनायन पर्व सुरू झालं. एकेक सकारात्मक ऊर्जेचा लेख इंटरनेटच्या महाजालावर उगवू लागला आणि नकळतपणे जमा झालेलं, निराशेचं, निस्सहायतेचं आणि नकारात्मक भावनांचं मळभ दूर होऊ लागलं. याचं सर्व श्रेय जातं डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांना.

डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांचा मूळ पिंड शिक्षकाचा. संशोधनपर लिखाण करण्यात त्यांना स्वारस्य. अर्थशास्त्र विषयात त्यांनी पीएच.डी. प्राप्त केलेली. पण दुर्मुखलेला चेहरा करून बसणे त्यांच्या स्वभावातच नाही. रोज वेगवेगळ्या, उलटसुलट बातम्या कानावर येत होत्या. सोशल मिडिया यात गोंधळाची भर घालत होता. घुसमट वाढत होती. तेव्हा त्यांनी ठरवलं, लेखणी उचलायची आणि विचारांना जागा करून द्यायची आणि मग एक नाही, दोन नाही, सलग साठ ललित लेखांची माला गुंफली गेली. ललित लेखनाचा त्यांचा हा पहिलाच प्रयत्न! पण त्यातही कमालीच्या बाहेर त्या यशस्वी झालेल्या दिसतात.

आवडलेला भाग :

या लेखमालेचे विषयसुद्धा वेगवेगळे होते. कधी जनतेला सूचना, कधी शासनाला कानपिचक्या, कधी कोविड योद्ध्यांचे कौतुक असे अनेक विषय मिश्किलपणे त्यांनी मांडले. सोशल मिडियावरील वेगवेगळी चॅलेंजस, रेसिपी, सिंगिंग, जुने फोटो तऱ्हेतऱ्हेच्या गोष्टीवर त्यांनी हसतहसत भाष्य केले आहे. त्यांच्या लेखांची काही शीर्षकच या दृष्टीने पाहण्यासारखी आहेत. उदा. सेतू बांधा रे, इच्छा तिथे मार्ग, या जगण्यावर शतदा प्रेम करावे, परीक्षेची अग्निपरीक्षा, माझी वारी माझा विठोबा, टाळेबंदीची फलश्रुती.

एकूणच सोशल साईटवर सर्वप्रथम प्रसिद्ध झालेले सर्वच लेख वाचनीय झाले. वाचकांचा त्यांना भरघोस प्रतिसाद मिळाला यात नवल नाही. साधी सोपी भाषा, सुटसुटीत शब्दरचना व ओळींच्या मर्यादेत मांडलेला विचार ही या लेखांची वैशिष्ट्ये आहेत.

हे पुस्तक इतरांनी वाचावे. कारण,

हे लेख 'कोरोनायन' या नावाने पुस्तकरूपात प्रसिद्ध झाले आहेत. या पुस्तकाला डॉ. भारती निरगुडकर यांची प्रस्तावना लाभली आहे. यावरूनच त्यांच्या दर्जाचा अंदाज येतो. आता कोरोनाचं भय कमी झालंय. अशा वेळी या पुस्तकाला संदर्भ ग्रंथाचा दर्जा प्राप्त होतो आणि म्हणूनच सर्वांनी ते एकदा तरी जरूर वाचावे.

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

■■■

पुस्तकाचे नाव : भटकंती, रायगड जिल्ह्याची (प्रवास वर्णन/ १३५१६)

लेखकाचे नाव : प्र. के. घाणेकर

प्रकाशन संस्था : स्नेहल प्रकाशन

प्रकाशन वर्ष : २००७ (पहिली आवृत्ती)

एकूण पाने : ३६८ पाने आहेत. त्यात काही चित्रवर्णन आहे व किल्ल्यांचे नकाशे आहेत.

एकूण प्रकरणे : यात १८ प्रकरणे आहेत. त्यात रायगड जिल्ह्यातील तालुका यांचे सुंदर वर्णन केले आहेत.

आवडलेला भाग : पान क्र. ८४ वरील कनकेश्वरची वनराई

हा भाग कनकेश्वरची वनराई या अलिबाग तालुकात असलेल्या कनकेश्वर डोंगराची माहिती सांगत आहे. या कनकेश्वर डोंगरातील वनराईमध्ये अभ्यास करून पुण्याचे डॉ. हेमा द. साने यांनी यात पीएच.डी ही पदवी मिळवलेली आहे. यात एक देवकालीन घटनेचा प्रसंग या वनराईत घेतला आहे तो यात नमूद केला आहे व कनकेश्वर डोंगरातील अनेक जागांचा उल्लेख केला आहे.

पुस्तकातील आवडलेली वाक्ये :

धन्य सुग्राम कनकेश्वर । कनगिरीचे माथ्यावर ।
वृक्षराजी मनोहर । नानाविध दिसतसे ।।
व्याघ्रेश्वर पूर्व द्वारी । पालेश्वर दक्षिण द्वारी ।
पायूबाई पश्चित द्वारी । उत्तर द्वारी गायमुख ।।
येथे श्रीरामसिद्धी विनायक । ताफ्यांचा नाशक ।
चतुर्मुक्तीचा दायक । ऋद्धीसिद्धीसहित असे ।।

हे पुस्तक इतरांनी वाचावे. कारण,

या पुस्तकात संपूर्ण रायगड जिल्ह्याची माहिती सुंदर भाषेत मांडलेली आहे. यात रायगड जिल्हाशी संबंधित सर्व घडामोडींचे वर्णन केले आहेत. या पुस्तकात रायगड जिल्ह्याचे सर्व पर्यटन स्थळांची माहिती व तेथील असणाऱ्या सुखसोयींची माहिती सुंदर पद्धतीने मांडलेली आहे. रायगड जिल्ह्यातील पर्यटन स्थळांची ऐतिहासिक माहिती व घडामोडी, तेथील पत्ते, दूरध्वनी क्रमांक इ. या पुस्तकात दिली आहे. हे पुस्तक संपूर्णपणे सहलीसाठी, सुंदर पर्यटन स्थळे पाहण्याबाबत सर्वात सोयीचे पुस्तक आहे.

चिराग संतोष पाटील
एफ.वाय.बीकॉम

■■■

पुस्तकाचे नाव : बाहुल्या (कथा ११३९७)

लेखकाचे नाव : डॉ. सौ. सुनीति साफळे

प्रकाशन संस्था : प्रतिमा प्रकाशन, अरुण पारगावकर

प्रकाशन वर्ष : २०१०

पुस्तकाची आवृत्ती : आवृत्ती पहिली, २ ऑक्टोबर २०१०

एकूण पाने : १७६

एकूण प्रकरणे : ११

आवडलेला भाग :

मला पुस्तकातील 'प्रदूषण' या कथेतील ''मुकाट अंधारलेल्या वाटांवरून मिणमिणत्या कंदिलाच्या उजेडात गाडी घुंगरु, वाजवीत धावत राहिली. ते घरी पोहोचले तेव्हा झुंजूमुंजू झालं होतं.'' हा भाग आवडला.

पुस्तकातील आवडलेली वाक्ये :

मला प्रदूषण या कथेतीलच एक कवितेतील एक वाक्य आवडले.

''या काटेरी फांद्यांची जाळी तोडून त्याआड दडलेल्या खुळ्या आकाशाचा... एक तरी तुकडा पाहू दे मला.''

हे पुस्तक इतरांनी वाचावे. कारण,

वात प्रत्येक कथेत आपण कुठे ना कुठे आपल्यालाच बघू. सामान्य माणसाची जीवनशैलीमधील काही क्षण यात लेखिकेने सांगितले आहेत आणि तेही अगदी सोप्या शब्दात.

माधुरी रनाळकर
एफ.वाय.बी.ए.

■■■

पुस्तकाचे नाव : मरण स्वस्त होत आहे (क्र. ५९७१)
लेखकाचे नाव : बाबुराव बागूल
प्रकाशन संस्था : प्रकाश विश्वासराव, लोकवाङ्मय गृह, भूपेश गुप्ता भवन, सायनी रोड, प्रभादेवी, मुंबई
प्रकाशन वर्ष : जून २००५
पुस्तकाची आवृत्ती : चौथी आवृत्ती
एकूण पाने : १३३
एकूण प्रकरणे : ११
आवडलेला भाग :

आई ही कथा आवडली. त्यामध्ये एका विधवा आईचे प्रेमात पडणे. त्यानंतरची समाजाकडून मिळणारी वागणूक लेखकाने आई या कथेत उतरवली आहेत.

पुस्तकातील आवडलेली वाक्ये :

भूक या कथेतील सटवा या लहान मुलाचे बोबडे बोल मला आवडले. मी आईसाठी नागलीची गलम भाकली आणली आहे.

हे पुस्तक इतरांनी वाचावे. कारण,

मरण स्वस्त होत आहे. अगदी या शीर्षकाप्रमाणे लेखकाने सामान्य माणसाची होणारी घुसमट, व्यथा मांडली आहे. विधवा स्त्रियांसाठी किंवा वेश्या स्त्रियासाठी असलेली समाजाची क्रूरता या पुस्तकात मांडली आहे.

सायली सुरेश आंबेडे
एफ.वाय.बीकॉम.

■■■

पुस्तकाचे नाव : समग्र कोकण दर्शन
लेखकाचे नाव : श्रीनिवास घैसास
प्रकाशन संस्था : मनोरमा प्रकाशन
प्रकाशन वर्ष : जुलै २००९
पुस्तकाची आवृत्ती : जुलै २००९
एकूण पाने : ३८४
एकूण प्रकरणे : १२
आवडलेला भाग :

कोकणभूमी म्हणजे भारतमातेच्या कोंदणातील एक हिराच होय. या कोकणभूमीवर निसर्गाने सौंदर्याची अशी उधळण केली आहे की 'घेशी किती दो कराने' अशी अवस्था या कोकणभूमीची झाली आहे. जगापासून काहीशी दूर असणारी कोकण रेल्वे होण्यापूर्वी त्या ठिकाणी जाणं हेदेखील आव्हान ठरणारी ही भूमी पाहिली की एखादं रानात उगवलेलं सुंदर फूल जसं आपल्याच मस्तीत जगत असतं, वाऱ्यावर डोलत असतं, त्याला इतर जगाची पर्वा नसते, याप्रमाणेच कोकणभूमीचं देखील आहे. ती सदैव असते आपल्या मस्तीत! आपल्या धुंदीत!

हा भाग आवडला. कारण,

या भागामध्ये कोकणभूमीची तुलना ही एका फुलाशी केली आहे. तसेच या कोकणभूमीला हिऱ्याची उपमा देण्यात आलेली आहे.

पुस्तकातील आवडलेली वाक्ये :

१) त्या म्हणजे एकीकडे कमालीची सुबत्ता तर दुसरीकडे कमालीचे दारिद्र्य!
एकीकडे प्रचंड कॉंक्रिटीकरण तर दुसरीकडे घनदाट जंगल!

२) बदलापूर-ठाणे जिल्ह्यातील हे आणखी एक देखणे गाव! आता या गावानेही कात टाकली असून शहरी रूप धारण केले आहे.

३) भाईंदर-आजही हे आकर्षण कायम असले तरी त्या धर्तीवर आता अन्यत्र अशा मनोरंजन नगरी उभ्या राहू लागल्या आहेत.

हे पुस्तक इतरांनी वाचावे. कारण,

पर्यटन स्थळांची व धार्मिक स्थळांची माहिती अगदी सुलभतेने व साधेपणाने सांगितली आहे. तसेच तेथील वाहतूक सुविधा, राहण्याच्या सोयी तसेच एस.टी.डी. कोडबद्दल माहिती दिली आहे व मुंबई, ठाणे, रत्नागिरी, रायगड, सिंधुदुर्ग या जिल्ह्यातील पर्यटन स्थळांची माहिती होईल. तसेच संपूर्ण कोकण दर्शन झाल्याचा अनुभव मिळेल.

रोहित शंकर पांगम
एफ.वाय.बीकॉम.

■■■

पुस्तकाचे नाव : आरोग्याचा अर्थ
लेखकाचे नाव : डॉ. आनंद कुलकर्णी
प्रकाशन संस्था : इंडियन एज्युकेशन सोसायटीची महात्मा फुले कन्याशाळा, दादर, मुंबई
प्रकाशन वर्ष : १७ जानेवारी १९९९
पुस्तकाची आवृत्ती : दुसरी आवृत्ती १९८८
एकूण पाने : १९०
एकूण प्रकरणे : १८४
आवडलेला भाग :

''सफरचंदाच्या आतमध्ये काय आहे, ठाऊक आहे मला.'' बाबांनी सांगितलं. असं म्हणून त्यानं सफरचंदाचे दोन भाग केले. पण चुकीच्या पद्धतीने. आपण सफरचंद नेहमी कापताना देठापासून सुरूवात करून, तळामधल्या सालीपर्यंत पोचतो. ''बाबा, हा बघा आत तारा लपून बसला आहे.'' आणि खरंच की, असा छेद घेतला तर त्या छेदाच्या मध्यभागी पंचकोनी तारा तयार आहे.

तो भाग आवडला. कारण,

एका लहान मुलांचा दृष्टिकोन किती चांगला आहे. प्रत्येक गोष्टीकडे एका वेगळ्या रूपाने बघितलं की आपल्याला काहीतरी नवीन शिकण्याचा अनुभव मिळतो. त्याने प्रयोग केला आणि त्याला सफरचंदाकडे बघण्याचा एक वेगळा अनुभव मिळाला. आपल्याला तर माहित असतं की सफरचंद आरोग्याच्या दृष्टीने चांगलं असतो. पण ते कशा पद्धतीने कापून आणि आनंदाने आस्वाद घेता येतो.

पुस्तकातील आवडलेली वाक्ये :

१) 'आरोग्याचा अर्थ' हा कधीच संपूर्ण असू शकत नाही.
२) एकंदर आरोग्यामध्ये बदल अपेक्षित असेल तर मात्र शांती आरोग्य व शिक्षण या त्रिसूत्रीला पर्याय नाही.
३) कारण या त्रिसूत्रीवर आधारलेल्या कार्यक्रमाचं ध्येय रोग बरं करणं हे नसून रोग होऊ न देणं हे असतं.
४) Act so that the effect of your action is compatibly with the permanency of human life.

हे पुस्तक इतरांनी वाचावे. कारण,

डॉ. आनंद नाडकर्णीचे हे पुस्तक म्हणजे आरोग्याचा अर्थ. हे पुस्तक वाचण्यासाठी खूप चांगले आहे. कारण पुस्तकाच्या नावातच कितीतरी प्रश्न दडलेले आहे. आरोग्य म्हणजे काय ? त्यांचा अर्थ ? आपण नेहमी आरोग्य चांगलं राहण्यासाठी पुस्तके वाचले असतील पण ते आजार कसे उत्पन्न झाले. डॉक्टर व रुग्ण यांच्यामधलं नातं कसं असायला हवं आणि वेधकसत्ता म्हणजे काय? या पुस्तकात फक्त आरोग्याबद्दल नाहीतर त्यांचा आरोग्याकडे बघण्याचा दृष्टिकोन व डॉक्टरचे शिक्षण ते आपल्याला कसे समजता व संपूर्ण आयुष्यात कसे पेशंट त्याने बघितले व त्यांचा उपचार कसा केला हे सांगितलं.

हे पुस्तक नक्कीच सर्वांनी वाचलं पाहिजे. कारण खूप काही अशा गोष्टी जे आरोग्य बदल आपल्याला नाही माहीत आहे आणि जुन्या रुढींपासून ते आतापर्यंत आरोग्याचा अर्थ काय यांची संपूर्ण माहिती आहे. नक्की वाचा खूप काही कळेल.

अस्मिता हनवटे
एफ.वाय.बीकॉम.

■■■

पुस्तकाचे नाव : व्हॅली ऑफ फ्लॉवर्स
लेखकाचे नाव : प्र. के. घाणेकर
प्रकाशन संस्था : स्नेहल प्रकाशन
प्रकाशन वर्ष : २०११
पुस्तकाची आवृत्ती : आवृत्ती पहिली,
एकूण पाने : २०८
एकूण प्रकरणे : ३३
आवडलेला भाग : इतिहास

तो भाग आवडला. कारण,

माझ्यासाठी तो भाग नवीन होता.

हे पुस्तक इतरांनी वाचावे. कारण,

हे पुस्तक वाचून तुम्हांला इथे बसून 'व्हॅली ऑफ फ्लॉवर्स' ला घेऊन गेल्याचा भास होईल. लेखकाने स्वतःचा अनुभव खूपच सुंदरपणे या पुस्तकामार्फत निदर्शनास आणलेला आहे. थोडक्यात, तुमच्या मनात एक भटकंती फिरत आहे ते सांगता येईल.

हेमंत देढिया
एफ.वाय.बीकॉम.

■■■

पुस्तक का नाम : बडी सोच का बड़ा जादू
लेखक का नाम : डेविड जे. श्वार्ट्ज
प्रकाशन संस्था : मंजुल पब्लिशिंग हाऊस प्रा. लि.
प्रकाशन वर्ष : २००२
पुस्तक की आवृत्ती : द्वितीय आवृत्ती
कुल पाने : ३३२
कुल प्रकरण : १३
पसंदीदा भाग : विश्वास की शक्ति को किस तरह विकसित करें ।

यह भाग मुझे अच्छा लगा । क्योंकी,

इस भाग में हमारे अंदर जो आत्मविश्वास की कमी होती है, उसे हम कैसे बढ़ा सकते है, कैसे हम अपने काम पर विश्वास कर सकते है । हमारा आत्मविश्वास किस तरह का होना चाहिए । हमारी जीवन में विश्वास का कितना बड़ा महत्त्व है ।

पुस्तक में आए हुए पसंदीदा वाक्य :

मुझे पुस्तक बड़ा सोचो, बड़ा बनो में आत्मविश्वास का वाक्य बहुत सुंदर लगा है । 'आत्मविश्वास यह अपने अंदर का विश्वास को जगाने का काम करता है' यह वाक्य मुझे बहुत ही सुंदर लगा ।

यह पुस्तक सभी व्यक्तीने पढ़ना चाहिए ।क्योंकी,

मैं यह पुस्तक को पढ़ने की सलाह इसलिए दूँगा क्योंकि सभी व्यक्ति अपने जीवन को सुधार सकते हैं । अपने जीवन में आनेवाली कठिनाईयों का सामना कर सकते है ।

गौतम देवेंद्र गोड
एस.वाय.बीकॉम

■■■

॥ मन करा रे प्रसन्न ॥

अवाजवी संपत्ती मिळवून आनंदी होण्याचा मार्ग अवलंबण्यापेक्षा सुखाच्या मुक्कामी जाणारे इतरही मार्ग आहेत. आपल्या जोडीदाराबरोबर, कुटुंबीयांबरोबर, सहकाऱ्यांबरोबर व मित्रमंडळींबरोबर गप्पा मारा, गाणी म्हणा, खेळा, निसर्गात सर्व दिशांत बागडा व मस्त विहार करा. हास्याचे फवारे उडवा. त्यात न्हाऊन जा.

डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई
'कोरोनायन' मधून साभार

Personal Achievement

Dr. Soni Preeti

Paper Presentations :

1) Presented a research paper titled "Assessment of Relationship between Corporate Social Responsibility Practices and Financial Performance in Public Manufacturing Companies" in National Conference organized by L. S. Raheja College, Santacruz, Mumbai on 11th January 2020.
2) Presented a Research Paper titled "Consumer Relationship Management : A study of Polices and Procedures of selected companies" in International Conference organized by Thakur College of Science and Commerce, Mumbai on 10th August 2019.

Paper Publications :

1) A Research Paper titled "Consumer Relationship Management : A study of Poicies and Procedures of selected companies" published in Peer Reviewed Special issue of International Journal of Advance and Innovative Research, UGC Approved Sr.Nol 63571- Issue No.2394-7780 with impact factor 7.36
2) Research Paper titled "Recent Mega Mergers of Nationalised Banks : Potential Benefits and Threats" published in Studies in Indian Place Names (UGC Care Journal) ISSN : 2394-3114 Vol-40-Issue-51-March-2020 Page | 193
3) Published a paper titled "Assessment of Relationship Between Corporate Social responsibility Practices and Financial Performance in Public Manufacturing Companies" in UGC Care listed Journal Shodh Sanchar Bulletin. Vol 10(37), January-March 2020, ISSN - 2229-3620 pp 15-25.

Workshop :

1) Attended one day zonal workshop organized by WDC University of Mumbai for Internal Complaint Committee & Women's Development Cell on Friday 27th September 2019.

■■■

Sumant Eknath Autade

1. Co-authored a text book of Environmental Studies of FYBCom class (Sem – I and II – Second Edition) published by Vipul Prakashan, Mumbai.
2. Invited and delivered a guest lecture on "Career Guidance" for undergraduate students of Bharat College of Commerce, Badlapur on 12th February 2020.
3. Participated in two days workshop on "E – content Development" on 6th and 7th January 2020 at Bharat College, Badlapur.
4. Invited and performed as Judge for Research Paper Presentation Competition in "Transforming India through Innovations and Development" on 29th February 2020.
5. Invited and delivered a talk on "Potential for Urban Water Management – A case study of suburbs in Mumbai Metropolitan Region" in the National Workshop on "Research Techniques in Geography" jointly organized by Department of Geography, University of Mumbai and Bombay Geographical Association, 9-10 Dec. 2019.
6. Appointed and performed duty as the Subject Expert for Interview of candidates to be appointed as Assistant Professor in Geography at Smt. C.H.M. College on 22th July 2019.

Invited and performed as Judge for Shantidevi Banarjee Memorial Prize competition for Post Graduate Students held on 7th Dec. 2019, organized by Bombay Geographical Association at Department of Geography, University of Mumbai, Mumbai.

REPORTS

❖ N.S.S.2019-20 ❖

1. Name of the College : S. V. Night College, Dombivli (E)
2. Details of NSS programme Officers :

Sr. No.	Name of the NSS Programme Officer	Male/Female	Trained/Untrained (Completed NSS Orientation)
01	Prof. Dr. Shelke S.L.	Male	Yes
02			

3. Date of Meeting of Advisory Committee :
   First Meeting : 19 Sep. 2019
   Second Meeting : –
4. Total No of Student in Senior College : 845
5. Total No of Students Volunteers in NSS : 50
6. NSS Students Enrolment : Male- 50 Female- 00 Total - 50
7. No of Villages adopted : - 01
8. No of participant of Special Camp : Male- 29 Female – 00 Total- 29
9. Details of Blood Donation : Please attach List of Blood Donors along with blood group

Sr. No.	Date	Name of the Blood Bank	No of Bottles/ Unit Collected	Participants			Remark, if any
				Male	Female	Total	
1st camp	08.02.2020	Plasma Blood Bank Dombivli	25	23	2	25	

10. Tree Plantation:

No of sapling / trees planted	No of NSS Volunteers involved		
	Male	Female	Total
150	40	00	40
60	30	00	30

11. Education & Health Awareness/ Camps Progamme if any:

Activity		No of Programme/ Camps/activity organized	No. of NSS Volunteers involved			No. of Beneficiaries / Output
			Male	Female	Total	
Disaster Management Training		01	02	00	02	80
Self Defence Training for Girls		01	25	00	25	60
School Dropout Survey Conducted if any		-	-	-	-	No. of children enrolled in school
Road Safety Campaign/ Camp		01	25	00	25	150
Yoga Training/ Demonstration if any		01	40	20	60	60
Pulse Polio Immunisation		-	-	-	-	
Eye check-up camps		01	30	00	30	200
Health Camps/Dental		01	30	00	30	150
Prevention	Rallies	01	25	05	30	160
of Diseases	Organizing functions	01	40	10	50	150
(Awareness)	Street Plays	01	20	00	20	200
	Door-to-Door Campaigns	-	-	-	-	-
	Distribution of IEC Mterials					
	Distribution of Iron/folic Acid Tablets					
	Facilitating institutionalized Deliveries of Women					

Swchha Bharat , People's involvement and sustainability

Activity		No of Programme/ Camps/activity organized	No. of NSS Volunteers involved			No. of Beneficiaries / Output
			Male	Female	Total	
Swachha Bharat Abhiyan	Cleaning of School/ Colleges	02	35	00	35	100
	Cleaning of Hospitals/ PHCs	-	-	-	-	-
	Cleaning of Offices, Complexes, Toilets & garbage of District & Zonal Offices	01	25	00	25	50
	Cleanliness drive to clean street & common Places	01	20	00	20	

	Motivation resulting into construction of toilets					
	Maintenance & repair of cremation grounds & play grounds					
Defecation Free Campaign: Motivation resulting into construction of toilets/ activity for construction of toilets						1) No. of toilets or pits : 2) No. of Villages made defe-cation free 3) Bene-ficiaries

Activity	No of Programme/ Camps/activity organized	No. of NSS Volunteers involved			No. of Beneficiaries / Output
		Male	Female	Total	
Farmer Centric/ Agriculture based activity like organic farming any demonstration/training if any (please mention activity)					Beneficiaries
Programme on Conservation of water/ water harvesting/watershed development	01	30	00	30	1) No. of water bodies/con-servation structure 2) Bene-ficiaries-
Shramdan programme	02	30	00	30	

Energy Efficiency and conservation, Employment Generation Strategies

Activity		No of Programme/ Camps/activity organized	No. of NSS Volunteers involved			No. of Beneficiaries / Output
			Male	Female	Total	
Programme on energy efficiency/ conservation (pls. mention activity)	Development of super-efficient Appliances					
	Promoting use of solar energy	01	25	00	25	100
	Energy conservation- a people's movement (led bulb sale campaign)	01	20	00	20	100

Activity		No of Programme/ Camps/activity organized	No. of NSS Volunteers involved			No. of Beneficiaries / Output
			Male	Female	Total	
Programme on energy efficiency/ conservation (pls. mention activity)	Development of super-efficient Appliances					
	Promoting use of solar energy	01	25	00	25	100
	Energy conservation- a people's movement (led bulb sale campaign)	01	20	00	20	100
Programme on Employment Generation Strategies/career Counselling		01	35	00	35	50
Skill development training		03	40	00	40	140

17. Organization –Any Major activities at University level/District level if any

Name of Activity/ programmes	Venue of programme	Date/period	Participants			Outcome or Beneficiaries
			Male	Female	Total	
Theme based workshop	S.V.N. College, Dombivli (E)	One day 15 Dec. 2019	30	00	30	

18. One or two best practices or NSS success stories of NSS in College during the current year if any:–

Our College students participated and helped in the Ganesh Ustav (Ganesh Visarjan) and the Police appreciated them

Details of Blood Donation Camp/Collection

Name of the College: Swami Vivekanand Night College, Dombivli (East)

- Details of Blood Donation :- (Please attach List of Blood Donors along with blood groups)

Sr. No.	Date	Name of the Blood Bank	No of Bottles/ Unit Collected	Participants			Remark, if any
				Male	Female	Total	
1st camp	08.02.2020	Plasma Blood Bank Dombivli	25	23	2	25	

Project : 01 AIDS Awareness Campaign activities

Name of the area / venue of the Campaign	:	Datta Nagar Ayre Road, Dombivli and Adopted Area Chindyachi wadai
Total No. of NSS Volunteers participated	:	45
Total No. of Beneficiaries	:	300
Activities description	:	1. Establish of Red Ribbon Culb (20 Students) 2. Orientation of Red Ribbon Culb, 3. Create the Red Ribbon Club, 4. Essay & Poster Competition, 5. Medical Check Camp 6. Celebrate the World Aids Day, 7. Aids Rally, 8. Health Awareness Programme, 9. Street Play on Health (AIDS)

UNIVERSITY PROJECT: 01
NOTEBOOK PREPRATION

Programme:- Notebook prepration & Distribution Date:- 14/12/2019

Our NSS Volunteers/students prepared 200 new note books by collecting old pages of note books and distributed the same at swami vivekanand ashram school chindhyachi wadi, post- Washala Ta- Shahpur Dist.-Thane

CONSOLIDATED REPORT OF UNIVERSITY PROJECT-02
SAVE ELECTRICITY PROJECT: 02

VOLUNTERS NAME	FIRST UNIT SEP. 19	LAST UNIT OCT. 19	TOTAL UNIT	SAVE UNIT (%)
BAGUL ATISH GANESH VANDANA	45	79	124	41.3
CHOUGULE VAIBHAV VIJAY VAISHALI	31	170	257	85.6
NADAR ROHIT MICHAEL SUNITA	189	185	554	184.6
NAIK RAHUL VIJAY MANGALA	108	109	332	110.6
GATHBANDHE DEVANAND DAULAT MIRABAI	78	57	211	70.3
PARIT AMIT SHASHIKANT RATNAMALA	51	56	133	70
PATIL BHUSHAN SANJAY SANDHYA	99	104	320	160.3

VOLUNTERS NAME	FIRST UNIT SEP. 19	LAST UNIT OCT. 19	TOTAL UNIT	SAVE UNIT (%)
RAJGURU YOGESH NAGNATH SHARDA	81	78	172	57.6
GOSAVI UMESH DATTATRAY CHANDRAKALA	94	191	405	135
NALAWADE PRATHAMESH SHASHIKANT VANITA	218	211	193	64.4
PATIL ANIKET JAYWANT GEETA	14	12	54	18
SAKPAL OMKAR MAHADEV MEGHA	164	193	529	176.3
SHELAR SWAPNIL NARAYAN SHANTABAI	46	59	130	41.3
PAWAR PRASHANT PRAKASH PRAMODINI	45	55	146	48.5
PAWAR SHAILESH MANOHAR SUHASHINI	160	111	399	133
SANGARE SUBHAM VISHRAM VAISHALI	128	114	315	105
PHADKE BHUSHAN VITHAL LAXMI	100	105	315	105
MANGE YOGESH PRATAP GOGAL	121	129	469	156.3

SAVE ENERGY

No. of Volunteers Engaged	:	30
Projcet Start Date	:	July 2019
Number of Houses	:	50
Service Provider's Name	:	MSEB

Detail of Project

Months	Units as per the Meter	Unit Saved compared to last month
June	469	80
July	405	170
August	257	185
September	584	110
October	332	50
Annual Net Energy Saving	2047	595
Annual Net Amount Saving		

Swachh Bharat Mission- Report – 2019-20

(Please refer this office circular No. NSS/591/2014-15 dated 26.09.2014)

Activities conducted under Swachh Bharat Mission by the College.

Name of the College : Swami Vivekanand Night College, Dombivli (E)

**Total students in College : 845 ** Total students enrolled in NSS: 50

A- REGULAR NSS ACTIVITIES:

- Adopted area for Swachh Bharat Mission activities- mention name & exact location of the adopted area.
  - College : Swami Viuvekanand Night College, Dombivli (E)
  - Slum : Datta Naagr,
  - Road : Ayre Road,
  - Bus Stand :
  - Railway Station : Dombivli
  - Seashore / Beach :
  - Market Place : Manpada Road
  - Any other- specify : Chindyachi Wadi, Ta. Shapur
- Description of the activities conducted in REGULAR PROGRAMME under the Swachh Bharat Msission at above area / venue: Orientation On Swach Bhart Mission, Lecture on Swechta, Ceiling copetation on adapted area,

  No of Street Play conducted: 02 No. of Rally organised: 02
- Approx population covered during the Swachh Bharat Mission Campaign in above adopted area: Chindyachi wadi,

B- SPECIAL CAMPING PROGRAMME

- Venue : Swami Vivekanand Adhivasi Aasrhm School Chindyachi Wadi.
- Duration: From 13th to 19th December 2019
- Total Days / hours devoted for Swachh Bharat Mission
- Total number of student participated:- Male 29 Female 00 Total 29
- Description of the activities conducted in SPECIAL CAMPING PROGRAMME under **Swachh Bharat Mission :**
  1. Gram Swacheta Rally,
  2. Gaon Swachhata
  3. Street play
  4. Cleaning Competition

NSS Yearly Consolidated Report Format-2019-20

Sr. No.	Date	Activities	In association with	Resource	Venue	Description of the Activity
01	21/06/2019	International Yoga Day	Yog Vidhya Centre, . Dombivli	Mr. Avasare and Team	College campus	10 teachers and 40 Volunteers were participated
02	31/07/2019	Tree plantation	Forest dept. Neral		Neral Ta. Raigaad	24 Volunteers were participated and 200 trees planted
03	23/07/2019	Eye checkup and health care	Mayekar Optical and team		College, Seminar hall	80 students were participated
04	01/08/2019	Yuva mahitidoot programme	Anulom Group, Dombivli		College, Seminar hall	50 students were participated
05	14/08/2019	Packing of req-uirements for flood prone area	ABVP Branch Dombivli	Mihir Desai And Alok	Sahyog Mangal karyalaay, Dombivli	30 Volunteers were participated
06	20/08/2019	Avyavdan Abhiyan	Jeevan Vidhya Mission,	Prof. Kachare and team	College, Seminar hall	42 students were participated
07	28/08/2019	Career Opportunities in Banking sector	Bank of Maharashtra, Dombivli	Bank manager	College, Seminar hall	46 students were participated
08	12/09/2019	Ganesh Visarjan			Procession at Dombivli	30 Volunteers were participated
09	24/09/2019	NSS Day		Dr. Pandit and Dr. Sumant Autade	College, Seminar hall	35 Volunteers were participated
10	27/09/2019	Women defense	Women cell, college	Dr. Preeti Soni	College, Seminar hall	55 students were participated
11	27/09/2019	Essay writing on Swachh Bharat Abhiyan			College, Seminar hall	20 students were participated
12	02/10/2019	Ant spiting rally	Gandhi maission, Dombivli		Dombivli East to west	25 Volunteers were participated

Sr. No.	Date	Activities	In association with	Resource	Venue	Description of the Activity
13	02/10/2019	Bhajan Sandhya	NSS Dept. Mumbai University		Gateway of India	08 Volunteers were participated
14	04/10/2019	play on Voter's Awareness	Election commission	Collctor Thane District	Gadkari Rangayatan, Thane	06 Volunteers were Participated
15	24/10/2019	Lecture on Human Right		Vardraj Pathak	College, Seminar hall	52 students were participated
16	26/11/2019	Indian Constitution Day	College	Principal	College, Seminar hall	50 students were participated
17	30/11/2019	Maharashtra Walkathon rally	College	Principal	College to Phadke road returns	30 Volunteers were participated
18	01/12/2019	AIDS Awarwness rally	SIA college, Dombivli	Prof. Renu Verma	SIA college to Tilak statue Dombivli	30 Volunteers were participated
19	13/12/2019 to 19/12/2019	Special Camp			Cindhyachiwadi Ta. Shahpur Dist. Thane	29 Volunteers were participated
20	25/01/2020	National Voter's Day		Dr. Vijay More	College, Seminar hall	50 students were participated
21	08/02/2020	Blood donation Drive	Plasma Blood Bank, Dombivli	Miss. Shaha	College, Seminar hall	50 students were participated

7 Days Special Residential Camp

(From 13th December 2019 to 19th December 2019)
Camp Site: Swami Vivekanand Adivasi Ashram School, Chinhyachi
Wadi Post: Washala, Tal: Shahapur, Dist: Thane.

The NSS unit of our College has organized 7 days special residential camp between 13th Dec.2019 and 19th Dec. 2019. Various workshops, activities, lectures and field-based activities have been organized during this camp. The Brief description of these activities is given below.

After the arrival at camp site, all the students were divided into four groups and various duties were assigned to them for smooth functioning of the prorammes. Following committees were formed for the same purpose

1. Cultural Committee
2. Kitchen Committee
3. Cleaning Committee
4. Discipline Committee

DAILY SCHEDULE

Morning:

5.00 – 5.30	Wakes up
5.30 – 6.30	Yoga / Exercise
6.30 – 7.00	Prayer & NSS Song
7.00 – 7.30	Cleaning of Premises
7.30 – 7.45	Fresh up
7.45 – 8.00	Tea/Breakfast
8.00 – 11.30	Work in Campus
11.30 – 1.00	Bath / Personal Hygiene

Afternoon:

1.00 – 2.00	Lunch
2.00 – 3.00	Rest
3.00 – 4.30	Lecture Session
4.30 – 4.45	Tea Break
4.45 – 6.00	Sports

Evening:

6.00 – 6.30	Attendance
6.30 – 7.00	Report Writing
10.00 -	Lights Off
8.00 – 9.00	Dinner
9.00 10.00	Cultural Programmes
7.00 – 8.00	Review of the day & Plan for the next day

Work in Campus (8.00 - 11.30 a.m.)

Date	Project	Nature of work
13/12/2019	Cleanliness Campaign	Cleaning of Camp Site
14/12/2019	Genral Awerness	Quiz Competition
15/12/2019	Kitchen Garden Project	Preparation of Kitchen Garden & Plantation of Tulsi
16/12/2019	Water conservation Project	Contour Bunding
17/12/2019	Swachha Bharat Abhiyan	At. Chindyachi Wadi
18/12/2019	Construction of fence for School	At. Camp Site
19/12/2019	Street play on blind faith,	At.Camp Site

Grama Swachhata Abhiyan :

The Grama Swachhata Abhiyan was organize for cleaning up of the village and awareness campaign to make people aware of health and sanitation the programme was successfully carried out with the active support by villagers.

Kitchen Garden Project :

In order to make people aware of water conservation programs, a kitchen garden projects has been under taken by the volunteers to prepare the model of kitchen garden in order to use waste water for growth of crops for domestic purpose this program was very successful all the villagers were convinced to adopt this method of water conservation. Over four kitchen gardens ware prepare by the students.

Water Management Project :

Water being one of the most precious fundamental natural resources, the protection and saving of water is the need of an hour. The Problem of water shortage in the village was identified as one of the striking issues. Keeping in mind this fact, the water conservation project was undertaking in order to meet the water demand under which 10 contour bunds ware constructed. Moreover, two Vanarai Bandhara ware re constructed along the river Kalu.

Be sides this, other works at campus such as construction of road, preparation of school play ground and repairing of Stone fence of school ware done with necessary help of school teachers.

Workshops:

In the post lunch session of every day, various workshops were organized for students. The list of the workshops conducted is given below.

Date	Project	Nature of workshop
13/12/2019	Know your Memory	Memory game
14/12/2019	Disaster Management	Training Workshop
15/12/2019	Effective Communication	Training by Prof, Sanjay Tadvi
16/12/2019	Personality Development	By Mr. Mate
17/12/2019	Value Dilemma	Half Day Workshop by Dr.Sumant Autade
18/12/2019	Health Awareness	By Dr. Gavande
19/12/2019	Evaluation of Camp	Sharing of experiences

Activities :

Our volunteers both for villagers have performed following cultural activities and school children the list of the activities conducted in evening session are given below.

Date	Activiy
13/12/2019	Memory game
14/12/2019	Speak on the Spot
15/12/2019	Street play at School Campus
16/12/2019	Clean & Beautiful House Competition
17/12/2019	Antakshari
18/12/2019	Street play at Chindhyachi Wadi
19/12/2019	Culture Student For School Student

Lectures by Eminent Speakers:

Date	Topic	Speaker
14/12/2019	Communication Skill	Prof. Dilipkumar Matthapati
15/12/2019	Disaster management and rescue operation	Mr. S. Mate
16/12/2019	Awareness of Competitive Examination	Mr. S. Mate
16/12/2019	Personality Development	Prof. Sanjay Tadvi
17/12/2019	Discuss on India and World Economy	Dr. Gavande Sudhakar
17/12/2019	Akash Darshan	Mr. Hemant Chopde
18/12/2019	Importance of Yoga	Prof. Amit Joshi
18/12/2019	Activity on News	Dr. Vijay More

Dr. S. L. Shelke
NSS Programme Officer

अती तेथे माती!

वास्तविक पाहता समाज माध्यमे म्हणजे दुधारी शस्त्र! ते तुम्ही कसे वापरता, काय वाचता, काय पाहता यातून आपली प्रतिमा आणि नेतृत्व तयार होत असते. त्यामुळे त्याचा वापर सावध आणि सजगरित्या करायला पाहिजे.

- डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई
'कोरोनायन' मधून साभार

Study Tour Report

Swami Vivekanand Night College had organized a study tour to places of geographical and historical significance along parts of Pune District on Saturday, 2nd February 2020. The prime objective of the study tour was to provide exposure to the students about geomorphic processes operating in the formation of lava flows and Western Ghat escarpment and also socio-economic activities prevailing in the areas and to get acquainted with technical knowledge about field investigations.

Four faculty members and three members of non-teaching staff with 32 students headed towards Shivneri fort at 7.10 am. The group reached at Shivneri fort at 11.15 am. We then started our walk towards birth place of Chhatrapati Shivaji Maharaj. Students were given the detailed information about geographical, historical and architectural importance of the fort. They were also briefed about each place on the fort and its importance. After a walk for about one hour we reached at birth place of Chhatrapati Shivaji Maharaj and experienced the energy of this holy place. After a small talk on history of Swarajya we marched back to the bus stand and reached at 2.00 pm.

After visit to Shivneri fort we headed towards Lenyadri, on the way to it we had delicious lunch. After the lunch at Hotel Girija, we visited Lenyadri for about 30 minutes. Students were briefed about archaeological importance of these caves and how these caves can potentially be the international tourist destination. After this briefing, we started our journey to Vighnahar Surgar factory at 4.45 pm.

Vighnahar sugar factory is one of the important co-operative sugar factories in Maharashtra. We have visited this factory to understand its operational mechanism. After little formality of sanction to visit, we have been taken to main processing units and given detailed information about various operations in this factory and also the details of bio-fuel used for the same. At 5.45 we left this factory for Ozar.

Visit to Ganesh Mandir of Ozar was a unique experience for us. We got opportunity to do worship at this holy place which is one of the Ashtavinayak tirthas in Maharashtra. We left for return journey at 6.45 pm and reached Dombivli at 11.30 pm.

I am thankful to Principal Dr. Anuja Palsuledesai for granting permission to this study tour and also for her guidance in conducting this tour. I also place on record my sincere thanks to Dr. Preeti Soni, Dr. Subhash Pandit, Prof. Avni Thakkar, Shri. Deepak Sangalikar, Shri Pralhad Deshmukh and Shri. Chintu Kharpade for their support in smooth conduct of the study tour.

- Dr. S.E. Autade
Geography Dept.

Report on Innovative teaching aids and usuful information related to NAAC

A talk on "Innovative teaching aids and useful information to NAAC" was organized by IQAC of our College on 23rd December 2019. The aim of the workshop was to demonstrate various innovative teaching and its relevance to assessment and accreditation process of NAAC.

The programme began with floral welcome to the guest at the hands of Principal Dr. Anuja Palsuledesai followed brief introduction to the speaker Principal Dr. Hemant Pednekar.

Dr. Hemant Pednekar has given a brief account on how to get success in Life and the steps towards successful career. He has demonstrated various teaching aids and hypotism technique to improve the teaching - learning process in the classroom. He has also explained how innovative teaching methods act as a driving force in attracting maximum students in the class and how it helps in

improving academic performance of the students. He has also elaborated some projects which can be materialized to improve NAAC grade. He concluded his speech by acknowledging the host institution. The programme concluded with vote of thanks to the speaker, Principal and participant faculty members.

Dr. S. E. Autade
IQAC Co-ordinator

Report on College Women Development Cell

College Women Development Cell organised celebration of International Women's Day on the eve of Saturday, 7th March 2020 at 8 p.m. in Dindayal Upadhyay Hall. Dr. Preeti Soni welcomed all the girl students of the college. The Principal Dr. Anuja Palsuledesai guided the students by giving examples of successful women. She expressed Sudha Murti's views on beauty of women. Girl students also shared their views on this occasion. Dr. S. M. Athalye (Librarian) articulated a poem on this occasion and focused on importance of role of women in men's life. Dr. Preeti Soni delivered vote of thanks at the end of the celebration.

Dr. Preeti Soni
Convener

Report on Library Orientation Programme 2019-20

The Library Orientation Programme was organized by Library Dept. for FYBCom and FYBA students on Monday. Dt. 8th July 2019 at Pandit Deendayal Upadhyay Hall, Ground Floor, College Bldg., with the kind permission and guidance of Principal Dr. Anuja N. Palsuledesai, as per schesdule given below :

1)	FYBCom-A	7-7.30 pm
2)	FYCom-B	8 pm
3)	FYBA	8-8.30 pm

Librarian Dr. S. M. Athalye gave lecture and interacted with students while explaining the following points :

1) What is Library ?
2) Types of Books : Text Books, General Books and Reference Books
3) Procedure for issue and return of books
4) Timings of library
5) Reading Room Facility
6) Book Bank Scheme
7) Last year's question papers
8) Fine on non-returning of books
9) Best Reader Award

An overflow response was received from students and the programme was very successful.

Dr. S. M. Athalye
Librarian

'ग्रंथालय'

✧ ग्रंथ प्रदर्शन २०१९-२० ✧

पहिली सूचना

प्रथम ग्रंथप्रदर्शनाबद्दल आम्हाला वर्गात सूचना मिळाली. उत्सुकतेपोटी आम्ही ग्रंथपाल सरांना ग्रंथालयात भेटलो. सरांनी आम्हाला सांगितलं, ग्रंथ प्रदर्शन कधी होणार आहे, कसं होणार आहे, त्याचा वेळ किती आहे, कुठे होणार आहे. त्यामध्ये काहींना ग्रंथ प्रदर्शन सुटण्याच्या वेळेचा व्यत्यय येत होता. स्वयंसेवक बनण्यासाठी व्यत्यय येत होता. त्यावर आम्हाला सरांनी योग्य मार्गदर्शन केलं व आम्ही आमची नावे स्वयंसेवक म्हणून सरांकडे नोंदवली. ती नावे अशी :- मंदार चौधरी, सोनाली देसाई, विश्वजीत गरुड, गौतम गोंड, धनश्री गोंटाळे, अंकित जांभूळकर, दीप्ती कावणकर, हर्षदा मोरे, अमित परीट, भूषण पाटील, माधुरी रनाळकर, रोहित सावंत, हर्षल विट्टे आणि श्रेयस राणे.

मिटींग

नंतर आम्ही ग्रंथ प्रदर्शनाची मिटींग घेतली. त्यात पहिले तर ग्रंथ प्रदर्शन म्हणजे काय हे समजून घेतलं. त्याचा उद्देश काय हे समजून घेतलं. त्यांच्यामुळे आमचा काय फायदा हे

समजून घेतलं. व्हॉलेंटियर म्हणजे काय आणि त्यात काय करायचं हे समजून घेतलं. कोणाला कोणते विषय देण्यात येतील याची सूचना देण्यात आली. कोणी किती विषयाची पुस्तकं घ्यायची, कोणते विषय घ्यायचे, कोणी कोणाला सहकार्य करायचं, रांगोळी कोणी आणायची, ती कोणी काढायची, ग्रंथ प्रदर्शनाचा बोर्ड कोणी तयार करायचा, सजावट कोणी करायची व ड्रेसकोड काय असावा वगैरे माहिती मिळाली.

पूर्वतयारी

आमच्या पूर्वतयारीला आमच्या सहीपासून सुरूवात झाली. म्हणजे सरांनी एक मस्टर तयार केलं. त्यामध्ये आमची सही झाली. मग विषय निवड झाली. विषय निवडमध्ये पहिले तर लोकमान्य टिळक दालन हा वेगळा विषय होता. त्यानंतर आम्हाला बाकीचे विषय वाटण्यात आले. ते खालीलप्रमाणे :-

१) दीप्ती : कथा, कविता, कादंबरी
२) सोनाली : चरित्र, प्रवासवर्णन, विनोदी
३) माधुरी : लेख, वैचारिक, नाटक
४) हर्षल : राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र (मराठी), इकॉनॉमिक्स (इंग्रजी)
५) भूषण : मॅनेजमेंट, संशोधन, अकाऊंटस
६) धनश्री : आरोग्य, इंग्रजी, हिंदी
७) मंदार : लो. टिळक दालन
८) अमित : भूगोल, इतिहास, स्पर्धा परीक्षा

अशा रीतीने विषय वाटण्यात आले. त्याचे माझ्याकडे नेतृत्व करण्याचं सांगितलं. म्हणजे किती पुस्तके कोणाकडे आहेत, त्याची मोजणी, परत घेणे वगैरे. ड्रेसकोड पण आम्ही पूर्वतयारीत ठरवले.

आदल्या दिवशीची तयारी

आम्ही आदल्या दिवशी प्रथम सहा वाजता सगळे जमलो. त्यानंतर सर्वांनी तयारीला सुरूवात केली. काहींनी साफसफाई केली. कपाटाच्या काचा पुसून घेतल्या. काहींनी सजावटीचं काम सुरू केलं. काहींनी आपले विषय आपल्या टेबलावर ठेवण्यास सुरूवात केली. काहींनी रांगोळी काढायला सुरवात केली. साधारण ६.३० ते ९.३० पर्यंत आमचं हे काम सुरू होतं.

ग्रंथ प्रदर्शन दिन

ग्रंथ प्रदर्शनाच्या दिवशी आम्ही सर्वजण ६ वाजता जमलो. प्रथम प्रिंसिपल मॅडम डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांनी कार्यक्रमाची सुरवात करण्यासाठी पहिले तर फीत कापली. आम्ही सर्वांनी टाळ्यांनी त्यांचं स्वागत केलं. मग त्यांनी सरस्वती देवी, स्वामी विवेकानंद, लो. टिळक व अण्णाभाऊ साठे यांच्या फोटोला फुलं वाहिली. त्यानंतर त्यांनी आम्हाला मार्गदर्शन केलं. त्यांच्या भाषणात एक अतिशय सुंदर वाक्य त्या म्हणाल्या, जे मला अतिशय आवडलं की, ''पुस्तक वापरून फाटली तरी चालेल पण न वाचता वाळवी नाही लागली पाहिजे.'' म्हणजे वाचन वाढवा असं त्यांचं म्हणणं होतं. नंतर जोशी सर त्यांच्या कॉमर्सच्या वर्गाला घेऊन आले. त्यांनी सर्व ग्रंथ प्रदर्शनाची माहिती दिली. ग्रंथपाल डॉ. आठल्ये सर यांनी छोटेसे भाषण दिले. त्यानंतर कॉमर्सच्या वर्गाने पुस्तक बघितली. मधेमधे इतरही मुलं येत होती. काही शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांनीही भेट दिली. आमच्या या ग्रंथ प्रदर्शनाला विशेष अतिथी श्री. राकेश मळेकर (नॅचरोपॅथिस्ट) यांनी ही भेट दिली. त्यातली ज्यांना जी पुस्तकं आवडली ती पुस्तके त्या पुस्तकाचं नाव, नंबर व विषय असं लिहून दिलं. या ग्रंथ प्रदर्शनात प्रिन्सिपल मॅडम यांच्या हस्ते 'बुक बँक स्किम' च्या विद्यार्थ्यांना प्रातिनिधिक स्वरूपात पुस्तके देण्यात आली. अभिप्राय वहीत शिक्षक व काही मुलांचे अभिप्राय घेतले. आमचा हा कार्यक्रम ६.३० ते ९.३० या वेळात संपन्न झाला.

समारोप बैठक

ग्रंथ प्रदर्शनानंतर दुसऱ्या दिवशी आमची बरोबर ६.१५ ला समारोप बैठक झाली. त्यामध्ये आम्ही सर्व स्वयंसेवक जमलो आणि आम्ही ग्रंथ प्रदर्शनाबद्दलचे आपले आपले अनुभव सांगितले. यावेळी अल्पोपहार मिळाला. त्यात आम्हाला ग्रंथपाल सरांनी 'स्वामी विवेकानंद चरित्र व्याख्यान' हे स्वलिखित पुस्तक भेट दिलं.

अहवाल दिन

मला अहवाल लिहिण्याची जबाबदारी दिलेली आहे. असा अहवाल मी पूर्वी कधी लिहिलेला नाही. त्यामुळे थोड्या शंका होत्या. परंतु ग्रंथपाल सरांनी मार्गदर्शन केलं. त्यामुळे शक्य झालं. मला अहवाल लिहिताना फार आनंद वाटला.

आभार

प्रिंसिपल मॅडम, शिक्षक, तसेच या कार्यक्रमात आम्हाला सहकार्य दिलेल्या सर्व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे आभार. तसेच ग्रंथ प्रदर्शनाला पहायला येणाऱ्या सर्व विद्यार्थ्यांचेही आभार.

माझा अनुभव

या ग्रंथ प्रदर्शनानंतर मला स्वतःला असं वाटतं की वाचन करणं किती गरजेचं आहे. वाचनाने व्यक्तीच्या बुद्धीला वेगवेगळे पैलू पडतात. माझा उच्च महाविद्यालयाचा हा प्रथम कार्यक्रमाचा अनुभव खूप चांगला होता. ग्रंथ प्रदर्शन प्रथम पाहिल्यामुळे खूप छान वाटले व पुढच्या वर्षीचे ग्रंथ प्रदर्शन याहीपेक्षा खूप छान करण्यासाठी मला आतापासूनच उत्साह वाटतो. धन्यवाद !

कु. माधुरी रनाळकर
एफ.वाय.बी.ए

मराठी वाङ्मय मंडळ

✧ मराठी वाङ्मय मंडळ उद्घाटन सोहळा ✧

पूर्वतयारी :

मराठी वाङ्मय मंडळाच्या उद्घाटन सोहळ्याची प्रथम सूचना मिळाली. सोमवार दि. २६ ऑगस्ट २०१९ रोजी सायंकाळी ८ वा. हा कार्यक्रम महाविद्यालय इमारतीतील पंडित दीनदयाळ सभागृहात साजरा होणार होता. त्याबाबत स्वयंसेवकांची बैठक झाली. त्यात सूत्रसंचालनाची जबाबदारी माधुरी रनाळकर (FYBA) हिच्यावर सोपवण्यात आली. प्रमुख पाहुण्यांचा परिचय करण्यासाठी रोहित पांगम (FYBCom) व आभार प्रदर्शन करण्यासाठी सायली अंबेडे (FYBCom) यांची निवड करण्यात आली.

उद्घाटन सोहळा दिन :

या दिवशी सर्व प्राथमिक तयारी आठ वाजेपर्यंत पूर्ण झाली. त्यानंतर स्वयंसेवक, विद्यार्थी-विद्यार्थिनी व प्राध्यापक वर्ग कार्यक्रमासाठी सज्ज झाले. ठीक आठ वाजता प्रमुख पाहुण्यांचे आगमन झाले. आम्हाला नेहमी प्रोत्साहन देणाऱ्या आमच्या प्राचार्या डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई मॅडम काही कारणाने उपस्थित राहू शकल्या नाहीत. त्यामुळे या प्रसंगी डॉ.सुरेश चंद्रात्रे यांना या सोहळ्याचे अध्यक्षपद स्वीकारण्याबाबत विनंती करण्यात आली. त्यांनी ती मान्य केल्यावर कार्यक्रमाला सुरूवात झाली. सुरूवातीला कार्यक्रमाच्या प्रमुख पाहुण्या व वक्त्या डॉ. सुलभा कोरे, डॉ. सुरेश चंद्रात्रे व ग्रंथपाल डॉ. श्रीनिवास आठल्ये यांच्या हस्ते सरस्वती देवी व स्वामी विवेकानंद यांच्या तसबिरींना पुष्प समर्पण करण्यात आले. त्यानंतर अध्यक्षांच्या हस्ते प्रमुख पाहुण्यांचे पुष्पगुच्छ देऊन स्वागत करण्यात आले. त्यानंतर आपल्या मनोगतात डॉ. चंद्रात्रे यांनी मराठी वाङ्मय मंडळाच्या कामाचे कौतुक केले व पुढील वाटचालीस शुभेच्छा दिल्या. नंतर रोहितने प्रमुख पाहुण्यांचा परिचय करून दिला. नंतर डॉ. सुलभा कोरे यांनी 'कविता व कवितेचा आस्वाद' या विषयावर भाषण केले. त्यात त्यांनी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधून छान कविता वाचून दाखवल्या. त्यातून मला असे समजले की, कविता करण्यासाठी काही कवी असणे तितकेसे महत्त्वाचे नाही. आपल्या सर्वांमध्ये एक कवी लपलेलाच असतो. आपण आपल्या भावना व्यक्त करतो, त्यालाच एक प्रकारे कविता म्हणतात. कवितेसाठी यमक जुळलं पाहिजे असे विशेष नाही. फक्त ती ओठांवर आली पाहिजे.

आभार :

यानंतर सायलीने आभार प्रदर्शन केले. त्यानंतर कार्यक्रमाची सांगता झाली. ती जरा वेगळ्या पद्धतीने झाली. डॉ. श्रीनिवास आठल्ये यांनी छान कविता सादर केली व याने कार्यक्रमाची सांगता केली. धन्यवाद.

कु. माधुरी रनाळकर
एफ.वाय.बी.ए

✧ जागतिक मराठी भाषा दिन ✧

'मराठी ही केवळ मातृभाषा न राहता ज्ञानभाषा व्हावी. तरच तिला अभिजात भाषेची बिरुदे मिरवता येतील.' असे परखड मत प्राचार्य डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांनी मांडले. स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालयाच्या 'मराठी वाङ्मय मंडळा'ने जागतिक मराठी भाषा दिनानिमित्त आयोजित केलेल्या कार्यक्रमात त्या बोलत होत्या. प्रत्येकाने मराठी भाषेचे वाचन व वापर वाढवण्यावर भर द्यावा, असेही त्या पुढे म्हणाल्या.

यावेळी 'जागतिक वैज्ञानिक कोशा'चे संपादक श्री. शशिकांत कर्डेकर मंचावर उपस्थित होते. त्यांनी प्रसंगाचे औचित्य साधून उपस्थितांना मार्गदर्शन केले.

त्यानंतर उपस्थित प्राध्यापकवृंदाने आपले मराठी भाषाविषयक विचार मांडले. स्वरचित, तसेच कुसुमाग्रजांच्या काही कवितांचे वाचन केले. महाविद्यालयाच्या दोन विद्यार्थ्यांनी कविता सादर करून सदर कार्यक्रमात आपला सहभाग नोंदवला.

संपूर्ण कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन समन्वयक डॉ.श्रीनिवास आठल्ये यांनी केले.

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
समन्वयक

✧ मराठी वाङ्‌मय मंडळ ✧

कविता ही समजून घेत गेलो की आपण कवितेचेच होऊन जातो. तिचे देणे तिला देताना आपण समृद्ध होत जातो. ही कल्पना रुजवणारा 'कवितेचे देणे' हा काव्यवाचनाचा कार्यक्रम शनिवार, दिनांक १४ डिसेंबर २०१९ रोजी रात्र महाविद्यालयातील पंडित दीनदयाळ सभागृहात सादर करण्यात आला. 'मराठी वाङ्‌मय मंडळ' या विभागातर्फे आयोजित या कार्यक्रमासाठी श्री. हेमंत राजाराम, प्रा. जान्हवी शिराळकर आणि स्वाती भाट्ये (कवयित्री स्वानंदी) या मान्यवर कवींची उपस्थिती लाभली.

प्राचार्य डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांच्या मार्गदर्शनाने संपन्न झालेल्या या कार्यक्रमात मंगेश पाडगावकर यांच्या काही कविता मान्यवरांनी सादर केल्या. तसेच स्वरचित कवितांच्या आविष्काराने उपस्थितांची वाहवा मिळवली.

सुरूवातीला रात्र महाविद्यालयाने प्राचार्य डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांच्या हस्ते पुष्पगुच्छ देऊन मान्यवरांचे स्वागत करण्यात आले. आभार प्रदर्शन श्री. अमित जोशी यांनी केले तर कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन डॉ. श्रीनिवास आठल्ये यांनी केले.

कार्यक्रमास विद्यार्थ्यांचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद लाभला.

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
समन्वयक

■■■

शो मस्ट गो ऑन

प्रत्येक व्यक्ती सामान्यत: आपल्या दैनंदिन जीवनातील काही ठराविक वेळ उदरनिर्वाह आणि कौटुंबिक जबाबदाऱ्यांच्या व आर्थिक अनुषंगाने विशिष्ट कामकाजामध्ये व्यतित केल्यानंतर निद्रा-आहारादी बाबी पूर्ण केल्यानंतर जेवढा फावला वेळ मिळतो, तो वेळ ती व्यक्ती आपल्या आवडीनिवडीच्या गोष्टींमध्ये घालवू शकते की ज्यायोगे मनास विरंगुळा वा आनंद मिळू शकेल.

- डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई
'कोरोनायन' मधून साभार

स्मृती सोनेरी क्षणांच्या

रिडर्स क्लब

ग्रंथ प्रदर्शन

विविध गुणदर्शन

SWAMI VIVEKANAND NIGHT COLLEGE
OF
ARTS AND COMMERCE
CHHATRAPATI BHAVAN, DATTA NAGAR, DOMBIVLI (E)
ANNUAL
PRIZE DISTRIBUTION FUNCTION

ANNUAL

SWAMI VIVEKANAND NIGHT COLLEGE
ARTS AND COMMERCE

SANSTHA'S
OF
PRIZE

प्रत्येक मूल शाळेत जाईल,
एकही मूल घरी न राहील.

सायंतारा

Rashtriya Shikshan Sanstha's

NAAC Re-Accredited

Swami Vivekanand Night College of Arts & Commerce

Dombivli

2020-2021

Issue No. 18

❖CONTENTS❖

1)	संपादकीय	३७
2)	From Principal's Desk	३८
3)	मराठी विभाग	४०
4)	English Section	५२
5)	हिंदी विभाग	६४
6)	Personal Achievements	६५
7)	Reports	७०

EDITOR

Dr. Shrinivas M. Athalye

Photographer

Rakesh Godbole

Printer

Swati Mudran, Dombivli.

The opinions expressed in this Magazine are of the contributors' themselves and the Editor and Editorial Committee do not necessarily agree with them.

Only for private circulation.

संपादकीय ......

विद्यार्थी मित्र-मैत्रिणींनो,

शो मस्ट गो ऑन असं एक ब्रीदवाक्य नाटकाच्या संदर्भात ऐकायला मिळतं. खरं तर ते जीवनाच्या सर्वच क्षेत्रात लागू पडतं. कारण थांबला तो संपला हा तर सृष्टीचा नियमच आहे. मग आपले 'सायंतारा' वार्षिक तरी त्याला अपवाद कसे असणार?

आज आपण बघतो की समाजातले दैनंदिन व्यवहार ठप्प आहेत. नाही म्हणायला, कुठे कुठे तुरळकपणे ते चालताना दिसतात. संकट येणारच. त्याला तोंड दिलं पाहिजे. त्याचा मुकाबला केला पाहिजे. लो. टिळक म्हणतात की आभाळ जरी कोसळलं तरी त्यावर पाय रोवून मी उभा राहीन. तोच आदर्श डोळ्यापुढे ठेवून 'सायंतार्‍या'च्या १८व्या अंकाची आम्ही सिद्धता केली आहे. १७व्या अंकाला जोडूनच हा १८वा अंक आम्ही प्रकाशित करायचं ठरवलं आहे.

आता तुम्ही म्हणाल की महाविद्यालयच जर बंद होतं, उपक्रम राबवलेच गेले नाहीत तर मग छापण्यासारखं आहेच तरी काय? मग अंक वाचा म्हणजे तुम्हाला कळेल. सर्वजण घरी होते पण स्वस्थ नव्हते. मग ते विद्यार्थी असोत की प्राध्यापक. कुणी ऑनलाईन कोर्स पूर्ण केला. कुणी स्पर्धेत बक्षिस मिळवलं. कुणी वेबिनारमध्ये सहभागी झाले. कुणी प्रश्नमंजुषात प्रमाणपत्रे मिळवली. कुणी कार्यशाळा आयोजित केल्या. कुणी लिखाण केलं, पुस्तक प्रकाशन केलं आणि हे सर्व घरच्या घरी बसून, ऑनलाईन पद्धतीने, बरं का! आहे की नाही हे कौतुकास्पद!

तर या सर्वांचा लेखाजोखा प्रस्तुत अंकात घेतला आहे. जरी तो जोड अंक असला तरी तो अ-जोड अंकच आहे, याची प्रचिती तुम्हाला येईल.

लवकरच सर्व काही सुरळीत सुरू होईल अशी आशा बाळगू या. तोपर्यंत आपले कुटुंब, आपली जबाबदारी नीट पार पाडू या.

धन्यवाद!

- डॉ. श्रीनिवास आठल्ये

From Principal's Desk

Dear Readers,

Let me begin by congratulating the achievers. I hope your achievements at the college and university will lead you to greater achievements in future life wherever you are, and you will do the country proud.

I take this opportunity to present this brief report of the college activities during the year 2020-21. During this academic year, the entire world has witnessed worldwide pandemic of COVID-19. This is changed our life style. The traditional teaching learning in class room has transformed into Online Teaching. Almost entire year, the we have observed online teaching learning method with the help of technology. Thanks to Zoom and Internet and Digital Devices! Even the examinations were conducted online. The entire exercise of online teaching and online examination was difficult task for the teachers as well as to students. But with great determination and zest towards work our efforts where dedicated to achieve the goal and we became successful in that. This year we have admitted 726 students in the college at F.Y., S.Y. , T.Y.B.A. and B.Com level. Not only our students but even teaching and non teaching members of staff have appeared for various online and competitions. Mr. Omkar Ghadigaonkar in University level from S.Y.B.Com class has won the _____ prize inter-collegiate poster making competition organized by Adv. Deshpande college of Commerce one of our non teaching staff Mr. Chintu Lahu Kharpade has achieved degree of B.A. during this year from University of Mumbai. During the period of lockdown we has arranged the online training programmes for teachers and students too.

Our college jointly with Rashtriya Shikshen Sanstha has arranged 2 Days online workshop for teachers on Writing better MCQ's based on Bloom's Texonomy on 18-19 Jan. 2021.

No doubt, the entire academic year, with all the strengths and constraints, was task for all us. I take this opportunity to express my gratitude for offering helping hand and timely guidance by authorities of Rashtriya Shikshan Sanstha, and the Teaching and Non-Teaching members of staff. My students, my colleagues were of great help during the entire year. My best compliments to all of them.

विद्यार्थी मित्र-मैत्रिणींनो,

कोणत्याही दृश्य व्यक्तीला शक्य नसलेले सर्व विश्वाची गती रोखण्याचे किंबहुना गतीला स्वल्पविराम देण्याचे काम या अदृश्य कोरोना विषाणूने केले व सर्व जगच महामारीच्या खाईत बुडाले. गेले २०२० हे वर्ष व सध्या चालू असलेले २०२१ हे वर्ष या दोन्ही वर्षी भारतानेही ही भयावह परिस्थिती अनुभवली. कोरोनाच्या साथीवर हळूहळू नियंत्रण मिळविणे कोरोना योद्धे समर्पित भावनेने अहोरात्र झटल्याने शक्य झाले व जनजीवन परत एकदा पुनश्च हरि ॐ म्हणत पूर्वपदावर येत आहे. परत एकदा नव्याने 'जुगाड' करून जे गमावले ते काही अंशी कमवायचे आहे. राष्ट्रकार्यास स्वतःला समर्पित करण्यास कटिबद्ध होण्याची वेळ आली आहे.

कोरोना संपला का? तर नाही, पण आपली मनोवृत्ती 'कोरोना गेला आहे' अशी झाली आहे. लसीकरण चालू असले तरी ते अजून तरी सर्वव्यापी झालेले नाही. आपण बेपर्वा का होतोय? बेफिकीरही झालो आहोत का? ही प्रत्येकाच्या अस्तित्वाची जबाबदारी आहे. म्हणूनच मास्क, सुरक्षित वावर आणि सॅनिटायझेशन या त्रिसूत्रीला पर्याय नाही. करोना हा सागरासारखा आहे. किनाऱ्यावर उभे राहिलो तर दूरवरून

अनेक लाटा आपल्याकडे येतात. बऱ्याचदा लाटा किनाऱ्यापर्यंत येईपर्यंत विरून जातात व रेतीवर उरतो तो फेस. करोनाची आजची समस्या या लाटांसारखी आहे. काळजी घेतली तर त्याचे रौद्ररूप विरून जाईल. केवळ थोडासा फेस उरेल. तो अतिसौम्य लक्षणांप्रमाणे समाजात पसरेल. कोरोनाची आजची समस्या या लाटांसारखी आहे. काळजी घेतली तर त्याचे रौद्र रूप विरून जाईल. केवळ थोडासा फेस उरेल. तो अतिसौम्य लक्षणांप्रमाणे समाजात पसरेल. कोरोना इतर आजारांप्रमाणे होईल. अति गंभीर होणार नाही. मात्र हे होण्याची किल्ली आपल्या हातात आहे.

मध्यंतरी वृत्तपत्र वाचनात आलेली एक गोष्ट आठवते. एका गावात एक साधू होते. त्यांची परीक्षा घेण्याचे टारगट मुलांनी ठरवले. हातात छोटासा पक्षी घेऊन ते साधूंसमोर गेले. हा पक्षी जिवंत आहे की मृत, हे अंतर्ज्ञानाने सांगा म्हणाले. योजना अशी की, जर साधू म्हणाले, तो जिवंत आहे, तर मुठीत दाबून पक्ष्याला मारायचे. ते म्हणाले, मृत आहे, तर मूठ उघडून त्याला सोडायचे. दोन्ही उत्तरात साधू फसणार होते. मुलांनी प्रश्न विचारला तसे साधू महाराज हसले आणि म्हणाले, तुमच्या मुठीतील पक्ष्याचे दैव आणि अस्तित्व तुमच्याच हातात आहे. टारगट मुले काय ते उमजली ! करोना रोखायचा तर ही साधूशिकवण खऱ्या अर्थाने जाणून घेण्याची वेळ आली आहे.

डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई

इच्छा तिथे मार्ग

कोणतीही काम करावयाचे मनात असले म्हणजे काही तरी मार्ग सुचतोच. काम करायचे नसले म्हणजे अनेक सबबी पुढे करता येतात. अनेकांना आपले काम फार कठीण वाटते. पण या जगात कठीण असे काहीच नसते. 'यत्न तो देव जाणावा' या उक्तीला अनुसरून सकारात्मक विचारांवर अंमल केला तर अशा प्रयत्नांना ईश्वरसुद्धा मार्ग दाखवतो व सहकार्य करतो.

- डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई

'कोरोनायन'मधून साभार

कोरोनाचे वर्ष

डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई
प्राचार्य

आज ९ मार्च २०२१. गेल्या वर्षी आजच्याच दिवशी महाराष्ट्रात पहिल्या कोरोना बाधित रुग्णाची नोंद झाली आणि भीतीने काळजाचा ठोका चुकला ! साता समुद्रापार असलेले कोरोना विषाणू महामारीचे सावट आपल्या राज्याचे दार ठोठवायला लागले आणि त्यानंतर २,४,१६, ६४ अशी कोरोना बाधित रुग्णांची संख्या वाढतच चालली. त्याकाळात आमच्या महाविद्यालयात चौथ्या सेमिस्टरच्या लेखी परीक्षा चालू होत्या. साधारण चार दिवसांची परीक्षा पार पडली होती आणि अचानक सोमवारी १६ मार्चला रात्री निर्णय आला उद्यापासून महाविद्यालये विद्यार्थ्यांसाठी पूर्णपणे बंद आणि बाकी कर्मचाऱ्यांसाठी ५०% क्षमतेने चालू राहणार. त्वरीत त्यावर अंमल झाला. स्पर्शातून होणारा फैलाव थांबविण्यासाठी त्वरीत बायोमॅट्रिक उपस्थितीची मशिने बासनात गुंडाळली गेली. सतत साबणाने हात धुणे, सुरक्षित अंतर बाळगणे याही प्रथा अंगी रुजवायला सुरुवात केली आणि मुख्य म्हणजे सुरक्षा मुखपट्टी-मास्क हा शरीराचा कवचकुंडल बनला. आणि त्यातच २२ मार्च रोजी पुकारलेला जनता कर्फ्युचा देशव्यापी निर्णय आणि तदनंतर सुरू झाली ती टाळेबंदीची - लॉकडाऊनची मारुतीच्या शेपटीप्रमाणे वाढत जाणारी शृंखला ती थेट आत्ता आत्तापर्यंत.

सुरुवातीचे काही दिवस घरात बसून आराम करण्यात, कुटुंबीयांबरोबर खेळीमेळीच्या वातावरणात गेले. परंतु जसाजसा टाळेबंदीचा काळ वाढत गेला तसतसे वातावरण तणावाचे बनत गेले. वर्क फ्रॉम होम, ऑनलाईन बँकिंग, ऑनलाईन भाजीपाला, धान्य मागवणे वगैरे अंगवळणी पडत गेले. तशातच ८ जूनपासून तुरळक प्रमाणात अनलॉकिंगचे आदेश आले. परत कार्यालयात जाऊन काम करायचे, नित्याचे रुटीन चालू करायचे यामुळे मनाला उभारी मिळत होती परंतु साथीचा जोरदार प्रादुर्भाव असताना स्वतःची व इतर कर्मचाऱ्यांच्या जिवाची काळजी घेत कार्यालय चालू करायचे याचे मनावर दडपणही होते. लगेचच संस्था कार्यालय, वाचनालय, प्रसाधन गृहे यांचे निर्जंतुकीकरण करून घेतले व शासकीय आदेशाच्या नियमांना अनुसरून कर्मचाऱ्यांच्या उपस्थितीचे आळी-पाळीने नियोजन केले गेले व कार्यालय परत एकदा चालू झाले. काळजीग्रस्त अवस्थेत पण आता काम करायचेच या भावनेने प्रेरित होऊन कामाला सुरुवात झाली.

मध्यंतरीच्या काळात विद्यापीठाने-शासनाने अनेक निर्णय घेतले होते व आता त्यांच्या अंमलबजावणीची वेळ होती. कमीत कमी वेळात जास्तीत जास्त कार्यक्षमता दाखवून कर्तव्यदक्ष स्थानिक कर्मचाऱ्यांच्या मदतीने विद्यार्थ्यांचे नियमाप्रमाणे निकाल लावण्यात आले. ऑनलाईन पद्धतीने शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांसाठी विविध विषयावर मार्गदर्शनपर कार्यशाळा आयोजित करण्यात आल्या. विद्यार्थ्यांचे निकाल विद्यार्थ्यांपर्यंत व्हॉटस्अॅप समुहाच्या व वेबसाईटच्या माध्यमातून कळविण्यात आले. आता प्रश्न होता तो दुसऱ्या व तिसऱ्या वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशाचा आणि तोही विद्यार्थ्यांना प्रत्यक्ष महाविद्यालयात न बोलवता. परंतु तंत्रज्ञानतज्ज्ञ जिज्ञासू संकटमोचक हनुमानाप्रमाणे उभे ठाकले. शिक्षक-शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांनी या प्रक्रियेत मोलाचे योगदान दिले. माझ्या विचारातून व अनुभवातून कल्पना निघत असत व त्यावर अंमल मात्र माझ्या सहकाऱ्यांकडून होत असे. चुकत-अडखळत तंत्रज्ञानाचे सहाय्य घेऊन प्रवेश प्रक्रिया पार पाडली आणि आता सुरू झाली ती ऑनलाईन शिकवण्याची तयारी! झूम की गुगल मीट की क्लासरूम की अन्य काही! अनेक डिजिटल प्लॅटफॉर्मची जाचपणी व चर्चा घडू लागल्या व अखेर झूम अॅपद्वारे विद्यार्थ्यांचे प्रशिक्षण सुरू झाले ते आजतागायत चालू आहे. किंबहुना ऑनलाईन हे आता इतके अंगवळणी

पडलेज आहे की परीक्षासुद्धा ऑनलाईन पद्धतीने सहजरित्या पार पडल्या! अर्थात त्यातही अडथळे आलेच पण त्यावर उत्तमरित्या मात केली.

या कोरोनाने खूप शिकवले. नोकऱ्या गेल्या, वेतनकपात झाली, वेतनवाढ रोखली. आधी चार दिवस घरात बसणे आवडले, पण नंतर वैयक्तिक अवकाशावर आक्रमण होत असल्याची भावना दाटून आली. हे घरात असलेपणसुद्धा टोचू लागले. या काळात जिवंत राहण्याची धडपड जी मानवाने अश्मयुगात केली. ती या विषाणुयुगात सुद्धा अनुभवली. संकटला सुसंधीमध्ये कसे परिवर्तीत करता येईल व त्यातून आत्मनिर्भर होता येईल यावर संशोधन चालू झाले. कित्येक व्यवसाय बुडाले तर कित्येक व्यवसायांना उगमाची दिशा मिळाली. कितीही प्रगत तंज्ञत्रानाने समृद्ध झालो तरीही वैद्यकविश्वाच्या उघड्या पडलेल्या मर्यादा दिसल्या.

विद्यार्थ्यांच्या उपस्थितीविना महाविद्यालये भयाण वाटू लागली. महाविद्यालय संकुलातील निरव शांतता, वाचनालयातील शुकशुकाट भयाण वाटतो. सर्व वातावरण कधी गजबजून जाईल याकडे डोळे लागले आहेत. कधीकधी आशेचे किरण दिसून येतात पण तेवढ्यात कुठेतही काहीतरी विपरीत घडल्याची बातमी येते आणि पदरी येतो तो परत लॉकडाऊन. लहानपणी सापशिडी खेळायचो, तसे हे वर्ष! शिडी म्हणून थोडेसे वर जावे, तर ९८ व्या घरातून दोनच्या घरात आणून सोडणारा साप! तरीही या वर्षाकडे पाहताना काही गोष्टी आपण कमावल्या. व्यवसाय करण्याच्या पद्धती त्यांचे स्वरूप बदलले, वर्क फ्रॉम होम हा सेवा क्षेत्रात परवलीचा शब्द बनला, प्रत्यक्ष भेटून निष्पन्न न होणाऱ्या बैठका कमी झाल्या. कित्येक अनावश्यक खर्चांना कात्री लगावली गेली. यापुढे भेटायचे ते दृकश्राव्य माध्यमाच्या तरल स्क्रीनवर. आभासी व्हर्च्युअल अस्तित्व हेच आपले अस्तित्व झाले. कित्येक कार्यशाळा, परिषदा, परिसंवाद, मार्गदर्शन शिबिर ऑनलाईन झाली. अगदी आमच्या महाविद्यालयनेही आयोजित केली. सगळ्यात महत्त्वाची जाणवली ती म्हणजे माणसाची संकटावर मात करण्याची, त्यातही सुसंधी शोधण्याची सकारात्मक वृत्ती! अर्थात याला काही अपवाद होतेच! पण या संकट काळात जो होकारात्मक राहीला व डगमगला नाही तोच तरला! त्याचीच नौका किनाऱ्यापर्यंत पोहोचली! भविष्यात अनेक आर्थिक, समाजिक प्रश्न कोरोनाने उभे केले आहेत. पण त्यावरही निश्चितच मात करत सापशिडीचा हा डाव आम्ही नक्कीच जिंकू हा आहे आमचा निर्धार!

■■■

• मना घडवी संस्कार •

शालेय जीवनात झालेले संस्कार हे आयुष्यभर पुरतात. आपल्या यशस्वी होण्यामध्ये, सुसंस्कारित होण्यामध्ये कुटुंबाइतकाच शाळेचाही सहभाग मोलाचा असतो. शाळेत विविध उपक्रम विद्यार्थ्यांवर कृतियुक्त संस्कार होण्यासाठी राबविण्यात येत असतात. कारण संस्कार हा जरी क्षणिक असला तरी तोच अनंतकाळ टिकणारा असतो.

- डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई

'कोरोनायन'मधून साभार

भारतीय मजदूर संघाचे संस्थापक श्री. दत्तोपंत ठेंगडी

श्री. शशिकांत गाणार
कार्यालय अधिक्षक

श्री. दत्तोपंत ठेंगडी यांचा जन्म १० नोव्हेंबर १९२० रोजी महाराष्ट्रातील वर्धा जिल्ह्यातील आर्वी या गावी झाला. त्यांच्या वडिलांचे नाव बापूराव असून आईचे नाव जानकीदेवी होते. त्यांना नारायण नावाचा एक भाऊ व अनसूया नावाची धाकटी बहीण होती. आई-वडील धार्मिक वृत्तीचे असून श्रीदत्तात्रेयाचे उपासक होते.

श्रद्धेय दत्तोपंतजी यांचे अकरावी पर्यंतचे शिक्षण आर्वी नगरपालिका हायस्कुल येथे पूर्ण झाले. नागपूरच्या मॉरिश कॉलेजमधून पदवी, तर लॉ कॉलेजमधून एल एल बी पदवी प्राप्त केली.

आदरणीय दत्तोपंत ठेंगडी यांचा 'हिंदुस्थान सोशालिस्ट रिपल्बिकन असोसिएशन' या क्रांतिकारी संघटनेशी संबंध होता. इ.स. १९४२ पासून दत्तोपंत ठेंगडी यांनी देशसेवला वाहून घेतले. आजन्म अविवाहित राहून त्यांनी संघकामात मोठे योगदान दिले. संयुक्त राष्ट्र संघात त्यांनी भारताचे प्रतिनिधित्व केले होते. केरळ सारख्या कम्युनिस्टांच्या बालेकिल्ल्यापासून ह्यांच्या संघकामाची सुरुवात झाली आणि त्यांनी आपल्या कामाची छाप पाडून दाखवली. केरळ प्रांतात सर्वूदर संघकार्याचा प्रचार आणि प्रसार त्यांनी सहजपणे पोहचविला.

सन १९४८ ते १९४९ या कालावधीत त्यांच्याकडे आसाम प्रांताची धुरा सोपविण्यात आली. पूर्णपणे खिश्चन बहुल भागात म्हणजेच आताच्या एकूण ७ राज्यांमध्ये आणि बंगाल या सर्व ठिकाणी झंजावाती प्रवास करून त्यांनी संघकार्य दृढ केले आणि खंबीरपणे संघकार्य उभे केले. त्यांची कुशाग्र बुद्धी, दूरदृष्टी, कार्याप्रती तळमळ, एकनिष्ठता, प्रामाणिकपणा या त्यांच्या अंगभूत गुणांमुळेच त्यांनी या प्रांतातही आपल्या कामाचा ठसा उमटविला. त्यांच्या या गुणांचीच पारख करून त्यावेळी असणारे संघाचे द्वितीय सरसंघचालक श्री. गुरुजी यांनी त्यांना कामगार क्षेत्रात काम करण्याची सूचना केली.

खरे तर कामगार क्षेत्रावर कम्युनिस्टांचे वर्चस्व होते. कामगार क्षेत्र हे राजकारणी मंडळींच्या वर्चस्वाखाली होते. या क्षेत्रावर राजकारण्यांचा मोठा दबदबा होता. हे सर्व लक्षात घेऊनच आणि काँग्रेसला या माध्यमातून कम्युनिस्टांचा होणारा अडसर पाहून, काँग्रेसने आपली स्वतःची कामगार आघाडी म्हणवून इंटकची स्थापना केली. आपल्याला या क्षेत्रात राष्ट्रव्यापी कार्य करण्यसाठी ठेंगडी यांनी ईंटकचे कार्य हाती घेतले आणि कामगार समस्यांचे जवळून अवलोकन केले त्याचा अभ्यास सुरू केला. १९५०-५१ या कालखंडात ते इंटकचे मध्यप्रदेशाचे संघटन मंत्री होते. या कामगार क्षेत्राचे आंतर्बाह्य स्वरूप पाहून त्याचा सर्वांगीण अभ्यास करून त्यांनी २३ जुलै १९५५ रोजी भोपाळ येथे भारतीय मजदूर संघाची स्थापना केली. कामगार क्षेत्रात नव्या पर्वाचा प्रारंभ झाला.

भारतीय मजदूर संघाचा मुख्य हेतू कामगारांमध्ये राष्ट्राभिमान जागविण्याचा होता. म्हणून त्यांनी आपले ब्रीदवाक्य निश्चित केले. 'देश के हित मे करेंगे काम और काम का लेगे पूरा दाम'

राष्ट्रहित आणि उद्योगहित या दोन्ही आघाड्यांवर समान पद्धतीने काम करण्याचे धोरण ठरवून त्यांनी कामगारांचे प्रश्न हाताळताना आवश्यकतेनुसार समविचारी राजकीय पक्षाचा सहयोग घेऊन हे मजदूर संघटन आपले कार्य व्यापक स्वरूप होईल हे निश्चित केले. त्या बाबत त्यांनी प्रचलित राजकीय पक्षांशी अधिक जवळीक निर्माण करून आपल्या या क्षेत्राबद्दल त्यांच्या मनात विश्वास निर्माण केला. राजकीय पक्षांची उद्दिष्टे साध्य करून घेण्यासाठी कामगार आणि समस्त जनतेला वेठीस धरून संप करणे त्यांना मान्य नव्हते. त्यांनी आपल्या निश्चित केलेल्या राष्ट्रीय विचारांच्या तत्त्वाशी कधीच तडजोड केली नाही. त्यांच्या सामाजिक आणि कामगार क्षेत्रातील बहुमोल कार्याबद्दल भारत सरकारने त्यांना

पद्मभूषण हा सम्मान बहाल करण्याचे ठरविले. तशी घोषणाही करण्यात आली. परंतु आपल्या तत्त्वांशी पक्के असलेल्या श्री. दत्तोपंत ठेंगडी यांनी हा पुरस्कार स्वतःहून नाकारला.

दत्तोपंत ठेंगडी यांचे कार्य मजदूर क्षेत्रापुरते मर्यादित राहिले नाही तर त्यांनी सोबतच आपला देश कृषिप्रधान असल्याने या कृषिक्षेत्रातही त्यांनी बहुमोल कार्य केले आणि यासाठी त्यांनी भारतीय किसान संघाची १९७९ साली स्थापना केली. आपला भारत देश कृषिप्रधान देश असूनही राजकीय इच्छाशक्तीच्या अभावामुळे कृषीकडे आणि शेतकऱ्यांकडे दुर्लक्ष केले जात आहे. हे त्यांच्या लक्षात आले. या क्षेत्रातील महत्त्वपूर्ण कामगीरीसाठी त्यांनी अनेक देशांमधे प्रवास केला आणि तेथील नवनवीन तंत्रज्ञान जे आपल्या देशातील कृषिकर्मियांना पूरक होईल, त्याबाबतीत त्यांनी अधिक जागरुकता निर्माण केली. परंतु त्याचबरोबर सेंद्रीय शेतीचा अधिकाधिक आग्रह धरला.

त्यांच्या या सर्व कार्याची दखल घेऊनच तत्कालीन सरकारने १९६४ रोजी त्यांना राज्यसभेचे सदस्य केले. १९६४ ते १९७६ या कार्यकालात ते खासदार म्हणून कार्यरत होते. आणि त्यांनी संसदीय कामात आपला ठसा उमटविला होता. साधी राहणी आणि उच्च विचारसरणी, अभ्यासू वृत्ती स्पष्ट विचार त्यांच्या मूल्यांमुळेच ते आजही सर्वांच्या स्मरणात राहतात. ग्राम आधारित अर्थव्यवस्थेच्या पूर्ततेसाठी आणि स्वदेशी वस्तूंचा पुरस्कार करण्यासाठी त्यांनी १९९१ साली स्वदेशी जागरण मंचाची स्थापना केली. त्याचबरोबर सामान्य ग्राहक वर्गाची पिळवणूक होऊ नये, त्यांनाही न्याय मिळावा म्हणून त्यांनी अखिल भारतीय ग्राहक पंचायत या संस्थेची स्थापना केली.

जातिभेद, भाषाभेद आणि प्रांतभेद यामुळे आपला देश पोखरला जात आहे आणि या परिस्थितीवर मात करण्यासाठी त्यांनी १९८५ साली सामाजिक समरसता मंच आणि १९९२ साली सर्व पंथ समादर मंचाची स्थापना केली. आंतरराष्ट्रीय श्रमिक संघटनेच्या 'जिनिव्हा' येथे झालेल्या परिषदेत त्यांनी भारताकडून कामगारांचे प्रतिनिधित्व केले. याच सुमारास त्यांनी युरोप, आशिया आणि आफ्रिकेतील अनेक देशांचा प्रवास केला. तेथील कामगार चळवळीला त्यांनी प्रेरणा दिली.

दत्तोपंत ठेंगडी यांनी इंग्रजी, हिंदी, मराठी भाषेत एकूण १०४ पुस्तके लिहिली आहेत. त्यांचे Third way हे इंग्रजी तसेच कार्यकर्ता हे हिंदी ही पुस्तके अजरामर झाली आहेत. त्यांच्या अनेक आवृत्त्या निघाल्या आहेत. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या ते अधिक जवळचे होते. त्यांच्या सोबत अनेकदा त्यांच्या कामगार सेना बाबत चर्चाही होत असत म्हणुनच त्यांनी 'आपले बाबासाहेब' हे पुस्तक खास त्यांच्यावर लिहिले आहे. दत्तोपंतांनी आपल्या हयातीत एक धोरणात्मक निर्णय घेतला होता की कोणत्याही व्यक्तीचा कधीच जयजयकार न होता केवळ भारत मातेचाच जयजयकार होईल. व्यक्तिपूजा ही त्यांना कधीच मान्य नव्हती. कथनी आणि करणी मध्ये त्यांनी कधीच फरक केला नाही. वंदनीय दत्तोपंत ठेंगडी यांनी आपले आयुष्य देशसेवेला वाहून घेतले होते. दि. १४ ऑक्टोबर २००४ रोजी त्यांनी या जगाचा निरोप घेतला. आज जरी ते आपल्यात नसले तरी भारतीय मजदूर संघा' च्या रूपाने ते सदैव प्रेरणा देत राहतील. नुकतीच त्यांची जन्मशताब्दी साजरी झाली त्या निमित्ताने त्यांच्या पवित्र स्मृतींना त्रिवार वंदन.

■■■

पाऊले (लक्ष्मीची) चालती भारताची वाट

भारताची अर्थव्यवस्था नेहमी संकटकाळातच विकास पावते, हा अनुभव आहे. या संकटाच्या काळातसुद्धा भारतीय अर्थव्यवस्था परिणामकारक उपाययोजना केल्या तर तरून जाईल हे निःसंशय! भारताची ग्रामीण अर्थव्यवस्था कोरोनाच्या आर्थिक संकटावर मात करायला मदत करेल.

- डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई
'कोरोनायन'मधून साभार

महामारीचा प्रसारक कोण ? इतिहास काय सांगतो ?

डॉ. विजय मोरे

मागच्या वर्षी जेव्हा कोरोना जगभरात वाढता होता म्हणजे जानेवारी २० ते मार्च २० या काळात. परदेशातून ९ मार्च २०२० रोजी आलेला प्रवासी कोरोनाचा रुग्ण सापडला. त्या आधी आपल्या देशाने फेब्रुवारीच्या सुरूवातीला जर भारतातील सर्व आंतरराष्ट्रीय विमान तळ प्रवासी वाहतुकीकरिता बंद केली असती किंवा फेब्रुवारी पासूनच विमानतळावर लक्षणांची तपासणी करून बाहेरून येणाऱ्या प्रवाशांना quorontine केले असते तर भारतात हा कोरोना विषाणू पसरू शकला नसता तो आपल्या आवाक्यात असता मात्र ह्या बाहेरून येणाऱ्या प्रवाशांमुळे व श्रीमंत वर्गामुळे देशातील गरीब वर्ग हा मागच्या वर्षभरापासून आर्थिक कोंडीत जीवन जगत आहे त्याच्या हातचे काम निघून गेले आहे.

त्यामुळे कोणतीही साथ जेव्हा येते तेव्हा तिचे जे खरे प्रसारक आहेत त्यांना वेळीच रोखले पाहिजे. मग ह्या साथीचे प्रसारक कोण आहेत विषाणू वाहक कोण आहेत हे पाहणे गरजेचे आहे.

महामारीचा व साथीचा सर्वात मोठा फटका हा गरीब वर्गालाच बसतो. अनेकदा या साथी पसरण्याचं कारण हे गरीब वर्गालाच समजलं जातं. कुठलीही रोगराईची साथ गरिबांच्या खांद्यावर बसून पाय पसरते. श्रीमंत आणि मध्यमवर्गीयांचं साधारणतः असंच म्हणणं असतं. मात्र इतिहास काही वेगळंच सांगतो.

खरंतर ''कुठलीही महामारी गरिबांच्या खांद्यावर बसून येते की श्रीमंतांच्या ?'' कुठल्याही देशातील मध्यमवर्गीय माणसाला तुम्ही हा प्रश्न विचारलात, तर तो तत्काळ उत्तर देईल.'' झोपड्यांमध्ये राहणारे लोक हे अस्वच्छ राहतात आणि हेच इतरत्र अस्वच्छता पसरवतात. यामुळंच ह्या वेगवेगळ्या रोगराईच्या साथी ह्या गावात शहरात पसरतात.''

इतिहास काय ?

मोठमोठ्या साथींचा आतापर्यंत जगात आलेल्या इतिहास पाहिल्यास आपल्याला काहीसं वेगळंच उत्तर मिळतं.

१६५० ते १८०० या सालादरम्यान पसरलेली प्लेगची साथ असो वा १५२० च्या दरम्यान कांजिण्या किंवा पिवळा ताप, रशियन फ्लू, एशियन फ्लू, कॉलरा १८१७ दरम्यानचा इंडियन प्लेग असो... या सर्व साथी पसरण्याचं व्यवस्थित अभ्यास केल्यास लक्षात येईल की, या मोठ्या प्रमाणात पसरलेल्या साथींचा पहिला विषाणू वाहक श्रीमंत वर्गच होता किंवा श्रीमंतीकडे वळणारा एखादा मध्यमवर्गीय त्याचा विषाणू वाहक राहिलाय.

जगाचा शोध घेऊ पाहणारे नाविक, काही व्यापारी, जहाज चालक किंवा जहाजावरील कर्मचारी, युद्धासाठी जाणारे किंवा युद्धाहून परतणारे सैनिक, पर्यटक, वसाहतवादाच्या प्रसारादरम्यानच्या वसाहतवादी देशांच्या व्यापारी कंपन्या, त्यातील अधिकारी, कर्मचारी इत्यादींच्या माध्यमातून या सर्व साथी साधारणतः पसरत आल्या आहेत. त्यानंतर संबंधित देशातील मध्यम वर्गाकडून खालच्या वर्गात किंवा इतर सामाजिक वर्गांमध्ये साथ पसरत जाते.

आता ज्या COVID 19 या कोरोना व्हायरसला रोखण्यासाठी जगातील प्रत्येक देश आज संघर्ष करत आहे, तो COVID 19 विषाणूसुद्धा परदेशी प्रवासाशी संबंधितांनीच पसरवलाय. त्यामध्ये काही पर्यटक, जगभरात हवाई प्रवास करण्याची क्षमता असणारा वर्ग, परदेशात काम करत असलेला वर्ग, जगभरात फिरणारे कलाकार, अभिनेते, गायक, खेळाडू, मोठे परदेशी नोकरदार यांचा समावेश आहे.

जागतिकीरण आणि नवउदारमतवादी अर्थव्यवस्थेचे फायदे घेत असलेल्या काही श्रीमंत लोकांच्या माध्यमातूनच आपल्या देशात व जगभरातील देशांमध्ये COVID 19 पसरलाय.

''श्रीमंत व मध्यमवर्गीयांमुळे ज्यांचे हातावर कुटुंबाचं पोट अवलंबून आहे अशा लोकांना गरीब वर्गाला याची लागण

झाली. जर आपण बारकाईनं निरीक्षण केलं तर आपल्या लक्षात येईल की ह्या श्रीमंत व मध्यमवर्गीयांमुळेच साथ पसरत गेलीये.'' शहरात झोपडपट्टीत राहणारा गरीब वर्ग कोरोना व्हायरसचा प्रथम वाहक नाहीये.

ज्यांच्या आयुष्यात आपल्याला अस्वच्छता दिसते, त्यांना आपण आजारांचं कारण मानतो, ते कुठल्याच साथीचे प्रथम वाहक नसतात.

या साथींचा प्रसार पाहता गरिबांमुळं आजारांचा प्रसार होतो, ही समजूत आपल्या डोक्यातून काढून टाकली पाहिजे. या मजूर, कामगार, झोपड्यांमध्ये राहणारा वर्ग यांच्याकडे यापुढेही तुच्छतेच्या नजरेनं पाहत बसणे हे योग्य नाही.

लॉकडाऊनमुळे सर्वाधिक फटका जगभरातील व भारतातील रोजंदारी करणारा मजूर, असंघटित क्षेत्रातील कामगार, गावखेड्यातील शेतकरी यांना बसलाय. मात्र ज्या आजारामुळं, साथीमुळं हे लॉकडाऊन करण्यात आलं, त्याला हा वर्ग अजिबात जबाबदार नाहीये.

आपल्याकडील सत्ताधारी या वर्गाकडं सहानुभूतीनं पाहत वेगवेगळ्या योजना लागू करत आहे, याच संवेदनशीलतेनं आणि तटस्थ नजरेनं या साथींच्या प्रसारच्या मूळ वाहकांना लक्षात घेतलं पाहिजे.

■■■

वडिलांसाठी खास

वडील म्हणजे कुटुंबाचा आधारस्तंभ
वडील म्हणजे कष्टाची, उबेची, मायेची शाल
वडील म्हणजे घरातील सर्वजणांची संरक्षणाची ढाल
वडील म्हणजे चैतन्याचा, उत्साहाचा अखंड मनोरा
वडील म्हणजे मुलांवर मुक्त हस्ते माया उधळणारा
अथांग किनारा
वडील म्हणजे मुलीच्या मनातील, डोळ्यांतील अश्रू
अलगद झेलणारे प्रिय बाबा.
वडिलांचे गुणगान गाण्यास पडती हे शब्द अपुरे
वडिलांचे हे छत्र आपण सारे विनासायास असेच जपू रे

डॉ. माधुरी रामधरणे
मराठी विभाग

न संपणारी प्रीत

निरोप घेऊन
गेला धनी माझा
जिवाचा राजा
लढवय्या ।।

निरोपाच्या क्षणी
शब्द ना, ना मिठी
आतुरली दिठी
वाटेकडे ।।

परी अवचित
काळ घाली घाला
घरधनी आला
तिरंग्यात ।।

हंबरडा नाही
शोक केला नाही
डोळ्यांतून वाही
अभिमान ।।

नच संपणारी
अबोल ही प्रीत
मिटल्या डोळ्यांत
चिरंजीव ।।

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

करोना संसर्ग व अर्थव्यवस्थेतील बदल

डॉ. सुभाष तातेराव पंडित
अर्थशास्त्र विभाग

जगभरात मागील एक वर्षांपासून कोरोनाचा कहर सुरू आहे. जगभरातील लाखो लोकांना कोरोनाचा संसर्ग झाला असून, आतापर्यंत अनेक जणांचा बळी या विषाणूने घेतला आहे. जेव्हा हा विषाणू प्रथम चीनमध्ये सापडला, तेव्हा जगभरात राष्ट्रीय आणि आर्थिक संकुचितपणा दिसून आला होता. आज या विषाणूने जग बंद करून टाकले असून काही देशांची अर्थव्यवस्था खिळखिळी करून टाकणारी ही प्रचंड मोठी महामारी भारतात ही मोठ्या प्रमाणात पसरली आहे. भारतीय अर्थव्यवस्थेतील जवळपास सर्वच क्षेत्रावर मोठ्या प्रमाणात या कोरोना संसर्गाचे परिणाम झाले आहेत. आपल्या देशाचे पंतप्रधान, राज्याचे मुख्यमंत्री व त्यांचे सहकारी त्यांच्या अविश्रांत परिश्रम, सकारात्मक धोरणे यामुळे ही महामारी काही प्रमाणात नियंत्रणातही आलेली आपल्याला दिसून येते. जगातील विकसित देशांची कोसळणारी अर्थव्यवस्था, भारतासारख्या विकसनशील देशाच्या अर्थव्यवस्थेवर आलेला रिक्तभार आणि याच्या बरोबरीने अविकसित देशांमध्ये हळूहळू शिरकाव करणारा कोरोना व्हायरस ही सध्याची परिस्थिती आहे. अशा परिस्थितीत संपूर्ण जगाचे लक्ष भारताकडे लागलेले दिसून येते. याचे कारण म्हणजे भारताने कोरोना विषाणूवर मात करण्यासाठी केलेल्या प्रयत्नांची नोंद जागतिक आरोग्य संघटनेने घेणे आणि युरोपीय विकसनशील देशांनी भारताचे मार्गदर्शन घ्यावे अशा स्वरूपाची सूचना पुढे येणे आहे. विविध विकसित देशातील राष्ट्रप्रमुखांनी भारताकडे औषधांची मागणी करणे यातूनच भारताचे जगातील महत्त्व स्पष्ट होते. आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीने करोना काळातील व्यक्त केलेला आर्थिक नुकसानीचा प्राथमिक स्वरूपातील अंदाज ९ लाख कोटी डॉलर्स म्हणजेच भारताच्या राष्ट्रीय उत्पादनाच्या ३ पट इतका असून या आर्थिक नुकसानीबरोबरच रोजगारात मोठ्या प्रमाणात होणारी घट व त्यामुळे दारिद्र्यात होणारी वाढ संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या अहवालात नमूद केली असून केवळ भारतातच ४० कोटी लोक दारिद्र्यरेषेखाली ढकलले जातील असे म्हटले आहे. भारताचे विकास दर ३ टक्क्यांपर्यंत पोहोचला असला तरी भारत जी-२० गटात वरच्या स्थानावर असणार आहे अशी चिन्हे दिसत आहेत. कोरोनामुळे आंतरराष्ट्रीय व्यापारातील घट जवळ-जवळ ३५ टक्क्यांच्या खाली असून देशाची आयात ३० टक्क्यांपर्यंत खाली उतरली तर निर्यात ३२ टक्क्यांच्या वर पोहोचली आहे. भारतीय अर्थव्यवस्थेतील आशेचा एक किरण म्हणजे कृषी किंवा शेती व्यवसायातील बळीराजाच्या कृपेने अन्नधान्याच्या उत्पादनाच्या संदर्भात आपण काही प्रमाणात या रोगराईच्या काळातही सुरक्षित असलेले दिसून येतो. देशातील कोरोना संसर्गाच्या काळात अर्थव्यवस्थेतील विकासदर कमी न होऊ देण्याचे काम कृषी क्षेत्राने करून रोजगार पुरवठा ही मोठ्या प्रमाणात केलेला दिसून येतो. केवळ भारतातील जनतेसाठी नव्हे तर अखिल मानवजातीच्या उदरभरणाकरिता भारतीय शेतकरी या महामारीच्या काळात शेतात राबलेला आपण पाहिला आहे. आंतरराष्ट्रीय पातळीवर आपली परकीय गंगाजळी जवळ-जवळ पावणे पाच हजार कोटी डॉलर्सची असून ती वर्षभराच्या तेल आयातीसाठी पुरेशी आहे. या काळात भारतीय मध्यवर्ती बँकेने अर्थव्यवस्थेतील नवीन चार धोरणे स्पष्ट केली आहे.

१) पुरेशा प्रमाणात रोखता वाढविणे.

२) बँकांसहित सर्व वित्त संस्थांना वित्त पुरवठ्यास प्रोत्साहित करणे.

३) राज्य सरकारांच्या बाबतीत वित्तीय ताण कमी करणे.

४) पुरेशा सक्षमतेने कार्य करण्यासाठी बाजार व्यवस्थेला चालना देणे.

रिझर्व्ह बँकेचा भर पुनर्वित्त पुरवठ्यावर असून त्या अंतर्गत नाबार्ड, गृह वित्त बँक आणि सिडको यांना ३ लाख कोटींचा वित्तपुरवठा केला जाणार असून शेती आणि ग्रामीण उद्योगांकरिता २५ हजार कोटी, मध्यम व लघु उद्योगांकरिता १५ हजार कोटी व गृह बांधणीकरिता १० हजार कोटींचा वित्तपुरवठा केला जाणार आहे. सूक्ष्म व लघु वित्तपुरवठा करणाऱ्या संस्थांना याचा लाभ मिळावा याची विशेष काळजी रिझर्व्ह बँकेने कोरोना संसर्ग काळात घेतलेली दिसून येते. रोजगार केंद्रित अर्थचक्र फिरते राहण्याकरीता सूक्ष्म वित्तपुरवठा संस्था आणि गृहनिर्माण क्षेत्र महत्त्वाची मानली जातात. सुमारे १ लाख कोटींचा निधी बँकांना उपलब्ध होणार असून त्याचा वापर वरील क्षेत्रांसाठी होणार आहे. परंतु जोपर्यंत वरील वित्तपुरवठा गरजूंच्या हाती पडत नाही तोपर्यंत त्याचा उपयोग होणार नाही ही वास्तविकता विसरून चालणार नाही.

सध्या जगातील एकूण कर्जापैकी ४०% कर्ज हे चीन या एका देशाने इतर देशांना दिलेले दिसून येते. एवढेच नव्हे तर भारतातील खाजगी व्यापारी बँकांचे प्रचंड भाग भांडवल खरेदी करण्याचा सपाटाही चीनने लावला आहे. जपान, दक्षिण कोरिया देशांनी आपले उद्योगधंदे चीनकडून भारताकडे वळवण्यास सुरूवात केली आहे. त्यामुळे जरी जागतिक मंदी आली तरी ज्ञानी लोकांना जगभरात मागणी वाढणार असून भारतीय अर्थव्यवस्थेतून त्याची पूर्तता होऊ शकते. अर्थातच सेवा क्षेत्रास महत्त्वाचे स्थान असेल असे वाटते. परंतु जागतिक स्तरावर होणाऱ्या उलाढालीचा लाभ घेण्यास भारतातील युवक तयार आहेत का? याचा विचार आपण सर्वप्रथम करणे आवश्यक आहे. वास्तविक पाहता, लॉकडाऊन उठवल्यानंतरच्या आव्हानांचा सामना करण्यासाठी आपण आतापासून मानसिक तयारी करणे गरजेचे आहे. गावाकडून शहराकडे स्थलांतरित झालेले युवक कुटुंबासहित शहरात रुळलेले आहेत. त्यांच्या बायका-मुलांना शहरी व्यवस्थेची सवय लागलेली आहे. १०-१५ वर्षांपूर्वी गाव सोडताना ज्या सोयी सुविधा गावात उपलब्ध नव्हत्या त्या आता गावात उपलब्ध होताना दिसून येत आहेत. ग्रामीण भागात मोटारसायकल, मोबाईल, केबल टीव्ही, पाणी पुरवठा, रस्ते, घरांचे बांधकाम, शाळा, महाविद्यालये, बाजारपेठा, दवाखाने, छोटे-मोठे कारखाने, यांची तुलनात्मक वाढ दिसून येते. परंतु हे सर्व सुख उपभोगण्यासाठी या युवकांकडे रोख पैसे असणे गरजेचे आहे आणि ही गरज छोट्या-मोठ्या उद्योगधंद्यांमुळेच पूर्ण होऊ शकते. शहरातून गावात आलेल्या युवकांची व त्यांच्या कुटुंबांची मानसिक कुचंबणा होण्याची शक्यता दिसून येते. कारण या आधी हिवाळी-उन्हाळी सुट्टीमध्ये गावी एकत्र कुटुंबात जसे स्वागत होत होते तसे आता होताना दिसत नाही. गावातील जवळपास सर्वच कुटुंबातील उपभोग पातळी वाढली असून त्याची पूर्तता करणारी जमीन-शेती व शेती संबंधित व्यवसायाचा अपेक्षित विस्तार व विकास झाला नाही. परिणामी रोख पैशांचा ओघ थांबला. यातून मार्ग काढायचा असेल तर शहरातून गावात आलेल्या तरुणांना संगणकीय ज्ञानकौशल्य आणि शहरातील वेळ व्यवस्थापनाची सवय याच्या आधारे स्थानिक उपलब्ध साधनांचा उपयोग करून शेतमाल प्रक्रियेशी किंवा दुग्ध व्यवसायाशी निगडीत स्वतःचा एखादा व्यवसाय सुरू करता येईल. जगात आणि भारतात प्रक्रिया केलेल्या रानभाज्या, पालेभाज्या, कडधान्ये यांना प्रचंड मागणी आहे. शेती संबंधित उद्योग कोणत्याही प्रकारची भांडवली गुंतवणूक न करता, घरातील सर्वांना बरोबर घेऊन करता येतील. कोरोना संसर्गामुळे आलेल्या या संकटावर मात करण्याची हीच योग्य वेळ आहे. सध्या आपल्या भागातील युवकांकडे खेळते भांडवलाचे प्रमाण जरी कमी असले तरी प्रचंड मनुष्य बळ आहे. या मनुष्य बळाचा आर्थिक विकासात उपयोग करून घेणे गरजेचे आहे. त्याकरिता विविध शासकीय योजना, बँका यांचीही जोड मिळू शकते. कारण कोरोनामुळे पैसा हा महत्त्वाचा नसून माणुसकी महत्त्वाची असते ही भावना वाढीस लागलेली दिसून येते. गावात आणि शहरात युवक मंडळी, लोकप्रतिनिधी, व्यावसायिक, उद्योजक, गृहनिर्माण संस्था, अन्न वाटपाकरिता पुढे सरसावल्या आहेत. हजारो-लाखोंच्या संख्येने जेवणाच्या पाकिटांचे आणि रेशनिंग पाकिटांचे मोफत वितरण केलेले आपण पाहिले आहे. यामुळेच एक आशा वाटते की कोरोनामुळे निर्माण झालेली आर्थिक समस्या दूर करता येऊ शकते. शहरातून खेड्यात स्थलांतरित झालेले हे कुशल मनुष्य बळच आपल्या गावांची संपत्ती असेल. काही काळापुरती मागे गेलेली गावांची अर्थव्यवस्था काही महिन्यांमध्ये सुरळीत

नव्हे तर प्रगतीपथावर जाऊ शकते. तसेच शहरांची अर्थव्यवस्था सुद्धा काही प्रमाणात बदलू शकते. करोना संसर्गाच्या बिकट काळात लोक बेरोजगार झाले. उत्पन्नाचे साधन संपुष्टात आले. मजुरांचे पगार कमी झाले. मजुराला काम मिळेनासे झाले. परंतु जर बेरोजगार व बेदखल झालेल्या तळातील कामगार वर्ग, प्रत्यक्ष अत्यल्प उत्पन्न असणारा शेतकरी या घटकांकरिता वेगाने उपाययोजना आखणे गरजेचे आहे. महिला बचत गट यांच्या माध्यमातून तळातील कुटुंबांपर्यंत रोजगार पोहचू शकतो व महिलांना मिळालेला रोख पैसा किंवा उत्पन्न हा त्या कुटुंबाच्या उदरनिर्वाहाकरिता उपयोगात आणता येतो. थोडक्यात स्पष्ट करावयाचे तर गेल्या पाच-सहा वर्षातील शासकीय धोरणांमुळे अनेक बँकांमध्ये शेतकरी, शेतमजूर, लहान व्यावसायिक यांची बचत खाती उघडण्यात आली आहेत. या खात्यांना आधार क्रमांक, पॅन क्रमांक जोडल्यामुळे लाभार्थ्यांना ऑनलाईन व्यवहार करता येतात. कृषिदूतासारखे बँकदूत शेतकऱ्यांच्या सोयीनुसार त्यांच्या शेतावर आणि घरापर्यंत पैशाचे व्यवहार करीत आहेत. याचा फायदा आता गावात स्थलांतरित झालेल्या युवकांना होऊ शकतो. तर उलटपक्षी शहरातून गावात आलेल्या युवकांचा शहरातील इतर व्यक्ती व संस्थांशी असलेला संबंध उपयोगात आणून शेतीमाल, प्रक्रिया केलेल्या वस्तू शहरातच नव्हे तर राज्यभर, देशभर, परदेशात पाठविता येणे शक्य होऊ शकते. ग्रामीण भागात नव्याने स्थलांतरित झालेल्या या शहरी युवकांना जागतिक बाजारपेठेची जाण आलेली असते. त्यामुळे इंटरनेटच्या माध्यमातून जागतिक बाजारपेठ त्यांच्या गावापर्यंत येऊ शकते. फक्त या लोकांनी त्याचा लाभ करून घेणे गरजेचे आहे. स्वाभाविकच, कोरोनाच्या निमित्ताने आलेल्या संकटाचे संधीत रूपांतर करता येऊ शकते. केवळ इच्छा शक्तीची गरज आहे.

■■■

पाणी अडवा, पाणी जिरवा

तहानलेल्या चराचराची
शमवू या तहान ।
पाणी अडवा, पाणी जिरवा
मंत्र हाच महान ।।धृ.।।

काटकसरीला आचरू या
जपून पाण्यास वापरू या
उन्हाळलेल्या तप्त भुईला
द्या ओले वरदान ।।१।।

गळक्या तोट्या बदलून टाका
फुटक्या टाक्या उचलून फेका
नवीन येवो गावोगावी
भूजल तंत्रज्ञान ।।२।।

शेततळ्याची किमया घडवू
थेंब थेंब पाण्याला अडवू
सुजलां-सुफलां भारत होवो
सुरू हे जल अभियान ।।३।।

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

कोविड - १९ महामारी आणि पक्षीय राजकारण

प्रा.डॉ.सूर्यकांत लक्ष्मणराव शेळके
(राज्यशास्त्र विभाग)

नैसर्गिक संकट आणि मानवनिर्मित संकट हा सृष्टी आणि समष्टीचा (सजीव सृष्टी तथा मानवी जीवन) अविभाज्य भाग आहे. त्याचा सामना करतच मानवी जीवनाचा उत्क्रांत संक्रमण काळ अविरत चालू आहे. त्यात चढउतार होतीलही पण ही प्रक्रिया अखंड चालू असणार आहे. तो निसर्गचक्राचा भागच आहे. परंतु मानव या बुद्धिमान प्राण्याने आपल्या प्रयत्नाने नेहमीच येणाऱ्या संकटांना तोंड देत आणि त्यावर मात करत आपला जीवन प्रवास कायम अखंडित ठेवला आहे. त्यामुळे मानवासाठी नैसर्गिक संकट किंवा मानवनिर्मित संकट नवे नाही. तथापि कोविड-१९ या महामारीच्या संकटाने मात्र 'न भूतो न भविष्यति' अशी अभूतपूर्व परिस्थिती निर्माण करून सबंध जगालाच जेरीस आणले आहे. कोविड-१९ या महामारीच्या संकटामुळे माणूस कधी नव्हे इतका भयभीत झाला आहे आणि हतबलही झाला आहे. संपूर्ण जगाचे चलनवलन ठप्प झाले आहे. अर्थातच कोविड-१९ या महामारीच्या विळख्याने अर्थकारणावरचे अरिष्ट अधिकच गडद केले आहे. त्यामुळे बेरोजगारी, नोकरकपात, गरिबी, दारिद्र्य, भूकबळी, उपासमार, स्थलांतर, शिक्षण, आरोग्य, दळणवळण इ. समस्या गंभीर बनल्या आहेत. पर्यायाने जगातील शासन यंत्रणा अस्वस्थ आणि बेजार आहेत. मुळात कोविड-१९ वर मात करण्याइतपत प्रभावी औषधोपचार नाही आणि आहे त्या औषधांचा तुटवडा तरी आहे किंवा औषधांच्या किमती सामान्य माणसाच्या आवाक्याबाहेर तरी आहेत. अर्थातच त्या परवडणाऱ्या नाहीत. जमेल त्या पद्धतीने आणि आहे त्या साधनसामग्रीच्या साह्याने मेडिकल सायन्सचे संशोधक आणि आरोग्य यंत्रणा उसने अवसान घेऊन काम करण्याचा प्रयत्न करत आहेत. उपाययोजनांचे सर्व मार्ग तोकडे पडताहेत. जनतेच्या मागण्या व समस्यांची पूर्तता करण्यासाठी शासन यंत्रणेकडे उत्तर नाही. अशावेळी यावरचा उपाय म्हणून जगभरातील शासनयंत्रणा, आरोग्य संघटना आणि अर्थ-राजकीय संघटना अगदी देशपातळीपासून तर आतंरराष्ट्रीय पातळीपर्यंत परस्परांवर आरोप-प्रत्यारोप करण्याची संधी शोधत आहेत. त्याला भारतातील केंद्र सरकार आणि राज्य सरकारही अपवाद नाहीत. एक देश दुसऱ्या देशाकडे संशयाने पाहतो आहे. एक माणूस दुसऱ्या माणसाकडे संशयाने पाहतो आहे. आणि देशांतर्गत सत्ताधारी पक्ष आणि विरोधी पक्ष तर संकटाकडे संधी म्हणूनच पाहतो आहे. जमेल त्या पद्धतीने परस्परावर आरोप-प्रत्यारोप तथा दोषारोप करण्याची संधी शोधत आहेत. जनतेमध्ये संभ्रम आहे. मीडियाने विश्वासार्हता गमावली आहे. अशाप्रकारे जगातील मानवी समाजजीवनावर नव्हे तेवढी वाईट परिस्थिती या कोविड-१९ च्या महामारीने आणली आहे. ही आजच्या जगाची वस्तुस्थिती आहे.

भारत हे जगातील सर्वात मोठे लोकशाही राष्ट्र म्हणून ओळखले जाते. तथापि संवैधानिक लोकशाही व्यवस्थेने आखून दिलेल्या चौकटीत राहून राज्यकारभार पाहणे हे शासन यंत्रणा अर्थात सत्ताधारी पक्ष आणि विरोधी पक्ष यांचे कर्तव्य आणि जबाबदारी आहे. आणि तेच लोकशाहीमध्ये अभिप्रेत आहे. भारतीय संवैधानिक लोकशाही व्यवस्था ही कल्याणकारी राष्ट्र राज्य निर्माणाची गुरुकिल्ली आहे. लोकशाही व्यवस्थेतील शासन हे मायबाप सरकार (Benevolent Government) मानले जाते. त्यामुळे जनतेच्या हिताची व कल्याणाची काळजी वाहणे ही राज्याची पर्यायाने सरकारची जबाबदारी आहे. संकट नैसर्गिक असो की मानवनिर्मित असो ते अपरिहार्य असले; तरी सहजीवन हा माणसाचा स्थायीभाव आहे. आणि म्हणून संकट समयी शासन-प्रशासन, समाज, राजकीय पक्ष संघटना, सेवाभावी संस्था अशा सर्वांनी एकवटून संघटितपणे एकदिलाने

संकटाचा सामना करणे ही केवळ आवश्यकता नसून, अपरिहार्यता आहे. राजकारण म्हटले कि, सत्ता-संघर्ष आलाच तेही वावगे मानण्याचे कारण नाही. परंतु असे असले, तरी धोरणात्मक राजकारण हा या सत्ता संघर्षाचा केंद्रबिंदू असणे हे निरोगी लोकशाही आणि कल्याणकारी राज्याच्या दृष्टीने हिताचे असते आणि आहे. आणि खरे म्हणजे तेच अस्सल संवैधानिक लोकशाही व्यवस्थेचे मर्म आहे. आणि म्हणून निदान कोविड - १९ च्या महामारीच्या संकट काळात तरी धोरणात्मक राजकारणाची अपरिहार्यता शिरोधार्य मानून भारतातील सत्ताधारी पक्ष आणि विरोधी पक्ष काम करणे आवश्यक आणि अभिप्रेत होते आणि आहे. तथापि कोविड-१९ च्या काळातही सत्तालोलुप राजकीय पक्ष संघटनांनी त्याचे राजकीय भांडवल करण्याची एकही संधी सोडल्याचे दिसत नाही. जेव्हा सत्तासंघर्षच राजकारणचा स्थायीभाव बनतो; तेव्हा राजकारणी मंडळी संकटाकडे संधी म्हणूनच पाहतात. आणि मग जेव्हा सत्ताप्राप्ती किंवा सत्तास्वार्थ हेच राजकारणाचे अंतिम लक्ष्य व सत्य बनते; 'संकटात संधी शोधणे' हेच राजकारणाचे समीकरण बनते. आणि हेच भारतात कोविड-१९ च्या महामारीच्या काळात दिसून आले आहे; हे कटू असले तरी सत्य आहे; हे नाकारता येणार नाही. प्रकरण डोनाल्ड ट्रम्पच्या भारत भेटीचे असो कि तबलिगी जमातीच्या कार्यक्रमाचे असो; कामगार, मजुरांच्या घरवापसीचे असो की अनिवासी भारतीयांचे विमानाने भारतात येणे असो; कोविड - १९ च्या उपचारासाठी छावण्या उभारणे असो की धारावी झोपडपट्टी एरियातील संसर्ग वाढ असो; मुख्यमंत्री उद्धव ठाकरेंचे घराबाहेर न पडणे असो की मंत्र्यांना कोरोनाची लागण होणे असो; लोकांचे घराबाहेर पडणे असो की लोकांना पोलिसांनी केलेली मारहाण असो; लोकांना नियमाचे जाचक बंधन असो कि श्रीमंतांचे सोहळे असो; राजकीय पक्षाचे कार्यक्रम, मंत्र्यांचे दौरे असो की काही राज्यातील निवडणुकांच्या प्रचार सभा असो; कोविड लसीची निर्मिती असो की कोविड लस घेणे असो; शाळा महाविद्यालये सुरू करणे असो की परीक्षा घेणे किंवा न घेणे असो; लॉकडाऊन वाढविणे असो की लॉकडाऊन ओपन करणे असो; दारूची दुकाने उघडणे असो की मंदिराचे द्वार उघडणे असो; रेल्वे सुरू करणे असो की लोकल सेवा बंद ठेवणे असो; या सर्व प्रकरणाकडे धोरणात्मक राजकारणाच्या दृष्टिकोनातून पाहणे आणि उपाययोजना सुचविणे आवश्यक होते परंतु सर्वच राजकीय पक्षाकडून त्याचे राजकीय भांडवल करण्यात आले. त्याला सातत्याने राजकीय आणि पक्षीय रंग देण्याचा प्रयत्न करण्यात आला. आणि भरीस भर म्हणजे मीडियाने याचे केलेले चर्वितचर्वण होय. याचा अर्थ या टीकाटिप्पणीत आणि दोषारोपात मुळीच किंवा अजिबात तथ्य नाही असे नाही. निश्चितच ह्या दोषारोपात आणि टीकाटिप्पणीत तथ्य आहेच. परंतु असे जरी असले तरी त्याचा बाज हा मात्र विरोधासाठी विरोध, क्रिया- प्रतिक्रिया, शह - काटशह असाच राहिला आहे. त्यामुळे त्याचा हेतू शुद्ध नाही. सत्ताधारी पक्षाने विरोधकांना हलक्यात घ्यायचे किंवा दुर्लक्ष करायचे आणि विरोधी पक्षाने सत्ताधारी पक्ष किंवा सरकार अडचणीत असे येईल यासाठी कुरघोडी करायची आणि त्याला कोंडीत पकडायचे; असा हा राजकारणाचा एकूण सारीपाट होता आणि आहे. त्यामुळे या सत्ताकेंद्री राजकाराणाच्या साठमारीत ह्या टीकाटिप्पणीला जो धोरणात्मक मूल्य आणि जनतेच्या कल्याणाचा हेतू असायला हवा होता तो कुठेच दिसून येत नाही. तथापि लोकशाहीमध्ये केवळ राजकारणी लोकांना जबाबदार धरून चालणार नाही. कारण लोकशाहीचे सूत्र हे 'यथा प्रजा तथा राजा' असे असते. परंतु अलीकडच्या काळात जनता नावाची गोष्टच लोप पावली आणि अंधभक्त उदंड झाले आहेत. आणि ह्या अंधभक्तांची मांदियाळी सर्वच राजकीय पक्षांकडे आहे. आपल्या पक्षाची भूमिका योग्य असो किंवा अयोग्य असो; चूक असो किंवा बरोबर असो; त्याचा निराधार युक्तिवाद करून आक्रमकपणे त्या भूमिकेचे समर्थन करायचे. हा जणू आजच्या राजकारणाचा शिरस्ताच पडला आहे. दुसरी महत्त्वाची बाब म्हणजे बुद्धिमान समजला जाणारा मध्यम वर्ग आपण त्या गावचेच नाही या अविर्भावात एक तर 'बघ्याची भूमिका' घेतो आहे किंवा 'चलता है' ही भूमिका घेतो आहे. आणि समजा एखाद्याने चुकून बोलण्याचा प्रयत्न केलाच तर त्याच्या पोटापाण्याचा प्रश्न निर्माण केला जातो. म्हणून तोही सहन करत गप्प आहे. आणि विशेष म्हणजे या सत्ताकेंद्री राजकारणात जागरण गोंधळ घालणार, भूमिका नसलेला कणाहीन तथाकथित लोकशाहीचा चौथा खांब असलेला मीडिया म्हणजे गोंधळ आणि अराजकाच्या व्याकरणाचे

जनकत्वच स्वीकारला आहे. आणि म्हणून मूल्यहीन सत्ताकेंद्री बिघडलेल्या लोकशाही राजकारणाचे धुरीणत्व पक्षीय अंधभक्त, बुद्धिमान बुद्धिभेदी बघे, आणि दिशा चुकलेला व भूमिका गमावलेला मीडिया यांच्याकडेच जाते. त्यामुळे या बिघडलेल्या व्यवस्थेला राजकारणी जेवढे जबाबदार आहेत. तेवढेच किंबहुना त्यापेक्षा अधिक हे धुरीण गट कारणीभूत आहेत. आणि म्हणूनच तेच या बिघडलेल्या व्यवस्थेचे वाहक आहेत. हेही विसरून किंवा दुर्लक्षित करून चालणार नाही.

खरं म्हणजे याठिकाणी कोण बरोबर आणि कोण चूक हे ठरविण्याची ही वेळही नव्हे आणि जागाही नव्हे. परंतु या पक्षीय राजकारणाच्या साठमारीत बळी ठरला तो सामान्य माणूस. प्रश्न आहे तो सामान्य माणसाच्या हेळसांडीचा, त्यांच्या जगण्या-मरण्याचा, त्यांच्या वेदनांचा-अवहेलनांचा, विनाउपचाराने मेलेल्या रुग्णांचा, बेरोजगारीची कुऱ्हाड कोसळलेल्या कामगार, मजूर, नोकरांचा, विद्यार्थ्यांच्या गैरसोयीचा व बरबादीचा आणि जगणं हरवलेल्या माणसांचा. तथापि 'सर्वच घोडे बारा टक्के' किंवा 'सर्वच एका माळेचे मणी' असे झाले की कोणत्याही एकट्या दुकट्या व्यक्तीला किंवा राजकीय पक्षांना जबाबदार धरून चालत नाही; तर प्रश्न व्यवस्थात्मक आहे. आणि म्हणून त्याचे उत्तरही धोरणात्मक राजकारणाच्या माध्यमातून व्यवस्था परिवर्तन हेच असू शकते. आणि म्हणून कोरोना महामारीकडे शासन-प्रशासन, राजकीय पक्ष संघटना, स्वयंसेवी संस्था आणि समाज या सर्वांनी संकट म्हणून तर अनुभव घेतलाच आहे परंतु खरा प्रश्न आहे तो काही तरी शिकण्याचा धडा घेण्याचा आणि एक राष्ट्र म्हणून, समाज म्हणून मानवतेच्या दृष्टिकोनातून झालेल्या आणि होणाऱ्या चुका टाळण्याचा आणि पुन्हा नव्याने उभा राहण्याचा. राजकीय स्वार्थाने संकटाकडे संधी म्हणून सकारात्मक दृष्टिकोनातूनही पाहता येऊ शकते; हे शाश्वत सत्य उमगण्याचा. असे झाले तर आणि तरच संकटावर मात करू शकू आणि समग्र मानवतेचं जतन करू शकू.

■■■

स्वभाव

औषध न लगे स्वभावा
अस्थिर, चंचल, भित्रा, कपटी, स्वार्थी
असे नानाविध रंग दिसतात स्वभावाचे
काही स्वभावास ना रुचे कोणाचीही मऊ भाषा
आपल्या करारी भाषेसच ते मानी निरंतर
आपलेच बोलणे प्रमाण ते दाखवी खरेतर
स्वभाव बदलून पाहा ही भाषा त्यांच्या पचनी ना पडे
विचार जे मनी तेच अंगी बाणे हे त्यांच्या अंतरी ना उतरे
अशा या स्वभावास कोणती मात्रा पाजावी?
अशा या स्वभावास कोणती दिशा द्यावी ?
सर्वतोपरी प्रयत्नांची पराकाष्ठा करुनही
औषध न लगे स्वभावा हेच सत्य दिगंतर
हेच सत्य दिगंतर

डॉ. माधुरी रामधरणे
मराठी विभाग

COVID-19 Pandemic and Retail Sector in India

Dr. Soni P.K.
Assistant Professor in Commerce

INTRODUCTION

Indian retail sector has been identified as the fifth largest sector around the world and it is trying to contribute 10-12% of the GDP of Indian economy. When compared with other retail economies of the world, Indian retailing is acting as nerves for its economy as it creates livelihood for about more than 50 million people. Large population of the country is an added advantage for the growth of the retail sector in India. The retail density of India is 11 i.e., 11 outlets for per 1000 people. About 58% of the retail sector contribution to annual GDP is done by private (individual) consumption. Of this, 48% consumption is done in merchandise retail like grocery, FMCG, Home improvements, Jewellery, etc., and 52% in service retail like education, wellness, medical, etc., This 48% merchandise retail comes about Rs. 59 lakh crores of which 70% (40.95 lakh crore) sales is done by essential items and remaining 30% is non-essential items such as fashion, apparels, jewellery, food service, etc., The essential items sales is expected to grow by nearly 10% by the end of the FY 21and it may come up to Rs. 44.8 lakh crore. This shows the intertwined relationship between the Indian retail growth and the consumption pattern of the Indians. As per KPMG analysis, Indian retail report of 2018, the growth of this sector will be 12-13% worth of 948 billion USD at the end of FY2019.

Covid 19 pandemic has greater effect on individuals and also the business community. The global business scenario has slowed down and it doesn't fail to leave a mark on the retail sector too. This pandemic disease has created a large impact on the retail sector and made it to a standstill position, especially the high end and luxury retailers. This effect on necessary items retailers is also not worthy but not to the far extent. In India, this pandemic has started affecting retailers from the last week of March 2020 to till date. The lockdown announced by the government has made all the retailers to face a degrowth in their business. The traditional retailing pattern has supported the consumers a lot in this pandemic situation to get the necessity items. Most of the traditional retailers deal with the necessity items such as food and grocery which helped a consumer to a greater extent. The modern luxury retailers such as electronics stores, jewellery stores, fashion and apparel stores are the real sufferers of this season. As the malls remain closed due to lockdown, they want to move out of these large buildings to fetch customers of their own. Apart from this the confidence of spending among the people has reduced to a large extent due to uncertain economic conditions prevailing in the society. Most of the disposable income has been spent on food, grocery and medication, the thought of spending for lucrative items has been postponed which affected the organized retail sector in high proportion. The organized retailers are in a position to face the financial crisis of their business and also to long for the dawn of a booming economy. Though the traditional

retailers are less affected in their business, they too face problems related to the supply chain, stockpiling, hygiene maintenance, government rules and regulations, etc., During this period the consumers are also facing the threat of losing jobs, reduction in financial benefits, health care difficulties and other lifestyle disruptions which all have a direct effect on the retailers.

CHALLENGES FACED BY RETAILERS DURING PANDEMIC

The novel pandemic has changed the business practices of retailers and made them face many confrontations in doing business. Some of the challenges faced by retailers are as follows:

Shrinkage of business

Due to the lockdown, the entire economy has faced a slow pace and all the retailers faced the shrinkage in their business volumes. In India, most of the apparel, footwear and fashion retail shops have the habit of doing March year end sale/ March clearing sale in the last week of every March. This financial year end sales have got affected by this lockdown.

Fall in consumption

The consumption pattern of the consumers has also decreased which tends to fall by 25 to 30 % for the next six to nine months. This lockdown has reduced the confidence of consumption among the consumers, and the decrease in consumption pattern is due to the fear of disease, loss in income and also fear in job security.

Diminishing brand loyalty

The recent change in shopping habits of the consumers made them to stick on to one retail store even for buying necessity items. But, the restrictions laid in commutation during lockdown make people buy the essential items from the nearby retailers itself and avoid them going to their usual shopping areas. This has paved the way to the consumers to use / switch over from nationalized brands to private brands, as small retailers are selling higher amount of private label items.

Subsidised hedonic needs

The growing young population of this country has given importance to hedonic needs when compared to the utilitarian needs. But in this pandemic situation, the young generation also changed their need pattern due to life fear. This fear and the restrictions made by the government also made the youngsters to turn towards the online retailers instead of brick and mortar retail stores.

Reduction in money flow

This novel pandemic disease has created a large amount of fear among the earning families due to salary cut, low business volume, fear of losing job, etc. The decrease in the money flow among the low income group people who purchases the necessary grocery items only and avoids unnecessary items. This fearful situation has created a setback to the luxury item retailers and also switching off to local brands.

Managing the fixed cost

In retail business, the proportion of fixed cost is high when compared to the variable cost. The fixed cost includes rent, employees salary, power cost, etc., which utilizes the 60% of their revenue. During this lockdown, this fixed cost has to be managed with the poor revenue earned by the retailers and this may lead to shutdown of business also.

Operational difficulties

Apart from the business fall, the retailers have to change themselves in the way of doing their business. Organised retailers have to manage the supply chain disruptions, restriction in the footfall of the stores due to the social distancing, hygiene improvements as per the local governance, reduction in promotional campaigns so as to avoid

over crowd. Even unorganised retailers are in a position to face these kind of operational changes such as home delivery, e-payments, hygiene practices laid by local authorities, etc.,

Other threats

Recently developed formats like Malls, Hypermarkets, Supermarkets are facing the threat of shopkeepers moving out of these large buildings due to rent problems, restriction in consumer traffic, etc., The retailers association is having a negotiation with mall owners in order to have a revenue sharing rental method but which was not been accepted by the mall owners. Forum mall in Bengaluru has accepted for some kind of rental relief for its retailers. The branded necessity stores are facing a major downfall due to this lockdown by losing their business to local Kiranas, mom and pop stores, etc.,

OPPORTUNITIES FOR RETAILING DURING PANDEMIC:

In Spite of having more confrontations and threats by this COVID 19 to retail sector, it has offered a chance to retailers to identify the new way of doing business. Some of the opportunities created by covid-19 for retail sector are as follows:

Modification of operations

This Pandemic situation made customers to move highly towards the online retail activities when compared to brick and mortar system. So, organised and traditional retailers has to find out a online platform to sell their products, without pulling the customers towards the physical stores. Many retailers in tier 1 and tier 2 cities has started to do business and services using smart phones through Whatsapp, Messenger etc., and receive payments using online platforms such as Gpay, Pay tm, Pay U, etc.,

Market penetration

Middle class family of India has got economically affected due to this lockdown and they form a large proportion of business for the organised retailers. To ensure their continuation in the business, retailers can go for reduction in price and also value and range. The retailers have to concentrate on low premium products when compared to the high end products.

Diversifying the products

The retailers can concentrate on the products which are necessary in this pandemic situation. For example, Bata showrooms are now concentrating on home chapels when compared to the fashion footwear, as people are remaining at home and most professional has shifted to work from home mode. Even more number of drug manufacturers has started to produce hand sanitizers and garment manufacturers moved to produce masks and gloves.

Looking beyond the Market

Organised retailers have to move to new market or to rural market which can balance the business loss in tier1 & 2 cities. For example, Maruti Suzuki has planned to open new dealer showrooms apart from tier one or two cities so as to reap the benefit of economic stimulus package announced by central government for rural people. The giant retailers can start to concentrate on tier two and tier three cities to multiple their business volume. Many small retailers in tier 3cities are facing financial crisis due to this lockdown and may be running out of business. This situation can be easily utilized by the organized branded retailers to open their outlets.

Move out of large buildings

Due to business crisis, the organised retailers are ready to move out of the malls, hyper and supermarkets towards the high end streets. Doing their business as standalone in the retail hub areas will get their own customer traffic and dependency

is not required. This situation is quite obvious as malls and Hypermarkets are at the end of the list for relaxation of lockdown.

Benefit for unorganised retailing

The least affected group of retailers is unorganised sector. This sector has supported a lot to the consumers in providing the necessary items during lockdown. Thanks to this sector for their incredible service in this situation. Unorganised retailers who constitute 92% of retail business in India has the timely option of changing themselves by introducing new services to the customer for the same value.

CONCLUSIONS

Both the organised and unorganised retailer has got affected by the novel corona virus and it is the time for them to rethink about their business. Instead of categorising them as organised and unorganised retailers they can be divided as essential item retailers and nonessential item retailers. This covid-19 had a great impact of non-essential items retail business and whereas it has shown ways to essential item retailers to form a new strategy, adoption of technology, operational changes, etc, to stay in the business forever. Either the effect is positive or negative this COVID-19 has been an important factor for the retail business to have new facets.

■■■

❖ चाह भी है और राह भी है ❖

खरे पाहता भारतासाठी स्वयंपूर्णता ही काही तशी नवीन संकल्पना नाही. अगदी स्वातंत्र्यपूर्व काळापासून स्वदेशीच्या संकल्पनेने केलेले जनजागरण आपणा सर्वांना ज्ञात आहे. गेल्या काही वर्षात 'मेक इन इंडिया' हा मोदी सरकारचाच उपक्रम आपण पाहिला आहे. मग आताच कोरोना विषाणूच्या जागतिक आरोग्य संकटाच्या तोंडावर मोदींनी स्वयंपूर्णतेची हाक का दिली? विचार करता असे लक्षात येते की हे काही फक्त भारतातच झालेली नाही. अमेरिका, जपान या देशातही स्वयंपूर्णतेलाच महत्त्व दिलेले दिसून येते.

- डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई

'कोरोनायन'मधून साभार

Impact of COVID-19 on Education

D. K. Mathapati

The COVID-19 pandemic has created the largest disruption of education system in human history. It has affected nearly 2 billion learners in more than 170 countries. More than 90% of the world's student population has been impacted by the closures of schools, colleges, universities and other learning spaces. This has brought far-reaching changes in all aspects of our lives. Restrictive movement policies and social distancing have significantly disturbed traditional educational practices. There are still no signs that colleges will reopen in near future. Majority colleges and universities across the world have discontinued face-to-face teachings.

We already lost 2020 academic year and there is a fear of losing 2021 or even more in the coming future. The need of the hour is to innovate and implement alternate educational system and assessment strategies. The COVID-19 pandemic has provided us with an opportunity to pave the way for introducing digital learning. We experienced certain dearth in last year. The limited exposure of teachers to online teaching, non-conducive environment for learning at home, lack of online teaching infrastructure and unstable internet connectivity in rural areas are some the challenges that we need to overcome in the days to come.

There is a paradigm shift in the way educators deliver quality education - through various platforms. Despite the challenges posed to both educators and the learners, the online learning and distance education have become a panacea for this global pandemic. The education system itself has adopted “Education during Pandemic” through various online platforms. The majority educators even after a year are not fully prepared for this sudden change. This emergency situation has compelled them to accept the change in the system without choice.

E-learning tools have been playing a crucial role for the last one year. The students with a fixed mindset find it difficult to adapt and adjust, whereas the learners with a growth mindset quickly adapt to a new learning environment. There is no one-size-fits-all pedagogy for online learning. There are a variety subjects with a varying needs.

As colleges and universities have been closed to cope with the global pandemic, students and educators around the globe have felt unexpected ripple effect of the COVID-19 pandemic. While governments, health officials and frontline workers are doing their best to slow down the outbreak, educators are trying to impart quality education for all during these difficult times. Many students have undergone psychological and emotional distress and have been unable to engage productively.

The use of relevant pedagogy for online education may depend on the expertise and exposure to ICT skills for both the educators and the learners. Some of the online platforms such as Google Classroom, Microsoft Teams, Canvas and Blackboard allow the educators to be more creative. They include options of chat, video

meeting, file storage, assignment and assessment that keep classes organised. They usually support the sharing of a variety of content like Word, PDF, Excel file, audio, videos and many more. These platforms also allow the tracking of students learning and assessment by using quizzes, live test-based games and rubric-based assessment of submitted assignments. The flipped classroom is a simple strategy for providing learning resources such as articles, pre-recorded videos and YouTube links before the class. Later, the online classroom time is used to deepen understanding through discussions with faculty and peers.

The lesson learnt from COVID-19 pandemic is that teachers and learners should be oriented online educational tools. After the pandemic when the normal classes resume, teachers and learners should be encouraged to continue using such online tools to enhance teaching and learning.

■■■

याचसाठी का केला होता अट्टाहास

कामगार जेव्हा असीम ओढीने कुटुंबाकडे, घराकडे मैलोनमैल चालत परतू लागतात तेव्हा संवेदनशील मन हेलावून निघते. भावनेच्या भरात कित्येक वेळा अगतिकपणे घेतलेला निर्णय हा आत्मघातकी निर्णय ठरतो व सारेच भविष्य उद्ध्वस्त होऊन जाते. पण कामगार बंधूंनो, कृपया असे वागू नका! थोडा धीर धरा! संयम बाळगा! हेही दिवस जातील!

डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई

'कोरोनायन'मधून साभार

Society's Response to COVID-19 Pandemic in Mumbai – A spatial approach

Dr. Sumant Eknath Autade

The State of Maharashtra celebrated completion of its 60th years on 1st May 2020. On the same day, the State was declared to have largest number of COVID-19 positive cases with the highest concentration of patients in its capital and financial capital of the nation, Mumbai. It was reported that Mumbai alone accounted for over 66% of the total infected people in Maharashtra and 20% of total cases in India as on 1st May 2020. The spread of this virus is still continued at a very faster pace. This concept note is an attempt to discuss the spread of COVID-19 virus in Mumbai and implications of lockdown from geographical perspective.

The unprecedented occurrence of SARS COVID-19 disease has affected almost the entire globe. However, the population affected by this virus show uneven distribution pattern across the globe, particularly in major cities. Mumbai, capital of Maharashtra and financial capital of the nation is comprised of seven islands and spread over 483 sq. km area. However, the population of over 13 million resides within 483 sq. km of area. It means, Mumbai is one of the most densely populated city in the world. The population density of Mumbai city is more than double the population of city of New York, USA. Since, this virus spreads through human contacts, Mumbai is likely to be vulnerable for faster rate of spread of this virus due to its dense population. Over 50% of the total number of containment zones in Mumbai are located in congested areas particularly slum areas of Andheri and Dharavi.

The first COVID-19 positive case in Mumbai was reported on 11th March 2020 and the number of patients increased in many parts of the city exponentially. During the initial stage, the virus spread was limited to Lower Parel, Worli, Byculla, Andheri and Dharavi. In order to reduce the rate of spread of virus, Government of India has declared complete lockdown in the country from 24th March 2020 which completed its 50 days on 10th May 2020. During this period, virus infected population has increased by 375 times in the city of Mumbai! It reveals that, although lockdown has restricted the movement of people so as to break the chain of virus spread, it did not work well in Mumbai. There is a spatial variation in growth rates terms of number of patients.

It is observed that G/N ward (includes Dharavi slum area) was reported with maximum growth of patients whereas C ward being more than 1.5 times densely populated than G/N ward has shown significantly lower growth rate as compared to G/N ward (Dharavi slum area). This is mainly because C ward located in south Mumbai (including Marine Lines) belong to higher income groups where sanitation facilities are well developed resulting in lower rates of virus spread. However, the cleanliness and sanitation scenario in Dharavi slum areas (G/N ward) is extremely prone to spread of disease at faster rates mainly because maximum people in this area use common toilets and bathroom facility. The frequency of cleaning of such area is also fairly low. Moreover, there are people living overcrowded areas of Dharavi where 10-12 persons are accommodated in 10*10 sq. ft. room. It is therefore, can be interpreted that the spread of virus in Mumbai is not only attributed to population density.

only but also living standards, level of cleanliness and amount of sanitation infrastructure. The Municipal Corporation of Greater Mumbai (MCGM) has taken up the mission to control virus spread in Dharavi slum areas on war footing basis and number of COVID-19 tests have increased in this area along with the frequent sanitation of public bathrooms and toilets. The proactive measures taken up by MCGM have resulted in control on spread of this virus to a greater extent. Many other parts of the world have also tried to implement 'Dharavi, pattern, which is a matter of pleasure. But, still the way towards is far ahead. MCGM and other concerned authorities have to take all possible measures to keep the situation under control in days to come.

The people of Mumbai have initially responded to complete lockdown patiently. However, as a matter of fact that large share of population in Mumbai has source of income from unorganized sector and daily wage work, they could not strive themselves for long. Hence many workers in Mumbai have decided to migrate to their native places mainly to Uttar Pradesh, Bihar, Rajastha and other parts of the country. Unfortunately, the institutional efforts to take these people to their native places could not support such large population. It is therefore, thousands of people have started walking on the street on the way to their native place. Such uncontrolled and large scale movement of people from Mumbai has led to the spread of this virus rapidly not only within Maharashtra but also in various parts of the nation. Despite of the announcement of complete lockdown, many Mumbaikar's have started gathering on the street and vegetable markets for their daily requirements without keeping safe physical distancing. This has further worsened the situation.

The large scale out migration from Mumbai has led to the spread of virus beyond the administrative borders of Mumbai at one hand, on the other hand many employees in government and semi government organizations were compelled to join their duties despite of outbreak of the disease. The matter of fact, most of these employees stay in suburbs of Mumbai Metropolitan Region (MMR). The daily travel of thousands of people to and fro between Mumbai and residential suburbs in MMR has led to further spread of disease in MMR. The increasing demand for opening District borders for movement of Mumbaikars to their native places across various parts of Maharashtra has increased pressure on administration. Due to removal of this barrier, thousands of families have travelled to their native places in different parts of Maharashtra. This has led to spread of this virus even in rural parts of Maharashtra which became a serious concern. The fact that still appropriate medical support facilities have not been developed in rural areas, the stress on existing medical infrastructure is expected to get intensified further.

The spatial spread of COVID-19 virus has various socio-economic implications. As far as socio-economic situation in Mumbai is concerned, it is evident that large migration of labors to different parts of the country has stressed the economic activities in Mumbai. The restrictions on public travel from local trains have intensified the gravity of situation because employees in private sector are unable to reach to their work places due to unavailability of convenient public transport such as local trains (lifeline of Mumbai). Therefore, shortage of manpower in functioning industrial, commercial and other establishments in Mumbai is going to hamper Mumbai's economy and hence the economy of India.

The socio-economic implications of COVID-19 virus in Mumbai cannot be ignored. Because, economic operations are extremely important to strive in such unprecedented situation along with the utmost care to control spread of disease within the capacity of existing health care system.

■■■

COVID-19 PANDEMIC AND ACCOUNTANCY

Dr Suresh Chandratre
Asst Prof in Accountancy

The coronavirus or Covid-19 pandemic started at the end of the year 2019, the beginning point was the city of Wuhan of China subsequently it crossed its boundaries initially in the city of Milan in Italy andthereafter It scattered all through the world. The disease brought a churning in the life of mankind. Humans across the world got scary experience but along with that the livelihood on also bear the brunt. The control the spread of disease, many countries clamped lockdown that iscomplete halt of all economic activities barring the most essentials such as medicines and health, food and groceries etc. The main reason was we did not and still don't have an effective medicine to treat the disease. The various measures announced by civic bodies in various countries were based on certain experiments.

The pandemic brought changes in our life style and also on commerce. The effecton Accountancy can be seen as under:

Effects on Receipts and Payments :

With the onset of pandemic, the receipts and payments system underwent a sea change. The fear was while the currency being exchanged it might not only result into exchange of money but also transmission of virus from one hand to another. To quell this fear a new form of system which was prevalent otherwise gotrecognized and almost everybody accepted and now widely used as a form of paymentsi,e through online, net banking or through payment banks such as Paytm , Google pay, phone pay, Bhim app etc. Now the payment could be done by scanning the QR code or directly accessing cell number of the person the small vegetable vendors also started using the system. Now, the money can be transferred easily from one person to another without any limitation of time. Therefore the coronavirus pandemic gave rise to frequent and more transparent modes of payments without the currency actually being involved in the payment process it therefore increased the business of payment banks which otherwise where at very nascent stage and overlooked before the pandemic. The uptake in the business of the payment banks resulted into competition and as a measure of encouragement the government offered sops and the service providers started rewarding the users by offering free coupons or cash backs.

The coronavirus pandemic therefore popularized a payment system through mobile banking. It brought a new culture altogether of payment among the masses. It therefore reduced the need for currency in the circulation and people realized that the actual day today transactions can be done without much use of currency.

Effects of costvariables :

Broadly speaking there are two types of cost that is fixed and variable. Fixed cost remaining fixed whether there is coronavirus pandemic or not. On the other hand the Other type of variable costs change according to the requirements of the business such as raw materials and wages as direct cost and other overheads such as administrative ,

selling and distribution overheads as indirect cost. The corona virus pandemic shattered the commerce and industry across the globe, certain types of businesses such as tourism, hotel industry, ready-made garmentsetc, bear the heat and came to standstill, no business reported therefore no need was felt for raw materials, factory overheads are selling and distribution overheads, and therefore the variable cost almost zero and only fixed cost was payable.Now the Break Even Points are required to be calculated again.

Effects on Income and Expenditure:

As the pandemic brought certain business activities to standstill the business housed suffered a huge loss such as tourism, hotel industry etc. the effect can be seen on the share prices of such companies on the stock exchanges also. On the other hand certain businesses thrived such as business of sanitizers, soaps and detergents, medicines and health cares and their profits seen multiplying.

The corona virus pandemic also brought a new culture of 'work from home culture from common person's point of view. When the outbreak was at the peak, only essential services staff was allowed to travel from their place of residence to the actual place of work and for the rest of the employees work from home culture was evolved it not only resulted into saving of energy and money of traveling of employees but also of the various business organizations being able to save their expenses on overheads such as energy bill, employee welfare expenses, cost of rent of premises etc.

■■■

टाळेबंदीची पंत्रसूत्री

टाळेबंदीचा काळ हा आपणा सर्वांसाठीच कठीण परीक्षेचा काळ आहे. या काळात आपण स्वतःच्या जीवनाची एक अलग पंचसूत्री अंगीकारली पाहिजे. ही सूत्रे अशी :-

१) Be Energetic म्हणजे सकारात्मक ऊर्जा मिळवा व वापरा.

२) Be Engaged in work म्हणजे घरातील छोटे मोठे काम यथाशक्ती यथामती करा.

३) Do Exercise म्हणजे रोज नियमितपणे व्यायाम करा.

४) Entertainment म्हणजेच उत्तम दर्जाची स्वतःची करमणूक करा व कुटुंबात आनंद पसरवा.

५) Edu - Entertainment म्हणजेच मनोरंजनातून शिक्षण साधा.

डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई
‘कोरोनायन’मधून साभार

How has Covid-19 shocked Economic activities in the World Economy?

Amit Joshi

The Covid -19 has led to unprecedented loss of human life worldwide and it has landed all the economies into turbulent situation. Practically it has affected all the dimensions such as social as well as cultural, political and economical and it is compelling us to accept the situation of new normal to sustain and exist in this difficult times. The above article is intended to briefly focus on the economic dimensions and its impact on world economy.

Let's talk of Simple Macroeconomics of National Income to get an idea of the effect. The simple Identity for national Income is given by

Y = C + I + G + (X – M)

Where

Y = National Income, C= Consumption Expenditure, I = Investment Expenditure, G = government expenditure, X = Export Earnings, M = Import Payments.

We will start with the National Income or what we call as Gross Domestic product. While it is difficult to estimate the exact economic damage done to the economies across the world due to pandemic, almost all economists agree that the economic impacts are negative. This is evident from the fact that most major economies are likely to lose at least 2.4% of their value of GDP as per the report of Statista Research Department (Feb 2021). As per the above National Income identity, we can state the impact on each variable starting from consumption, investment, government expenditure and Net Exports.

Consumption Expenditure:

This is simple the expenditure done by household and forms an important variable determining National Income. The economic damage caused by the COVID-19 pandemic is largely driven by a fall in demand, meaning that there are not consumers to purchase the goods and services available in the global economy. Except for basic necessities, the consumption for FMCG (Fast Moving Consumer Goods), Entertainment, Luxurious goods and most importantly travel and tourism services have been severely affected. On the other hand demand for gadgets like smart phones, laptops and software related to education and broadband services actually increased across the worlds. The tourism sector at global level experienced a reduction of around 42.1% in the Global Revenue from tourism.

Investment Expenditure

Investment is the backbone of any economy. The investment at global level has also evidenced a big crash due to pandemic. As per the results of global pulse surveys on Multinational Enterprises the income of around 80% MNE's declined almost by an average of 37%. The simple economics is if incomes of the private enterprises decline they are likely to walk out of the projects leading to the robust unemployment.

Government Expenditure

Back to the Keynesian doctrines which reinstates the principle of functional finance where the role of government has been proved to be

pivotal. Almost all the government including India has increased their spending to reduce the adverse effects of pandemic on economic activities. For example Indian Government in particular has coined the concept of Atma-Nirbhar Bharat as an economic stimulus response to Coivd-19. As per the Mc-Kinsey report the government, following countries have responded very actively by increasing the spending as a percentage to GDP.

Sr.No.	Country	Percentage to GDP
1	India	10%
2	Japan	21%
3	France	14.6%
4	UK	14.5%
5	US	12.1%
6	Canada	11.8%
7	South Africa	8.6%
8	Germany	33%
9	Brazil	5.5%
		Source: Mc-Kinsey Report

A rescue of around 10 trillion Dollars by various Governments across the world to relieve in crisis.

International Trade

BY 24th April 2020, almost 80 countries have prohibited and restricted the exports and imports due to pandemic. This is just the tip of the iceberg. One can imagine the damage done to international trade due to pandemic. The Demand –Supply mechanism had weakened and in future the demand supply patterns are likely to shift.

Is there a Ray of Hope?

It is not that the pandemic lead to all miseries but it also created conditions for people to innovate and raised various possibilities to sustain in the new normal. All the countries efficiently tried to control the pandemic in their own ways. Especially the country like India where the problem was likely to be more vulnerable, the government meticulously took every effort to fight pandemic as compared to other countries. The efforts taken by Indian Government were applauded by the World Health Organization. India also played a vital role in developing vaccinations namely Covi-shield, Covaxin and Coronil. It is reported that India in particular is one of the leading exporter of vaccines to almost 123 countries.

What should we learn?

Unfortunately, the cases in few states of India are again cropping up. It is necessary to understand that government will only make the provisions but it is the knowledge and discipline that will only enable us to sustain in this new normal. The carelessness of the few citizens by not wearing proper mask and maintaining social distancing and spitting culture even among the educated people can invite the pandemic and can make it cyclical.

So once again knowledge and discipline is going to be the need of time otherwise Time will not forgive us.

■■■

मोबाईल-अन्योक्ती

(वृत्त : शार्दूलविक्रीडित)

शब्द टंकुनिया पुढे मजकुरा,
तु धाडिशी सत्वर
छायाचित्र सुरेखसे ध्वनिसवे,
काढी किती सुंदर
रे, वाचून तुझ्या गमे न मनुजा,
ते चैन ही साजिरे
ते डेटा सरता करी तुज पहा,
मोबाईला दूर रे

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

मालीक और नौकर

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

मालीक : क्यू बे गधे, कहाँ मर गया था तू ?

नौकर : मालीक रॉंग नंबर, ना तो मैं गधा हूँ और ना ही मरा हुआ, कहो तो आपके घरवालों से पूछताछ करू?

मालीक : मेरे कहने का 'वो' मतलब नही था।

नौकर : अच्छा, तो 'ये' मतलब था।

मालीक : चूप बे गधे, मैने जो तुझे काम दिया था वो हुआ की नही?

नौकर : अगर किया होगा तो हुआ होगा।

मालीक : अरे, कैसा नौकर है बे तू?

नौकर : बिल्कुल सस्ता हूँ मालीक। खानापिना कुछ नही, और तनखा तो माँगता नही।

मालीक : अरे, वो नही मैने बाजार से सामान लाने को नही कहा था तुमको ?

नौकर : नही कहा था तो नही कहा था।

मालीक : मतलब, कहा था! समझा कर ना यार! तो उसका क्या हुआ ?

नौकर : मैं गया था बाजार मे सामान लाने को। लेकीन उसने पैदल चलने से मना कर दिया और ताँगा तो मिला ही नही। तो मैं क्या करू ?

मालीक : तू कौन से सामान की बात कर रहा है ?

नौकर : वो ही मालीक, जिसे देखकर आपकी धडकने तेज हो जाती है। और मुह में पानी भर जाता है।

मालीक : अरे, मरवाएगा क्या तू मुझे ? घर में और भी लोग है। कैसी बाते कर रहा है ! मैंने तुझे सब्जी और फल नही लाने के लिए कहा था?

नौकर : नही कहा था, वो नही कहा था। जो नही कहा था वो मत पुछो मालीक।

मालीक : मेरा मतलब है की मैने कहा था -

नौकर : नही कहा था का मतलब कहा था ? ये कौनसी हिंदी है आपकी मालीक ? कहा तक पढे हो ?

मालीक : मालीक को पूछता है, कहा तक पढे हो ? कुछ तमीज है की नही ?

नौकर : क्षमा करना मालीक, गलती हो गई। राज की बात खुल गई।

मालीक : सीधे-सीधे बता, सामान लाया की नही ?

नौकर : इस घास-फूस को तुम सामान कहते हो ?

मालीक : तो और किसे कहना चाहिए ?

नौकर : मुर्गी देखी है कभी आपने ?

मालक : रोज देखा हूँ।

नौकर : वो 'घर की मुर्गी दाल बराबर' वाली नही असली! असली !!

मालीक : मैं उसकीही बात कर रहा हूँ।

नौकर : अरे, वा मालीक इधर सामान उधर मुर्गी ! क्या बात है ! लेकीन उस दिन तो आप नौकरानी को सामन कह रहे थे। उसका नंबर भी आपने मुर्गी के नाम से सेव्ह किया है।

मालीक : तुझे कैसे मालूम ? मेरा मोबाईल चेक करता रहता है क्या ?

नौकर : हाँ, बिलकुल ! मालकीन को अपडेटस् देने पडते है, इसके लिए तो टिका हू यहाँ पर। वरना मालकीन कबकी निकाल चुकी होती मुझे।

मालीक : अच्छा, इसका मतलब तू इधर की बाते उधर और उधर की बाते इधर करता है।

नौकर : नही मालीक, सिर्फ इधर की बाते उधर करता हूँ ! तो अब क्या आग्या है ?

मालीक : मैं क्या करू तुझे आग्या ? भाग यहा से -

नौकर : अरे, अरे, मुझे भागने के लिए कह रहे हो, ओर खुद क्यू भाग रहे हो ?

मालीक : मैं जा रहा हू मेरा सामान खुद लाने ! समझा ? गधा कही का !

■■■

Personal Achievement

Dr. Anuja Palsuledesai

1. Written book entitled 'Coronayan' which is published by Moraya Prakashan, Dombivli which is published on 04-10-2020 at the hands of Dr. Sanjay Oak, Head - Covid Prevention Task Force, Maharashtra State.
2. Appointed as member of Women Development Cell of University of Mumbai.

Sumant Eknath Autade

1. Participated in the online workshop on "Developing Effective and Engaging video for MOOCs and online classes" organized by Dr. V.N. Bedekar Institute of Management Studies on 14th May 2020.
2. Participated in COVID-19 awareness programmes organized by Konark Ideal College, Kalyan and Model College, Kalyan.
3. Participated in Quiz competitions organized by R.B. Attal College, Gorai (5/11/2020 – Marathi Samany Dhnyan Chachani), K.M.Agrawal College (22/05/2020 – Geography) and M. Basaweshwar College, Latur (05/06/2020).
4. Delivered a talk on "Research Writing: Principles and practice" on 13 April 2020 organized by SHM College, Ulhasnagar.
5. Completed one week Short Term Programe on Disaster Management from 7th to 12th September 2020 organized by HRDC, University of Hyderabad.
6. Participated in 3 days webinar on "Outcome based Education" from 21th to 23th April 2020 organized by SIA College of Higher Education, Dombivli.
7. Participated in webinar on "Software tools – Journey from physical to digital" on 16th May 2020 organized by Joshi Bedekar College, Thane.
8. Participated in 4 days online training programme on "Assessment and Accreditation : A revised accreditation framework for affiliated Colleges" from 9th to 12th April 2020 organized by IQAC Cluster India and White Code.
9. Published a research paper titled "Advances in landslide hazard assessment in India" in Trans.Inst.Indian Geographers ISSN 0970-9851, Transactions | Vol. 42, No. 2, 2020 | 257-271.

Published a research paper titled "Application of geo-spatial technology in crop suitability analysis for wheat in parts of Doon Valley, Uttarakhand" in Indian Journal of Hill Farming, June 2020, Volume 33 Issue 1, Page 19-24

Dr. Vijay G More

Short Term Course - UGC_HRDC

1. Successfully Completed Short Term Course on "Yoga and Mental Health" organized by UGC_HRDC Saurashtra University, Rajkot from 7th September to 12th September 2020.

Publication :

1. The Battale of Bhima Koregaon : History of

Military Culture in Maharashtra. Published in December 2019. Publisher - Peoples Literature Publication, ISBN No. 978-81-934856-0-6

2. शौर्यपूर्ण इतिहास : भीमा कोरेगावच्या लढाईची २०० वर्ष, हे मराठी पुस्तक फेब्रुवारी २०२० मध्ये प्रकाशित करण्यात आले. प्रकाशक - Peoples Literature Publication, ISBN No. 978-81-934856-2-0.

Faculty Development Programme

1. Participated in EIGHT day FDP on 'E-content development' organised by M. D. College, Mumbai, 10th May to 17th May 2020.
2. Participated in Two day FDP on Online Teaching and E-content, organised by IIDE on 3rd and 4th June 2020.
3. Participated in Two day FDP on Online Teaching and E-content, organized by Yashada Girls Arts and Commerce College, Nagpur on 5th and 6th June 2020.
4. Participated in Five day FDP on Evolution from offline to Online Teaching, organized by Dnyansadhana College, Thane from 30th May to 3rd June 2020.

Workshop and Webinar

1. Participated in National Webinar on 'COVID 19 and its impact on Economy' organized by Department of History, Osmania University, Hyderabad on 11th May 2020.
2. Participated in Two day National Webinar on 'Thought conflict in Indian Philosophy' organised by Shivale College, Shivale on 21st and 22nd May 2020.
3. Participated in Five Day National Webinar on 'Various Dimensions of History : In perspective of Medieval Period' organized by Department of History, Gautam Buddha University, Noida on 27th May to 31st May 2020.
4. Participated in National Webinar on 'COVID 19 and Historical review of pandemic' organized by Department of History, Raje Ramrao College, Jat on 11th June 2020.
5. Participated in National Webinar on 'Explaining the uncoventional sources of History' organized by Department of History, Bhiwapur College, Bhiwapur, on 14th June 2020.
6. Participated in National Webinar on 'The Challenges of Higher Education during Covid-19 organized by IQAC, Sri Subramaniam Govt. Arts College, Tiruttani, Tamilnadu on 14th June 2020.
7. Participated in National Webinar on 'Major trends in Historiography' organised by Department of History, Muktanand College, Aurangabaad, on 7th June 2020
8. Participated in National Webinar on 'New Age Tools for Teaching Online' organized by ACADEMISTAN on 28th June to 30th June 2020.

Quiz Competitions :

1. Successfully Completed Viswaratna Dr. Babasaheb Ambedkar online Quiz - 2020 organized by Department of History, R. C. Patel College, Shirpur in May 2020.
2. Successfully Completed online quiz "Awareness Campaign against Novel Corona Virus" AISSMS Polytechnic, Pune on 5th September 2020
3. Successfully Completed Dr. Babasaheb Ambedkar online Quiz-2020 organized by Department of History, Shantarambhau Gholap College, Shivale on 14th May 2020.
4. Successfully Completed online quiz on "Marathwadyacha Itihaas" organized by Marathwada Itihaas Parishad on 20th May 2020.
5. Successfully Completed online quiz on

"History of World in 20th Century" organized by Dnyaneshwar Mahavidyalay, Newasa on 27th May 2020.

6. Successfully Completed online quiz on "Maratha Jyotiba Phule" organized by Shivaji College, Udgir on 7th June 2020.

Online Lecture Series

Dr. Vijay More organize a 52 day Online Lecture Series on the occasion of Dr. Babasahed Ambedkar Birth Anniversary, from 21st April to 26th June 2020. Eminent Professors and researchers participated and deliver there views on different topics.

Amit Joshi

Department :- Economics

Sr No.	Name of the Programme	Date	Organized by
1.	Personal Effectiveness Communication and Body Language	6/4/2020 to 10/04/2020	Swami Vivekanand Night College
2	Organized in association with IQAC Cluster India on Outcome Based Education	21/4/2020 to 23/4/2020	IQAC cluster
3	Attended Webinar on online teaching masters Class-Teachers Perspective	25/4/2020	IIDI
4	Experiential learning with Diverse Tools	26/5/2020 and 27/5/2020	M.D. College, Mumbai
5	Quiz on Yoga	21/5/2020	SIES College, Nerul

■■■

Economics Departmet

Participation in Online Activities during COVID-19 (2020-2021)

Sr. No.	Date	Programme	Institutions
1.	16-05-2020	National Webinar on Cyber Security and Cyber Law	D.V. Arts College and G.C.U.B.Science, Commerce College, Goregaon-Raigad
2.	20-04-2020	National Webinar on MOOCS and MOODLE	Dr. Tatyasaheb Natu College, Margtamhane, Ta. Chiplun, Ratnagiri
3.	14-05-2020	National Webinar on Importance of Psychology in Education and Role of Teacher	P.D. Karkhanis College, Ambernath
4.	22-05-2020	National Webinar on Thought Conflict in Indian Philosophy	Shantarambhau Gholap College and Gotirambhau Pawar College, Shilve
5.	01-06-2020	International Webinar on Impact of Covid-19 Global and Indian Economy	Mahatma Phule College, Panvel, Dist. Raigad
6.	23-05-2020	International Webinar on Aatmnirbhar Bharat : A Dawn of New Economic Reforms	Anna Leela College and Shobha Jayaram Shetty College, Kurla, Mumbai
7.	11-05-2020	International Webinar on Application on Chanakya Niti in Modern Education	Anna Leela College and Shobha Jayaram Shetty College, Kurla, Mumbai
8.	19-05-2020	National Level Webinar on Re-evaluating COVID-19 for New Business Opportunities	Thakur College of Science and Commerce College
9.	12-04-2020	3rd online Informative Session on Teacher is a Source and Foundation of Enterpreneur	Mumbai University and College Teachers Association (MUCTA)
10.	09-05-2020	National Level Webinar On Is COVID-19 Pandemic a Challenge or Opportunity?	Uran College, Uran Dist. Raigad
11.	03-05-2020	National Level Workshop on Cyber Security During Covid-19	Smt. Kamladevi Gauridutt Mittal College
12.	12-05-2020	International Webinar on Effect of Covid-19 on Business and Human Resources	M. L. Dahanukar College of Commerce,
13.	26-04-2020	National Level Webinar on Understanding Consumer Behavior and its Impact on Delivery of Lectures	Model College, Dombivli (E)
14.	28-05-2020	National Webinar on Improving ICT Learning With Effective Techniques	B. N. N. College, Bhiwandi, Thane
15.	25-05-2020	National Level Webinar on Impact on Covid-19 Pandemic on Indian Economy	Annashaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune
16.	10-05-2020	National Level Webinar on Leaders and Decisions Through Chanakya Niti	Valia College, Andheri, Mumbai
17.	01-05-2020	Faculty Development Webinar on Enhancing Research Effectiveness Using Scopus, Science direct and Mendeley	Faculty Development Center, Kurukshatra University, Kurukshatra
18.	5th to 10th May 2020	Faculty Development Programme on An Approach for Technical Skill Enhancement (FDPTSE)	Toshniwal Arts, Commerce and Science College, Sengaon, Dist. Hingoli
19	02-05-2020	International Level Webinar on Challenges of Covid-19 Pandemic for Indian Economy	Malini Kishor Sanghavi College, Vile Parle, Mumbai

Political Science Departmet

Participation in Online Activities during COVID-19 (2020-2021)

Sr. No.	Date	Programme	Institutions
1	26/04/2020	Quiz on COVID-19 Awareness	Bhimrao Pradhan College of Arts, Comm. & Sci. Shahpur Dist. Thane
2	12/04/2020	Teacher is a Source and Foundation of Entrepreneur	University of Mumbai and MUCTA
3	Apr.-May2020	Spitting Kills Campaign To Prevent Spread of COVID-19	ACF TATA Hospital Mumbai
4	03/05/2020	COVID-19 Awareness Programme	AISSMS College of Engineering, Pune
5	May 2020	Quiz on CORONA Awareness	D.G.Tatkare Arts & Comm. College, Tala Dist. Raigad
6	May 2020	Quiz on 'Chalasanvidhansaksharhouya'	KalawatiBadhe Arts & Comm. College, Pune
7	May 2020	COVID-19 Awareness Programme	Shri SantGadgeMaharaj College, Hingna Dist. Nagpur
8	11/05/2020	Quiz on COVID-19 Awareness	Parikarma G.O.I. College of Engineering, Kasthi, A'nagar
9	16/05/2020	Professional Career after 10th& 12th	IQAC Sahyog College of Management, Thane
10	18/05/2020	FDP on How to Write and Publish Paper in Scopus Journal	A.E. Kalsekar College, Kausa-Mumbra, Thane
11	23/05/2020	Online NSS Quiz	Dept. of NSS, Pragati College of Arts & Comm. Dombivli (E)
12	25/05/2020	Webinar on 'sevapustikaaniSevaVishayak Babi'	Saint Joseph College of Arts & Comm. Sapala, Vasai Thane
13	27/05/2020	Quiz on COVID-19 Awareness	SantTukaramCllege of Arts & Science, Parbhani
14	28/05/2020	Ani Spiting Pledge Programme	Dr. ShantilalDhanjiDevsey Arts Comm. & Science College, Wada Dist. Palghar
15	June 2020	Prashnmanjusha on Library	Library Dept. Swami Vivekanand Night College, Dombivli (E)
16	July 2020	Lecture Series on Dr. Babasaheb Ambedkar Thoughts and Philosophy	Dr. BabasahebAmbedkar Lecture Series 2020
17	05/10/2020	Quiz on COVOD-19 Awareness	Alard College of Engineering & Management , Pune
18	11/10/2020	Jan Andolan for COVID-19 Appropriate Behaviour	Government of India
19	27/10/2020	Integrity Pledge	Government of India
20	05/11/2020	Quiz on COVID-19 Awareness	Nutan Maharashtra Institute of Engineering & Technology, Pimpari-Chinchwad, Pune
21	18/01/2021 19/01/2021	Two Days Workshop on Writing Better MCQ's Based on Bloom's Taxonomy	Rashtriya Shikshan Sanstha's Swami Vivekanand Night College of Arts & Comm. Dombivli (E)

REPORTS

❖ N.S.S.2020-21 ❖

महात्मा गांधी यांनी शिक्षण म्हणजे व्यक्तीचा शारीरिक, बौद्धिक, भावनिक आणि मानसिक विकास होय' असे म्हटले आहे; तर हरबर्ट स्पेन्सर यांनी शिक्षण म्हणजे सर्वांग सुंदर जीवन जगण्याचा मार्ग होय' असे म्हटले आहे; तर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी शिक्षणाला 'सामाजिक परिवर्तनाचे साधन' म्हटले आहे; तर स्वामी विवेकानंदांनी 'चारित्र्य संपन्न माणूस घडविण्याची प्रक्रिया म्हणजे शिक्षण' असे म्हटले आहे. अर्थातच या महामानवाचे बोल लक्षात घेतले तर शिक्षण म्हणजे केवळ ज्ञानप्राप्ती नव्हे आणि महाविद्यालये म्हणजे केवळ ज्ञानदानाचे केंद्र नव्हेत. अर्थातच माणसाचा सर्वांगीण विकास साधणे हे शिक्षणाचे महान कार्य आहे. माणसाचे जीवन हे कधीच एका सरळ रेषेत नसते. त्यात अनेक चढउतार असतात. माणसाच्या जीवनाला अनेक पैलू आणि कंगोरे असतात. त्यामुळे माणसाला अनेक वेडेवाकडे वळण पार करत जीवनाचे मार्गक्रमण करावे लागते. त्यासाठी त्याचे जीवन मानवता, विवेकवाद, विज्ञाननिष्ठ, ज्ञान, प्रज्ञा, शील, करूणा, मैत्रीभाव, चारित्र्यसंपन्नता, दयाभाव, क्षमा, शांती, नम्रता, सहजीवन, सेवाभाव, सहिष्णुता, धैर्य, वीरता, शौर्य, साहस, धाडस इ. गुणांनी परिपूर्ण आणि संपृक्त असावे लागते हे खरेच. तथापि या गुणसंपन्नतेबरोबरच त्यामध्ये कृतिशीलता आणि कार्येतत्परताही असावी लागते. त्याशिवाय माणसाच्या जीवनाला परिपूर्णता येत नाही. आणि म्हणून माणसाच्या जीवनाला गुणसंपन्नतेबरोबरच कृतिशील आणि कार्यतत्पर बनविण्यासाठी महाविद्यालयीन स्तरावर नियमित अभ्यासक्रमाबरोबरच विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी राबविण्यात येणारा कार्यक्रम म्हणजे राष्ट्रीय सेवा योजना होय. विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्तव विकासाबरोबरच सेवाभाव, राष्ट्रभक्ती, राष्ट्रप्रेम तसेच श्रममूल्ये, श्रमप्रतिष्ठा तथा श्रमसंस्कृती, कौशल्ये विकास आणि समाजाप्रती असलेले समाजभान जागृत करण्यासाठी राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे योगदान नेहमीच महत्त्वपूर्ण राहिलेले आहे. यासाठी राष्ट्रीय शिक्षण संस्थेचे स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालय, डोंबिवली (पूर्व) नेहमीच अगदी संस्थेच्या उभारणीपासून अग्रेसर राहिले आहे. संस्थेचे बोधवाक्य ''उत्तिष्ठत जाग्रत प्राप्य वरान्निबोधत'' याला अनुसरून महाविद्यालयाने नेहमीच माणूस घडविण्याची प्रक्रिया अखंडपणे चालविलेली आहे आणि त्यात महावद्यिालयाचा अविभाज्य भाग असलेला राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग अगदी प्रारंभापासून आजतागायत अखंडपणे कार्यरत व कार्यतत्पर राहिलेला आहे.

महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाने दरवर्षी सर्वच नियमित कार्यक्रम घेण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. वृक्षारोपण, रस्ते सुरक्षा, एड्स जनजागृती, अँटी स्पाईट, आपत्ती व्यवस्थापन, योगा प्रशिक्षण, निबंध स्पर्धा, कचरा व्यवस्थापन, वीज बचत जनजागृती, जलसंवर्धन व जल व्यवस्थापन, स्वच्छता अभियान, महिला सबलीकरण इ. आणि विविध दिन साजरे करणे यासारखे कार्यक्रम नियमित राबविण्याचा पुरेपुर प्रयत्न केला आहे.

तथापि डिसेंबर २०२० पासून कोविड १९ या महामारीने जगाला विळखा घातला आहे. एव्हाना जगाच्या इतिहासात पहिल्यांदाच एवढ्या मोठ्या प्रमाणात महामारीने मानवाला जेरीस आणले आहे. ज्ञान विज्ञान तंत्रज्ञान याच्या साह्याने विश्वाची सफर करायला निघालेल्या माणसाला या महामारीने हतबल केले आहे. या महामारीने माणसाच्या जगण्यावरच प्रश्नचिन्ह निर्माण केले आहे. त्यामुळे माणसाचे दैनंदिन जगणेच विस्कळीत झाले आहे. अशावेळी त्याला शैक्षणिक क्षेत्रही अपवाद नाही. तथापि त्यालाही विज्ञान तंत्रज्ञानाच्या साह्याने पर्यायी मार्ग म्हणून आभासी पद्धतीने शैक्षणिक कार्ये पार पडण्याचा प्रयत्न गेले वर्षभर चालू आहे.

महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजना विभागानेही शासनाचे आदेश आणि विद्यापीठीय पातळीवरील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाने वेळोवेळी निर्देशित केल्याप्रमाणे आभासी पद्धतीने काही खाली कार्यक्रम राबविण्याचा प्रयत्न केला आहे आणि काही विद्यापीठीय पातळीवरील कार्यक्रमात सहभाग घेतला आहे.

प्रा.डॉ.सूर्यकांत लक्ष्मणराव शेळके
राज्यशास्त्र विभाग

Sr. No.	Date	Programme	University or College level
1	01/08/2020	Annabhau Sathe Jayanti and Bal Gangadhar Tilak Smruti Din Celebration	University level
2	24/09/2020	NSS Day Celebration	College level
3	25/09/2020	Impact of Tobacco on COVID-19	University level
4	11/10/2020	Jan Andolan for COVID-19 Appropriate Behaviour	University level
5	26/10/2020	Spit Free India Movement	University level
6	27/10/2020	Integrity Pledge	University level
7	31/10/2020	Ekta Din Celebration	University level
8	17/11/2020	Organ Donation Awareness Programme	University level
9	26/11/2020	Indian Constitution Day Celebration	College level
10	01/12/2020	World AIDS Day Programme	College level
11	03/01/2021	Women Teacher's Day	College level
12	23/01/2021	Birthday of Netaji Subhashchandra Bos celebrated as parakram Din	University level
13	23/02/2021	Vegan Outreach Programme	University level
14	24/02/2021	Vegan Outreach Programme	University level
15	10/03/2021	Lecture on Chhatrapti Shivaj Maharaj Ageless learning of all	University level

List of Courses done / Programmes Attended from March 2020

UGC - HRDC REFRESHER COURSES

Sr. No.	Course	Duration	Organizing Centre	Grade Obtained
1.	Refresher Course in Computer Application (IDC)	26 May 2020 to 08 June 2020	UGC - HRDC, DAVV, Indore	A
2.	Refresher Course in Science and Technology of Yoga and Meditation (IDC)	17 July 2020 to 30 July 2020	UGC - HRDC, DAVV, Indore	A+

UGC - HRDC STC/FIP COURSES

Sr. No.	Course	Duration	Organizing Centre	Grade Obtained
1.	STC in Online Tools and Software for Remote Teaching-Learning	16 May 2020 to 18 May 2020	UGC – HRDC, JNTU, Hyderabad	A
2.	RUSA - FIP on Meditation and Leadership for Teachers	22 June 2020 to 27 June 2020	UGC – HRDC, Osmania University, Hyderabad	A+

Courses done under Pandit Madan Mohan Malviya National Mission for Teachers and Teaching (PMMMNMTT)

Sr. No.	Course	Duration	Organizing College / Teaching Learning Centre	Obtained Grade if Any
1.	One Week Online FDP on Developing New Generation Teachers	18 April 2020 to 23 April 2020	Wilson College, Mumbai	A
2.	One Week Online FDP on Enter-preneurship, Incubation and Innovation	23 June 2020 to 29 June 2020	Ramanujan College, University of Delhi	A
3.	One Week Online FDP on Innovative Teaching Learning Methodologies	06 June 2020 to 10 June 2020	Coimbatore Institute of Technology, Coimbatore	-
4.	Two Week FDP on Managing Online Classes and Co-creating MOOCs 3.0	25 July 2020 to 10 August 2020	Ramanujan College, University of Delhi	A
5.	One Week Online FDP on Advancing Towards Sustainable Teaching, Learning and Evaluation Methods	10 August 2020 to 14 August 2020	K. J. Somaiya College of Arts and Commerce, Mumbai	A
6.	One Week FDP on ICT Enabled Teaching Learning	07 Sept. 2020 to 13 Sept. 2020	Janki Devi Memorial College, University of Delhi	A+
7.	One Week Online FDP on Learning Management System (MOODLE) for Online Teaching Learning	11 Oct. 2020 to 17 Oct. 2020	GAD TLC, SGTB Khalsa College, University of Delhi	A
8.	One Week Online FDP on Advanced Pedagogical Techniques	29 Oct. 2020 to 06 Nov. 2020	Ramanujan College, University of Delhi	A+
9.	One Week Online FDP on E-Learning and Developing MOOCs for Teaching Process in Higher Education	14 Dec. 2020 to 20 Dec. 2020	Hindu College University of Delhi	A+
10.	One Week Online FDP on Academic Writing	18 Feb. 2021 to 24 Feb. 2021	Ramanujan College, University of Delhi	A+
11.	One Week Online FDP on Emergent Aesthetics of Translation – Theory and Praxis	19 Feb. 2021 to 25 Feb. 2021	Mata Sundari Devi College for Women, New Delhi	-

Sr. No.	Course	Duration	Organizing College / Teaching Learning Centre	Obtained Grade if Any
12.	One Week Online FDP on Safety and Hygiene in Online (Cyber) World	01 Mar. 2021 to 08 Mar. 2021	Ramanujan College University of Delhi	-
13.	One Day National Webinar on E-Learning, MOOCs and Copyright Issues	05 Nov. 2020	Hindu College, Sonepat, Haryana	-
14.	One Day National Online Workshop on Fundamentals of Artificial Intelligence and Its Applications in Education	28 Dec. 2020	Centre of Artificial Intelligence in Education, School Of Dayalbagh Educational Institute, Dayalbagh, Agra	-

FDP / WORKSHOPS OF National Institute of Technology (NITs)

Sr. No.	Course	Duration	Organiser
1.	Five Day Online FDP on Revisiting the Role of Higher Education Institute in Mentoring the Students	19 Oct. 2020 to 23 Oct. 2020	National Institute of Technology Puducherry, Karaikal
2.	Five Day Online Workshop on Research Tools and Techniques	23 Nov. 2020 to 27 Nov. 2020	National Institute of Technology Puducherry, Karaikal
3.	Five Day Online FDP on Universal Human Values for Diksharambh	23 Nov. 2020 to 27 Nov. 2020	National Institute of Technology Patna
4.	Five Days Online FDP on Applied Science and Humanities	14 Dec. 2020 to 18 Dec. 2020	National Institute of Technology Puducherry, Karaikal

FDPs under Various UGC Schemes Like Paramarsh & STRIDE (5 Days or More)

Sr. No.	Course	Duration	Organiser	Percent/ Grade if Any
1.	One Week Online FDP on ICT Tools for Effective Teaching Learning	27 Apr. 2020 to 02 Apr. 2020	Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded	-
2.	5 Day Online FDP on Basics of R-Programming	29 Apr. 2020 to 03 May 2020	Rajiv Gandhi University, Arunachal Prades	-
3.	One Week Online FDP on NAAC Assessment and Accreditation	21 May 2020 to 26 May 2020	Shri Shivaji College, Parbhani	92%
4.	One Week National E-Learning Workshop on Research Methodology	08 May 2020 to 15 May 2020	Shyam Lal College, University of Delhi	-

Sr. No.	Course	Duration	Organiser	Percent/ Grade if Any
5.	Seven Days National Workshop on Research Methodology	19 May 2020 to 25 May 2020	B.K. Shroff College, Mumbai	-
6.	Seven Days Workshop on E-Content Development	08 May 2020 to 16 May 2020	M. D. College, Mumbai	-
7.	Five Day Webinar on Skills and Opportunities Post COVID-19 Reflections	18 May 2020 to 22 May 2020	Sri Ramakrishnan College, Coimbatore	-
8.	Seven Days Webinar Series on Beyond Academic Excellence – A Reality Show	25 May 2020 to 31 May 2020	Nallamuthu Gounder Mahalingam College, Pollachi, Coimbatore	-
9.	One Week FDP on Srujan – The Way Ahead	01 June 2020 to 05 June 2020	Saraswati Institute of Technology, Kharghar, Navi Mumbai	-
10.	One Week FDP on Evaluation from Offline to Online Teaching	30 May 2020 to 03 June 2020	S.P. Dnyansadhana College, Thane	-
11.	One Week International FDP on Usage of ICT Tools for Effective and Evaluation	01 June 2020 to 05 June 2020	St. Joseph's Degree and P.G. college, Kingkoti, Hyderabad	-
12.	One Week FDP on Modern Teaching, Evaluation and Research Methods	02 June 2020 to 07 June 2020	Vinayakrao Patil college, Vaijapur	A
13.	Seven Days Lecture Series	08 June 2020 to 15 June 2020	SNMV College of Arts and Science, Coimbatore	-
14.	Five Days FDP on Skill Development for Effective Research and Teaching-Learning Process	08 June 2020 to 12 June 2020	ANITS, Visakhapatnam	-
15.	Seven Days FDP on Institutional Bench marking at Best Practices	08 June 2020 to 14 June 2020	S.M. & S.C.M. Desai College, Canacona, Goa	-
16.	One Week international FDP on Skilling Teachers for Online Education	02 June 2020 to 06 June 2020	Uka Tarsadia University, Gujarat	-
17.	Seven Days FDP on Post COVID-19 Challenges – A Global Perceptive	06 June 2020 to 12 June 2020	Sakthi Institute of Information and Management Studies, Pollachi Tamilnadu	-
18.	NAAC assessment and Accreditation for Affiliated Colleges	08 June 2020 to 13 June 2020	Vinayakrao Patil College, Vaijapur	-
19.	One Week FDP on E-Contents and ICT Tools for Innovative and Effective Teaching and Learning Process	08 Aug. 2020 to 14 Aug. 2020	Roorkee College of Management and Computer Applications, Roorkee, Uttarakhand	-

Sr. No.	Course	Duration	Organiser	Percent/ Grade if Any
20.	One Week FDP on E-Content Development	31 Aug. 2020 to 05 Sept. 2020	Shri Shivaji College, Parbhani	-
21.	Ten Days Online FDP on Essential Software Skill Training	17 Aug. 2020 to 28 Aug. 2020	St. George's College, Aruvithura, Kottayam, Kerala	-
22.	10 Days Online FDP on MOOCs, Creation of E-Content Development and OERs	05 July 2020 to 14 July 2020	Government First Grade College, K R Puram, Bengaluru	A
23.	One Week FDP on Developments of E-Contents, Organisation of E-Meetings and Online Classes	24 Aug. 2020 to 29 Aug. 2020	Shri Murli Manohar Town P.G. College, Ballia, U.P.	-
24.	One Week Online e-Workshop on Tools for Development of Effective E-Contents and Online Teaching, Learning and Evaluation	01 Oct. 2020 to 07 Oct. 2020	K.S. Jain Institute of Engineering and Technology, Modinagar, Ghaziabad, Uttar pradesh	-
25.	One Week International Webinar on Leadership for Global Peace and Education	05 Oct. 2020 to 10 Oct. 2020	K.B. Dave College of education, Pilvai, Gujarat	-
26.	Seven Days International FDP on A Global Humanity Endeavour in Literature	16 Nov. 2020 to 23 Nov. 2020	Holy Cross Home Science College, Thoothukudi, Tamilnadu	-
27.	Three Week FDP on Sales Techniques	01 Dec. 2020 to 23 Dec. 2020	St. Francis De Sales College, Nagpur	-

AICTE SPONSORED STTPs

Sr. No.	Course	Duration	Organiser	Percent/ Grade if Any
1.	One Week STTP on Harmony in the Workplace : Effective Interpersonal & Communication Skills (Phase I)	26 Oct. 2020 to 31 Oct. 2020	Sri Venkateswara Engineering College, Tirupati, Andhra Pradesh	-
2.	STTP on Harmony in the Workplace : Effective Interpersonal & Communication Skills (Phase II)	23 Nov. 2020 to 28 Nov. 2020	Sri Venkateswara Engineering College, Tirupati, Andhra Pradesh	-
3.	One Week STTP on Moral Values, Ethics, Behavioural Science and Attitude	30 Nov. 2020 to 5 Dec. 2020	Laksmi Narain College of Technology, Bhopal	-
4.	One Week Online STTP on NLP Techniques for Teaching Gen Z Students: Rethinking New Ways of Communication	30 Nov. 2020 to 5 Dec. 2020	Sri Ramakrishna College of Arts and Science, Coimbatore	-

Report on Quiz Competition

Commerce Association organised a quiz competition for students on “Human Values and Professional Ethics” on Thursday, 14th May 2020 through Google Forms. The students scoring 40% were provided with E- Certificate. More than 475 students from different Colleges in Dombivli participated in this competition. The objective of this quiz was to test the awareness of students on Values and Ethics.

Dr. Suresh Chandratre
Convener

Report on Career Guidance Webinar

IQAC and Commerce Association organised a career guidance webinar on “How to secure job in recession market after Corona” for students of our College on Tuesday, 25th May 2020 at 11 a.m. The students were asked to register for the webinar by filling Google Form. The speaker for this webinar was Mr. Amol Chaudhari, founder and director of ICA Edu Skills, Dombivli Center. 38 students participated in this competition. The objective of this webinar was to make the students aware about the challenges in job market due to pandemic COVID 19 and ways to secure a job in this situation.

Dr. Suresh Chandratre
Convener

Report on Visesh Sanwad

Alumni Association organised a motivational talk on 15th August 2020 with a Retired Army Officer Shri. Anand Suryawanshi. He shared his memories of Kargil war with the students of our college. He inspired our students to Join Army as career.

Dr. Suresh Chandratre
Convener

Report of the Economics Quiz

In order to keeps the student's fraternity going on and connected with their academics The Economics Club conducted a general quiz on Economic Awareness on May 15, 2020 which was open to all students. The quiz received an overwhelming response from 609 participants. Online certificates were received by all the participants.

Dr. Suresh Chandratre
Convener

Report of Panel Discussion

Convention on Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), adopted in 1979 by the UN General Assembly is an international bill of rights for Women consisting of a preamble and 30 articles.

It defines what constitutes Discrimination against women and sets up an agenda for national action to end such discrimination. India signed CEDAW in July 1980 and ratified it in 1993 with certain reservations.

CEDAW is very important for Youth today because they are the eyes and ears for monitoring whether women and girls rights are being protected. They are able to suggest government, how it can advance with respect to women rights in line with the convention. Three colleges of Mumbai - St. Arnold's Night Degree College of Arts and Commerce, Andheri (East) (affiliated to University of Mumbai), Swami Vivekanand Night College of Arts and Commerce, Dombivli (East) (affiliated to University of Mumbai) and B.M. Ruia Girls' College, Gamdevi (West) (affiliated to SNDT Women's University) came together and organized a Panel Discussion on Online mode.

The programme commenced with Welcome and Introduction by Prof. Sunita Sharma, Principal, St. Arnold's Night Degree College. This was followed by Dr. Santosh Kaul Kak, Principal, B. M. Ruia Girls' College and Dr. Anuja N. Palsuledesai, Principal, Swami Viiekanada Night College of Arts and Commerce, briefting about their respective colleges.

The Moderator of the Panel Discussion was Prof. Vibhuti Patel, Former Professor, TISS & SNDTWU, Mumbai. The Eminent Speakers of the Panel Discussion were Professor Pam Rajput, Professor, Department cum Centre for Women's Studies and Development, Panjab University, Dr. S. M. Michael, Director, Institute of Indian Culture and Adv. Gayatri Sharma, Director, Women Power Connect. The panelists were introduced by Prof. Sunita Sharma, Dr. Nooruzia Qazi and Dr. Sumant Autade. Different aspects covered during the Panel discussion were

- Highlighting Indian Women's concerns, journey during last 40 years and contribution of NAWO's towards CEDAW.
- Origin, development and contribution of Women Power Connect in promoting CEDAW.
- Article 7 and 8 of the Convention.
- Steps to be taken by State parties to eliminate discrimination against women in the political and public life.
- Article 11 in the context of contemporary Indian reality with regard to women.
- Discrimination against women in the field of employment.
- To prevent discrimination against women on the grounds of marriage and maternity.
- Cultural considerations in a multi religious and multi cultural Indian society.
- Articles on violence against women and Article 35 on gender - based violence against women.

Dr. Anita Jacob conducted the Question & Answer session. The programme ended with Dr. Sumant Autade offering formal vote of thanks.

The Panel Discussion was conducted on Zoom and streamed Live on You Tube. More than 200 participants were there for the Panel Discussion.

Dr. Suresh Chandratre
Convener

Report on Online Lecutre Series

A online lecture was delivered by Shri. Shripad Parakhe for teaching staff on effective communication on 8th April 2020. It was organised by Swami Vivekanand Night College of Arts and Commerce, QAC Dept.

It was started with a brief introduction of the speaker by Dr. S. E. Autade and a welcome by the Principal. In her brief introductory speech. Principal Dr. Anuja Palsuledesai threw a light on the topic and the basic idea for organizing the online lecture series.

In his lecture, Shri Shripad Parakhe explained the following points :-

- What is communication
- Communication skill
- Types of communications

On the another day, i.e. on 10th April 2020, the work-shop for non-teaching staff was conducted by Shri. Shripad Parkhe on Personality Development. It was inter-college workshop. So non-teaching staff members from other colleges were also joined also attended the workshop through the workshop link.

Both the activities took place with full strength and received a huge response. This online lecture series was really very informative and participants enjoyed for being a parts of this.

Dr. Shrinivas Athalye
Librarian

'ग्रंथालय'

ग्रंथालय आणि माहिती शास्त्र विषयाचे विद्यार्थी, अभ्यासक, ग्रंथप्रेमी, तसेच ग्रंथपाल यांच्यासाठी एका प्रश्नमंजूषेचे जून महिन्याच्या पहिल्या पंधरवड्यात आयोजन करण्यात आले होते. आपल्या क्षेत्रातील माहितीची उजळणी व्हावी, तसेच नवीन माहितीची भर पडावी, हा यामागचा हेतू होता.

स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालयाच्या ग्रंथालय विभागातर्फे याचे आयोजन करण्यात आले होते. अल्पावधीतच ही प्रश्नमंजूषा ग्रंथप्रेमींमध्ये चांगलीच लोकप्रिय झाली. ५५० हून अधिक लोकांनी यात सहभाग घेतला.

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

मराठी विभाग

स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालय, मराठी विभागातर्फे मे महिन्याच्या दुसऱ्या पंधरवड्यात एका ऑनलाईन प्रश्नमंजूषेचे आयोजन करण्यात आले होते. त्यासाठी गुगल फॉर्म वापरून एक प्रश्नावली तयार करण्यात आली होती. त्यात प्रत्येकी पाच गुणांचे २० प्रश्न विचारण्यात आले होते. किमान ४० गुण मिळवणाऱ्यास त्वरित ई-प्रमाणपत्र मिळण्याची सोय करण्यात आली होती. एक जण एकदाच ही प्रश्नमंजूषा सोडवू शकत होता.

या प्रश्नमंजूषेस उदंड प्रतिसाद मिळाला. अनेकांनी फोनवरून, मेसेजवरून ती आवडल्याचे कळवले. आठ दिवसात ८५० च्या चार सहभागींची संख्या गेली.

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
समन्वयक

✧ ऑनलाईन व्याख्यान ✧

''मनाचं आरोग्य उत्तम राखलं तर नंतर कोणत्याही रोगाचा शरीर सहज मुकाबला करतं.'' असं विचार डॉ. अद्वैत पाध्ये यांनी मांडले. स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालयाने दि. १ एप्रिल २०२० रोजी एका ऑनलाईन व्याख्यानाचे आयोजन केले होते. त्याप्रसंगी ते बोलत होते. आपल्या व्याख्यानात त्यांनी शरीर व मन यांचा कसा जवळचा संबध आहे ते सांगितले. मनाची काळजी कशी घ्यावी? मनावर संस्कार कसे करावेत? याबाबत विविध उदाहरणे देऊन मार्गदर्शन केले.

सुरुवातीला प्राचार्या डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांनी त्यांचे स्वागत केले. आपल्या प्रास्ताविकात त्यांनी सध्याच्या काळात मन सुदृढ असणे किती गरजेचे आहे, ते सांगितले.

याप्रसंगी महाविद्यालयीन प्राध्यापक वर्ग, ग्रंथपाल व शिक्षकेतर कर्मचारी वर्ग यांनी ऑनलाईन उपस्थित राहून आपला सहभाग नोंदवला.

डॉ. श्रीनिवास मेघःश्याम आठल्ये
ग्रंथपाल

✧ शिक्षक दिन ✧

राष्ट्रीय शिक्षण संस्थेच्या वतीने दरवर्षी शिक्षक दिन साजरा करण्यात येतो. यावर्षी कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर एकत्र जमण्याला बंदी असल्याने तो ऑनलाईन पद्धतीने साजरा करण्यात आला.

यावेळी प्रमुख पाहुणे म्हणून राष्ट्रीय शिक्षण संस्थेचे पदाधिकारी डॉ. धर्माधिकारी उपस्थित होते. नवीन शैक्षणिक धोरण या विषयावर त्यांनी मौलिक मार्गदर्शन केले. हे धोरण काय आहे, ते अंमलात कसे आणावयाचे, त्याचा एकंदरीत कसा उपयोग होणार आहे. याबाबतची उपयुक्त माहिती त्यांनी दिली. रा.शि.सं. चे सहकार्यवाह डॉ. दीपक कुलकर्णी यांनी सुरुवातीला प्रास्ताविक केले. त्यात त्यांनी नवीन शैक्षणिक धोरणाची अगदी सोप्या भाषेत ओळख करून दिली. त्यामुळे हा विषय समजण्यास चांगलीच मदत झाली. याप्रसंगी रा.शि.सं.चे अध्यक्ष डॉ. सुभाषजी वाघमारे यांनी मोजक्या शब्दात आपले मनोगत व्यक्त केले. गेल्या वर्षभरातील संस्थेच्या एकंदर कार्याचा त्यांनी आढावा घेतला. तसेच विशेष प्राविण्य मिळवणाऱ्या शिक्षकांचे कौतुक केले.

याप्रसंगी संस्थेचे सर्व आजी, माजी पदाधिकारी, सर्व शाळा व आश्रमशाळेचे मुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक, तसेच रात्र महाविद्यालयाचे प्राचार्य, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी, ग्रंथपाल ऑनलाईन उपस्थित होते.

डॉ. श्रीनिवास मेघःश्याम आठल्ये
ग्रंथपाल

ब्लूम वर्गीकरण पद्धतीवर आधारित चांगल्या पद्धतीने बहुपर्यायी प्रश्न लिहिणे

राष्ट्रीय शिक्षण संस्था, डोंबिवली आणि स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालय, डोंबिवली यांच्या संयुक्त विद्यमाने सोमवार, दि. १८ जानेवारी २०२१ ते मंगळवार, दि. १९ जानेवारी २०२१ रोजी दोन दिवसीय ऑनलाईन कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले होते. ही Zoom व live Streaming on You Tube वर आयोजित केली हेती. विषय होता : ब्लूम वर्गीकरण पद्धतीवर आधारित अधिक चांगल्या पद्धतीने बहुपर्यायी प्रश्न लिहिणे. (Writing Better MCQ's Based on Bloom's Taxonomy) मा. डॉ. चित्रा सोहनी या प्रमुख वक्त्या म्हणून या प्रसंगी उपस्थित होत्या. संस्थेच्या विविध शाळांतील प्राथमिक व माध्यमिक विभागातील शिक्षक, रात्र महाविद्यालयातील प्राध्यापक, इतर शाळा व महाविद्यालयातील शिक्षक प्राध्यापकवर्ग, समाजातील शिक्षणप्रेमी, अभ्यासक, संशोधक इत्यादी २०० व्यक्तींनी यात सहभग घेतला.

सोमवार, दि. १८ जानेवारी २०२१ रोजी सकाळी १०.३० वाजता कार्यशाळेस प्रारंभ झाला. सुरुवात कु. नक्षत्रा जावडेकर हिने गायलेल्या 'जय शारदे वागेश्वरी' या सरस्वती वंदनाने झाली. नंतर रात्र महाविद्यालयाच्या प्राचार्या मा. डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई यांनी स्वागतपर भाषण व मनोगत व्यक्त केले. त्यात त्यांनी या दोन दिवसीय कार्यशाळेचे महत्त्व स्पष्ट कले. त्याचा उपयोग वक्त्यांच्या नंतर होणाऱ्या व्याख्यानातील मुद्यांच्या आकलनासाठी फार चांगल्या प्रकारे झाला.त्यानंतर संस्थेचे कार्यवाह मा. डॉ. दीपक कुलकर्णी यांनी प्रास्ताविक केले. त्यावेळी त्यांनी ब्लूम कोण? त्याची वर्गीकरण पद्धती काय आहे? याबाबत थोडक्यात माहिती दिली. त्यामुळे कार्यशाळेसाठी पायाभूत बैठक तयार झाली. संस्थेचे अध्यक्ष मा. डॉ. सुभाष वाघमारे यांनी यावेळी बीजभाषण केले. आपल्या भाषणात त्यांनी कार्यशाळेची उपयुक्तता सर्वांसमोर मांडली व या कार्यशाळेच्या आयोजनाबद्दल कौतुकोद्गार काढून सर्वांना शुभेच्छा दिल्या.

डॉ. सुमंत औताडे यांनी प्रमुख वक्त्यांची समर्पक शब्दांत ओळख करून दिली. तर अगदी मोजक्या शब्दांत डॉ. सुरेश चंद्रात्रे यांनी आभार प्रदर्शन केले.

आपल्या व्याख्यानात मा. डॉ. चित्रा सोहनी यांनी ब्लूमच्या शैक्षणिक वर्गीकरण पद्धतीवर प्रकाश टाकला. इ.स. १९५६ साली ब्लूम या शिक्षण तज्ज्ञाने मांडलेले विचार कसकसे विकास पावले ते सांगितले. शैक्षणिक अभ्यासक्रमात विद्यार्थ्यांची मानसिकता लक्षात घेऊन कसे शिक्षण असायला हवे हे पिरामिडच्या आकृतीच्या साहाय्याने समजावले. व्याख्यानाच्या दरम्यान त्या सरावासाठी लिंक पुरवत होत्या. त्यामुळे व्याख्यान समजण्यास मदत झाली व सत्र खेळीमेळीच्या वातावरणात पार पडले.

दुसऱ्या दिवशी म्हणजे मंगळवार, दि. १९ जानेवारी २०२१ रोजी बरोबर सकाळी १०.३० वा. सत्राला सुरुवात झाली. कालच्या व्याख्यानाचा उत्तरार्ध मा. डॉ. चित्रा सोहनी यांनी पूर्ण केला. यावेळी त्यांनी बहुपर्यायी प्रश्न कसे तयार करावेत, त्यासाठी कोणते तर्क वापरावेत, वाक्यरचना अर्थपूर्ण कशी करावी, शब्दांची मर्यादा कशी आखून घ्यावी याबाबत मार्गदर्शन केले. तसेच, शब्दरचना क्लिष्ट नसावी, प्रश्न जास्त लांबलचक नसावा, 'यापैकी नाही' किंवा 'वरीलपैकी सर्व' अशी उत्तरे असलेले प्रश्न शक्यतो टाळावेत. प्रश्न तयार करताना आपण त्यातून विद्यार्थ्यांचा कोणता गुण तपासणार आहोत हे स्वतःशी नक्की केले पाहिजे अशा अनेक मौलिक सूचना केल्या. मधूनमधून प्रात्यक्षिक करण्यासाठी लिंक्स सुद्धा दिल्या गेल्या. Power Point Presentation चा अतिशय सुयोग्य वापर करून त्यांनी हे व्याख्यान दिले. ते आदल्या दिवसाप्रमाणे अधिक रंजकदार व माहितीपूर्ण झाले.

या कार्यशाळेला शिक्षक व प्राध्यापक वर्गाचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद मिळाला. दोन दिवसाच्या या कार्यशाळेचे संपूर्ण सूत्रसंचालन प्रा. अमित जोशी यांनी केले. धन्यवाद

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

ऑनलाईन अधिवेशन - महिलांबाबत सर्व प्रकारच्या दूजाभावाचे निर्मूलन

सेंट अरनॉल्ड नाईट डिग्री कॉलेज, बी. एम. रुईया गर्ल्स कॉलेज आणि स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने बुधवार दि. १४ एप्रिल २०२१ रोजी सकाळी ११ ते १ या वेळेत एका ऑनलाईन अधिवेशनाचे आयोजन करण्यात आले होते. विषय होता : महिलांबाबत सर्व प्रकारच्या दूजाभावाचे निर्मूलन. Convention on Elimination of All forms of Discrimination Against Women - CEDAW.

जनगणमन या राष्ट्रगीतानंतर अधिवेशनास प्रारंभ झाला. सुरुवातीला आयोजक महाविद्यालयांच्या प्राचार्यांनी आपापल्या महाविद्यालयाची उपस्थितांना थोडक्यात ओळख करून दिली. अशा प्रकारे डॉ. सुनिता शर्मा (सेंट अरनॉल्ड नाईट डिग्री कॉलेज), डॉ. संतोष कौर कौल (बी. एम. रुईया गर्ल्स कॉलेज) व डॉ. अनुजा पळसुलेदेसाई (स्वामी विवेकानंद कला व वाणिज्य रात्र महाविद्यालय) या मा. प्राचार्यांनी आपापल्या महाविद्यालयाचा परिचय करून दिला.

यानंतर सूत्रसंचालक व पॅनल मॉडरेटर डॉ. विभुती पटेल यांचा नरुझिया काझी यांनी मोजक्या व समर्पक शब्दांत परिचय करून दिला. त्यानंतर अधिवेशनाची सर्व सूत्रे डॉ. विभुती पटेल यांनी आपल्या हाती घेतली. CEDAW काय आहे? यावर त्यांनी भाष्य केले. त्यामुळे उपस्थितांना विषयाची कल्पना आली.

डॉ. विभुती पटेल यांच्या छोट्याशा प्रास्ताविकानंतर अधिवेशनाला सुरुवात झाली. डॉ. विभुती पटेल यांनी एकेक मुद्दा मांडून वक्त्यांच्या भाषणाला दिशा जोडून दिली. आपल्या भाषणात सर्वप्रथम डॉ. पॅन राजपूत यांनी CEDAW च्या आजवरच्या प्रगतीचा धावता आढावा घेतला. तेव्हा त्यांनी आपले काही अनुभवही सामायिक केले.

महिला सक्षमीकरणाच्या भारतातील कामाचा डॉ. मायकेल यांनी विस्तृत आढावा घेतला. जागतिक स्तरावर विचार करता भारताला अजून बरेच काम करावे लागणार आहे असे त्यांनी स्पष्ट सांगितले. लोकांच्यात जागृती करण्यासाठी सभा, बैठका, उपक्रम, यावर पुढील काळात भर द्यावा लागणार आहे, असेही त्यांनी नमूद केले.

कलम ७ व ८ याबाबत डॉ. पॅन राजपूत यांनी सविस्तर माहिती दिली. या कलमांतील कच्चे धागे त्यांनी उलगडून दाखवले. त्यात सुधारणा करण्याची गरज बोलून दाखवली.

आपल्या वैयक्तिक अनुभवाचे दाखले देत ॲड. गायत्री शर्मा यांनी आपले विचार मांडले. दूजाभाव प्रकारात आणखी एक मानहानीकारक प्रकार म्हणजे नियुक्तीच्या वेळेस विवाहिता आणि अविवाहिता असा भेद करणे. म्हणजे स्त्रिया-स्त्रियांमध्येच दूजाभाव करणे. कारणे अनेक असतील. बाळंतपण, प्रसुती रजा इ.पण कित्येकींना तर यामुळे लग्नानंतर मनाविरुद्ध नोकरी सोडावी लागते. या मुद्द्याकडेपण दुर्लक्ष करून चालणार नाही, असे त्या म्हणाल्या.

यावर उपाययोजना कशी करायची याबाबत मत मांडताना डॉ. मायकेल म्हणाले की दूजाभाव हा आपल्या संस्कृतीतून समाजात झिरपत आलेला आहे. तो एकाएकी अदृष्य होणार नाही. पण चिकाटीने व सातत्यपूर्ण प्रयत्न केल्यास हळूहळू तो समाजातून नक्कीच हद्दपार होईल.

यानंतर प्रश्नोत्तराचे सत्र संपन्न झाले. यावेळी अनेक प्रश्न विचारण्यात आले. या अनुषंगाने एक मुद्दा डॉ. पॅन राजपूत यांनी मांडला. त्यांनी तिन्ही महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांना आवाहन केले की या विषयाच्या अभ्यासासाठी विद्यार्थिनींची एक टीम तयार करावी. ही टीम लोकांमध्ये जाईल. माहिती गोळा करील. बैठकीत मांडली जाईल. त्यावर चर्चा होईल. पुढील निर्णय व कार्यवाहीसाठी ही अद्ययावत माहिती हाताशी राहील. त्यातून बदलते प्रवाह लक्षात येतील. आजच्या अधिवेशनाचे फलित म्हणून या मुद्द्याचा विचार करता येईल. सर्वांनी या मुद्द्याला एकमताने मान्यता दिली.

डॉ. सुमंत औताडे यांच्या आभार प्रदर्शनानंतर अधिवेशनाची सांगता झाली. अधिवेशनासाठी आयोजक महाविद्यालयांचे व्यवस्थापन मंडळ, पदाधिकारी, शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी, तसेच विद्यार्थिनी वर्ग मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. धन्यवाद.

डॉ. श्रीनिवास आठल्ये
ग्रंथपाल

पारितोषिक वितरण समारंभ

विविध गुणदर्शन

SWAMI VIVEKANAND NIGHT COLLEGE
OF
ARTS AND COMMERCE
CHHATRAPATI BHAVAN, DATTA NAGAR, DOMBIVLI (E)
ANNUAL
PRIZE DISTRIBUTION FUNCTION

ANNUAL

RASHTRIYA SHIKSHAN SANSTHA'S
SWAMI VIVEKANAND NIGHT COLLEGE
OF
ARTS AND COMMERCE

SANSTHA'S
OF
PRIZE

प्रत्येक मूल शाळेत जाईल,
एकही मूल घरी न राहील.